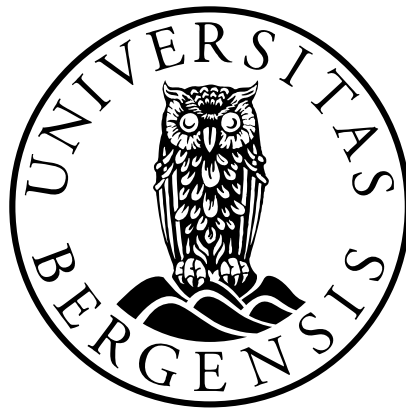

«Truende atferd» i straffeloven § 291 a)

Kandidatnummer: 110

Antall ord: 37 176

JUS397 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

23. juli 2021

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	TEMA OG PROBLEMSTILLING.....	1
1.2	METODISKE REFLEKSJONER.....	2
1.2.1	<i>Metodisk utgangspunkt</i>	2
1.2.2	<i>Legalitetsprinsippets betydning for analysen</i>	3
1.2.3	<i>Rettskildebildet</i>	4
1.2.4	<i>Metodiske innfallsvinkler til analysen av «truende atferd»</i>	6
1.3	EKSEMPELBRUK OG KJØNNSDIMENSJONEN I VOLDTEKTSSTRAFFEBUDET.....	8
1.4	STRUKTUR OG AVGRENSNINGER.....	9
2	VOLDTEKTSSTRAFFEBUDETS RETTSGODE	12
2.1	INNLEDNING.....	12
2.2	BEGREPET SEKSUELL AUTONOMI.....	12
2.3	VERNET AV SEKSUELL AUTONOMI I DAGENS VOLDTEKTSSTRAFFEBUD.....	13
2.4	SEKSUELL AUTONOMI OG «TRUENDE ATFERD» – SAMTYKKETS BETYDNING.....	15
3	HOVEDTREKKENE I VOLDTEKTSSTRAFFEBUDET	18
3.1	INNLEDNING.....	18
3.2	DE ALTERNATIVE OVERTREDELSESMÅTENE I § 291.....	18
3.2.1	<i>Alternativ a) og c): «vold»</i>	18
3.2.2	<i>Alternativ a) og c): «truende atferd»</i>	19
3.2.3	<i>Alternativ b): «ute av stand til å motsette seg»</i>	21
3.3	ÅRSAKSKRAVET «SKAFFER SEG [...] VED».....	22
3.4	SEKSUELL OMGANG.....	23
3.5	SKYLDKRAVET.....	24
4	GENERELLE TREKK VED VILKÅRET «TRUENDE ATFERD»	27
4.1	INNLEDNING.....	27
4.2	HISTORISK UTVIKLING.....	27
4.3	TVANG OG KRENKELSE AV SEKSUELL AUTONOMI.....	29
4.4	VILKÅRETS PSYKISKE DIMENSJON.....	32
4.4.1	<i>«Truende atferd» som psykisk påvirkning</i>	32
4.4.2	<i>Nærmere om psykisk årsakssammenheng</i>	35
4.5	DEN NEDRE GRENSEN SOM EN RETTSSTRIDSVURDERING.....	37
4.5.1	<i>Innledning</i>	37
4.5.2	<i>Rettsstridsbegrepet</i>	37
4.5.3	<i>Rettsstridsvurderinger ved tolkningen av «truende atferd»</i>	40
5	STRUKTUREN I VILKÅRET «TRUENDE ATFERD»	44
5.1	INNLEDNING – KOMPONENTER SOM UTGANGSPUNKT FOR ANALYSEN.....	44
5.2	FIRE KOMPONENTER I SAMSPILL.....	44
5.3	KOMPONENT 1: AS «ATFERD».....	46
5.4	KOMPONENT 2: NEGATIV KONSEKVENNS FOR B.....	47
5.5	KOMPONENT 3: BS OPPFATNING AV AS VILJE – DILEMMAET.....	48
5.6	KOMPONENT 4: BS OPPFATNING AV TRUSSELENS REALITET.....	49
5.7	OPPSUMMERING OG VEIEN VIDERE.....	50
6	UTVALGTE ASPEKTER VED RETTSSTRIDSVURDERINGEN	52
6.1	INNLEDNING.....	52
6.2	NÅR HAR A UTVIST EN «ATFERD»?.....	53
6.2.1	<i>Innledning</i>	53
6.2.2	<i>Tidsaspektets betydning</i>	54
6.2.2.1	<i>Problemstillingen</i>	54
6.2.2.2	<i>A utsetter B for mishandling</i>	54

6.2.2.3	Annen kunnskap om As tidligere atferd	62
6.2.3	<i>Kontekstens betydning</i>	63
6.2.3.1	Problemstillingen	63
6.2.3.2	Utnyttelse av en skremmende kontekst.....	64
6.3	DEN NEGATIVE KONSEKVENSENS KARAKTER	67
6.3.1	<i>Innledning</i>	67
6.3.2	<i>Når er den negative konsekvensen tilstrekkelig alvorlig?</i>	68
6.3.2.1	Problemstillingen	68
6.3.2.2	Trivielle trusler.....	69
6.3.2.3	Fra det trivielle til det alvorlige – hvordan trekke grensen?	70
6.3.3	<i>Tilbud</i>	74
6.3.3.1	Problemstillingen	74
6.3.3.2	Hvordan skille mellom tilbud og trusler?	76
6.3.3.3	#MeToo-bevegelsen som eksempel.....	81
6.3.4	<i>Emosjonelle negative konsekvenser</i>	83
6.3.4.1	Problemstillingen	83
6.3.4.2	Masesex.....	84
6.3.4.3	Seksuell omgang som et premiss for parforholdet.....	85
6.4	BETYDNINGEN AV HVORDAN B OPPFATTER SITUASJONEN	87
6.4.1	<i>Innledning</i>	87
6.4.2	<i>Bs oppfatning av situasjonen er irrasjonell</i>	88
6.4.3	<i>Betydningen av de involvertes relasjon og Bs sårbarhet</i>	89
7	AVSLUTTENDE REFLEKSJONER	92

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Temaet for denne masteroppgaven er en analyse av ett av vilkårene i voldtektsstraffebudet i straffeloven,¹ nærmere bestemt «truende atferd» i § 291 bokstav a). Oppgavens problemstilling er *hva og hvor mye som skal til for at noe regnes som «truende atferd»*. Voldtektsstraffebudet i § 291 lyder slik:

«Med fengsel inntil 10 år straffes den som

- a) skaffer seg seksuell omgang ved vold eller truende atferd,
- b) har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, eller
- c) ved vold eller truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv.»

Voldtektsstraffebudet har lang historie i norsk strafferett, og har blitt endret flere ganger.² Synet på hva en voldtekt er, og hvordan «voldtekt» skal defineres i straffeloven har utviklet seg med tiden, ved at flere personer har fått et vern i straffebudet, og at flere handlinger har blitt omfattet av straffebudets gjerningsbeskrivelse.³ De seneste årene har diskusjonen rundt straffebudet blusset opp i det offentlige ordskiftet, hvor flere aktører har tatt til orde for en samtykkereform.⁴ Interessen rundt straffebudet og den tidvis intensive offentlige debatten illustrerer en viktig, men utfordrende problemstilling: Det å definere hvilke seksuelle handlinger som skal være omfattet av voldtektsstraffebudet byr på utfordringer. Disse er dels begrepsmessige og knyttet til hvilke seksuelle handlinger samfunnet ønsker å betegne som «voldtekt», og dels retts tekniske om hvordan et straffebud skal utformes til å omfatte disse, og bare disse, handlingene.

Samfunnsdebatten er preget av rettspolitiske diskusjoner rundt hva som *bør* omfattes av voldtektsstraffebudet. Et viktig premiss for å diskutere hvilke handlinger som *bør* straffes som voldtekt, er imidlertid kunnskap om hvilke handlinger som i dag *er* omfattet av straffebudet.

---

¹ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven). Enkelte steder brukes strl. 2005 som forkortelse.

² For en oversikt over den historiske utviklingen av voldtektsstraffebudet, se Frøberg (2013).

³ Slik også Jacobsen (2019) s. 66.

⁴ Samtykkealliansen består av aktører som sammen arbeider for en reform av voldtektsstraffebudet til en samtykkesbasert utforming, se <https://samtykkelov.no/om-oss> (hentet 25. mai 2021). Flere politiske partier har også gått inn for en endring av voldtektsstraffebudet til en samtykkesbasert utforming, se <https://samtykkelov.no/hva-mener-partiene> (hentet 25. mai 2021).

Gjeldende rett har ikke fått like stor oppmerksomhet i den offentlige samfunnsdebatten, men er nødvendig å avklare for å kunne diskutere behov for en eventuell reform – en reform av hva?

Vilkåret «truende atferd» er et vilkår som har blitt viet lite oppmerksomhet i rettskildene. Mens vilkåret har en klart definert *kjerne*, mangler det en grundig drøftelse av vilkårets *nedre grense*. Med vilkårets nedre grense siktes det til hvor langt vilkåret strekker seg, det vil si hvor mye som omfattes av ordlyden «truende atferd». Formålet med denne oppgaven er å identifisere grunntrekkene i vilkåret «truende atferd», og hvilke avgrensningsspørsmål tolkningen av vilkåret reiser. Mangelen på diskusjon i rettskildene gjør at behovet for en slik analyse er stort. I dag er det uklart hvor langt vilkårets anvendelsesområde strekker seg, og for flere praktisk viktige problemstillinger er det derfor uavklart hvorvidt de er omfattet av voldtektsstraffebudet eller ikke. Formålet med oppgaven er derfor å bidra til en økt forståelse av hvilke handlinger som er omfattet av vilkåret, med et særlig fokus på tilfeller som ligger nærme den nedre grensen.

1.2 Metodiske refleksjoner

1.2.1 Metodisk utgangspunkt

Hovedformålet med denne oppgaven er en rettsvitenskapelig analyse av vilkåret «truende adferd» i straffeloven § 291, med utgangspunkt i rettsdogmatisk metode. Studien omhandler slik sett en analyse av gjeldende rett. I kraft av å være en rettsvitenskapelig analyse, innebærer studien samtidig noe *mer* enn det som ellers betegnes som en tolking basert på «vanlig juridisk metode».⁵

Med uttrykket «vanlig juridisk metode» siktes det til bruken av rettskilder som utgangspunkt for rettsanvendelsen. Graver beskriver «vanlig juridisk metode» som at rettsanvenderen «forholder seg til rettsildefaktorene, avgjør hvilken relevans de har, diskuterer hvilke slutninger de gir grunnlag for, og foretar en avveining av hvilke hensyn som alt i alt har mest for seg.»⁶ Den vanlige juridiske metoden betegner følgelig den fremgangsmåten rettsanvenderen benytter for å løse en rettslig problemstilling. En analyse av gjeldende rett må bygge på rettskildefaktorene, og følgelig utgjør rettskildene utgangspunktet for analysen.⁷ Ettersom legalitetsprinsippet er et sentralt tolkningsprinsipp på strafferettens område vil jeg i punkt 1.2.2 kort presentere hvilken betydning legalitetsprinsippet har for analysen av «truende atferd». I

---

⁵ Rettsdogmatisk metode betegnes gjerne som en systematisk fremstilling av gjeldende rett, se Askeland (2013) s. 21 – 22 og Graver (2008) s. 159 – 160.

⁶ Graver (2008) s. 167.

⁷ *Ibid.*

punkt 1.2.3 presenteres rettskildebildet og hvilken veiledning rettskildene gir til forståelsen av vilkåret.

Oppgaven har videre til hensikt å bidra til en økt forståelse av hva som omfattes av vilkåret «truende atferd» gjennom en systematisk tilnærming. Den rettsvitenskapelige analysen innebærer derfor en del metodiske øvinger og perspektiver som går ut over det en rent juridisk tolkning typisk sett vil innebære.⁸ I punkt 1.2.4 beskrives det nærmere hvordan jeg forstår og anvender rettsdogmatisk metode i denne oppgaven, og hvilke særskilte metodiske utfordringer analysen på dette punkt byr på.

1.2.2 Legalitetsprinsippets betydning for analysen

Når et vilkår i straffeloven nærmere skal analyseres med henblikk på hva som er gjeldende rett, utgjør legalitetsprinsippet en sentral skranke for hvordan vilkåret skal fortolkes.⁹ Legalitetsprinsippet er grunnlovsfestet i Grunnloven § 96 hvor det fremgår at: «Ingen kan dømmes uten etter lov.»

For det første krever legalitetsprinsippet at dersom en handling skal straffes, må handlingen fremgå av lovtekst.¹⁰ Legalitetsprinsippet stiller for det andre et krav til lovtekstens klarhet. For at en handling skal omfattes av et straffebed, og dermed reageres på med straff, må det fremgå klart av lovteksten at den aktuelle handlingen er omfattet av straffebedet.¹¹ Legalitetsprinsippet setter på den måten både et krav til at utformingen av straffebedet må være presis nok,¹² og en grense for hvor utvidende et straffebed kan tolkes.¹³ Det er lovgiveren som fastsetter hvilke handlinger som er straffbare, og tolkningen av et straffebed må dermed ta utgangspunkt i at det kun er de handlingene som klart er omfattet av ordlyden i straffebedet som kan strafflegges.¹⁴

---

⁸ Askeland (2013) s. 21 – 22, Graver (2008) s. 159 – 160, Mæhle (2004) s. 340 – 341 og Hagerup (1888) særlig s. 21 og 27.

⁹ For en fremstilling av legalitetsprinsippets betydning på strafferettens område, se Gröning mfl. (2019) s. 61 – 72.

¹⁰ Gröning mfl. (2019) a. 62.

¹¹ Gröning mfl. (2019) s. 66.

¹² I HR-2016-1458-A (avsnitt 8) uttalte Høyesterett at straffebed må utformes «tilstrekkelig presist til å gi nødvendig veiledning om grensen mellom rett og galt på det aktuelle området.» Se videre Gröning mfl. (2019) s. 66 – 68.

¹³ Det er forbudt å straffe på grunnlag av analogi, jf. blant annet HR-2016-1458-A avsnitt 8 og 16. Legalitetsprinsippet setter også en skranke for sterkt utvidende tolkning av et straffebed til skade for tiltalte, se Gröning mfl. s. 68 – 72.

¹⁴ Gröning mfl. (2019) s. 62.

Dette sikrer også enkeltindividets forutberegnelighet, i den forstand at hver enkelt person ut ifra lovteksten skal kunne identifisere hvilke handlinger som er straffbare.¹⁵

Legalitetsprinsippets betydning innebærer at analysen av vilkåret må ta utgangspunkt i vilkårets ordlyd. Vilkaeret «truende atferd» er utformet vidt og rammer potensielt en rekke ulike handlinger. Den vide utformingen av vilkåret innebærer at utvidende tolkning derfor i liten grad kommer på spissen i analysen i denne oppgaven. Likevel setter legalitetsprinsippet en grense for hvor langt vilkåret kan strekkes på: Ordlyden setter en grense for situasjoner som oppleves som skremmende for en person uten at dette har en sammenheng med en annen persons handlemåte. For domfellelse kreves det at en person har utvist en «atferd» som er «truende». I slike situasjoner kan det ikke domfelles for voldtekt, fordi legalitetsprinsippet setter en skranke for tolkningen av vilkåret.

1.2.3 Rettskildebildet

Som antydnet har vilkåret «truende atferd» blitt viet lite oppmerksomhet i rettskildene. Forarbeidene gir et viktig utgangspunkt for forståelsen av vilkårets kjerne, men er knappe i omtalen av hvor langt vilkåret rekker.¹⁶ I denne oppgaven brukes forarbeidene særlig for å forstå den historiske utviklingen til straffebudet. Endringene i straffebudet, og da særlig *hvorfor* straffebudet har blitt endret, belyses godt gjennom forarbeidene. Straffebudet i § 291 er videreført fra strl. 1902 § 192,¹⁷ og forarbeidene til den gamle straffeloven er derfor også nyttig for forståelsen av voldtektsstraffebudet i dag.¹⁸ Utenom der det presiseres annet i teksten, er alle paragrafhenvvisninger til straffeloven av 2005 (straffeloven).

Omfanget av rettspraksis om *voldtektsstraffebudet* er stort. På lovdata oppgis 41 høyesterettsavgjørelser tilknyttet voldtektsstraffebudet i straffeloven § 291.¹⁹ For avgjørelser etter strl. 1902 § 192 er tallet 522.²⁰ I tillegg er det et stort omfang av avgjørelser fra underrettsinstansene.²¹ Mengden rettspraksis byr på en utfordring i seg selv, ettersom det ikke er mulig å lese gjennom alle rettsavgjørelser i søken på avgjørelser som er relevante for denne oppgavens tema. Gjennomgående gir undersøkelsene av høyesterettspraksis samtidig lite

---

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Om forarbeidens rettskildemessige vekt, se Nygaard (2004) s. 44 og Monsen (2012) s. 33 – 36.

¹⁷ Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (strl. 1902).

¹⁸ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 438.

¹⁹ Søk gjennomført den 30. juni 2021.

²⁰ *Ibid.*

²¹ Søk på lovdata gir per 24. mai 2021 et treff på 384 strafferettslige avgjørelser fra lagmannsrettene knyttet til strl. 2005 § 291. For avgjørelser knyttet til voldtektsstraffebudet i strl. 1902 gir tilsvarende søk 2179 avgjørelser.

resultat, og per i dag har jeg bare funnet én Høyesterettsavgjørelse som går lengre i vurderingen av hvorvidt «truende atferd» har vært anvendt.²² I de avgjørelsene hvor Høyesterett ellers har anvendt vilkåret, har truslene klart vært omfattet av ordlyden, og avgjørelsene gir derfor lite veiledning til analysen av vilkårets omfang.²³

Rettspraksis gir derfor begrenset veiledning til analysen av «truende atferd».²⁴ I den grad det vises til rettspraksis, er det for å vise eksempler på situasjoner som kan oppstå og avgjørelser som reiser utfordrende problemstillinger. Flere steder vises det til avgjørelser fra lagmannsrettene. Bruken av lagmannsrettspraksis er først og fremst en konsekvens av manglende høyesterettspraksis. Disse avgjørelsene har begrenset rettskildemessig vekt, noe som utfordrer metodebruken i oppgaven.²⁵ Avgjørelsene er derfor ikke ment å gi noe svar på løsningen av avgrensningsspørsmålene som reises, hvor den nærmere analysen av disse spørsmålene først og fremst diskuteres gjennom tolkning av ordlyden «truende atferd».

Når det gjelder utvalget av avgjørelsene, er utvalget basert på hvilke funn søk i lovdata har gitt. Selv om underinstansene gir flere avgjørelser knyttet til vilkåret «truende atferd» enn Høyesterett, har jeg heller ikke her lykkes med å finne et større antall avgjørelser som er relevante for tolkningen av vilkåret. Avgjørelsene det vises til i denne oppgaven er derfor valgt ut fordi de viser hvordan vilkåret kan komme på spissen i enkelte situasjoner – ikke fordi de gir særlig støtte til den tolkningen av vilkåret som ellers legges til grunn i analysen.

I juridisk litteratur er det Jacobsens *Valdtektsstraffebudet – Gjeldande rett og spørsmålet om reform* fra 2019 som går lengst i analysen av voldtektsstraffebudet.²⁶ Dette er også den eneste fremstillingen som drøfter den nedre grensen for vilkåret «truende atferd». I sin behandling av «truende atferd», peker Jacobsen først og fremst på ulike utfordringer ved tolkningen av vilkåret, uten at disse problemstillingene undergis en nærmere drøftelse.²⁷ Jacobsens fremstilling gir derfor ikke en nærmere avklaring av hvordan enkelte avgrensningsspørsmålene skal løses. Ellers gir Matningsdals fremstilling i *Norsk spesiell strafferett* fra 2021 en kortfattet

---

²² Basert på søk på lovdata, senest gjennomført 22. juli 2021. Rt. 2002 s. 917 er den eneste som går lengre i en vurdering av trusselalternativet. Avgjørelsen gjelder den tidligere reguleringen i strl. 1902, hvor ordlyden hadde en annen utforming. Avgjørelsen behandles i punkt 6.3.2.3

²³ For eksempel Rt. 2015 s. 401, Rt. 2011 s. 734 og Rt. 2010 s. 1595.

²⁴ Om den rettskildemessige vekten til Høyesterettsavgjørelser se Nygaard (2004) s. 45 – 48, Monsen (2012) s. 154 – 155 og Blandhol mfl. (2015) s. 328 – 329.

²⁵ Monsen (2012) s. 37 – 39 og Blandhol mfl. (2015) s. 329.

²⁶ Jacobsen (2019).

²⁷ Jacobsen (2019) s. 100 – 107.

oversikt over voldtektsstraffebudet, men bidrar ikke til avklaring av hvor mye som omfattes av «truende atferd».²⁸

I internasjonal sammenheng er det et stort mangfold av litteratur som berører voldtektsstraffebud i andre land, og mer generelle diskusjoner rundt hvordan et voldtektsstraffebud bør formuleres.²⁹ Slike generelle tilnærminger til den rettslige reguleringen av voldtekt kan også bidra med viktige perspektiv for norsk rett. Når det gjelder vilkåret «truende atferd» er særlig Asps *Sex och Samtycke* fra 2010 et viktig bidrag.³⁰ Asps fremstilling er sentrert rundt begrepet «samtykke» i strafferettslig sammenheng. Boken inneholder både en presentasjon av den svenske reguleringen av voldtektsstraffebudet anno 2010, og en generell diskusjon om hva et strafferettslig samtykke *er* og hvilke omstendigheter som innebærer at et eventuelt samtykke ikke ilegges strafferettslig virkning. Disse kapitlene er i stor grad løsrevet fra svensk gjeldende rett, og inneholder grundige analyser av hvilken betydning et samtykke til seksuell omgang har. Mens fremstillingen av svensk rett har begrenset verdi for denne masteroppgaven, gir flere av de generelle betraktningene bidrag til forståelsen av den seksuelle selvbestemmelsesretten. Asps fremstilling benyttes særlig i oppgavens punkt 6.3.3 om tilbud om et gode som «truende atferd». Min tilnærming til problemstillingen bygger samtidig i stor grad på analysene i oppgavens kapittel 4 og 5, og bidrar på den måten til et alternativt perspektiv på problemstillingen.

Enkelte andre straffebud i straffeloven bidrar til forståelsen av hvordan vilkåret «truende atferd» er bygget opp. I den grad det vises til andre straffebud enn voldtektsstraffebudet er dette for å gi et bredere perspektiv på problemstillingen som drøftes. Jeg har ikke til hensikt å gå nærmere inn på gjeldende rett knyttet til disse straffebudene.

1.2.4 Metodiske innfallsvinkler til analysen av «truende atferd»

Mangelen på veiledning i rettskildene utgjør en metodisk utfordring ved arbeidet med «truende atferd». Ettersom hverken forarbeider, rettspraksis eller juridisk litteratur gir særlig veiledning til spørsmålet om hvor langt vilkåret strekker seg, må analysen av vilkåret i stor grad bero på en analyse av *ordlyden* «truende atferd».

---

²⁸ Matningsdal (2021).

²⁹ Gardner og Shute (2000) og Gardner (2018) gir viktige bidrag til spørsmålet om hvorfor voldtektshandlingen bør kriminaliseres. I denne oppgaven vil jeg ikke gå nærmere inn på hvorfor voldtekt *bør* kriminaliseres, ut over presentasjonen av seksuell autonomi i kapittel 2.

³⁰ Asp (2010).

Formålet med oppgaven er å bidra til en økt forståelse av hva «truende atferd» i voldtektsstraffebudet omfatter gjennom en systematisk tilnærming til vilkåret. En mulig innfallsvinkel til analysen av «truende atferd» er å bygge analysen på typetilfeller og konkret vurdere hvorvidt disse er omfattet av vilkåret. En utfordring ved en slik innfallsvinkel er at den mangler knagger å henge de enkelte typetilfellene på, og fremstillingen ville blitt en oppramsing av typetilfeller uten en nærmere systematisering.

Fremgangsmåten som isteden er valgt kan best betegnes som en begrepsanalyse. Utvikling av begreper er en måte å systematisere gjeldende rett på, og er en vanlig fremgangsmåte innen rettsdogmatisk metode.³¹ Fremgangsmåten kjennetegnes ved at nye begreper utvikles for å kategorisere, enten etter felles rettsvirkninger, felles rettsvilkår eller andre fellestrekk ved et rettslig fenomen.³² Selv om fremgangsmåten i denne oppgaven kan betegnes som en begrepsanalyse, er det imidlertid ikke en tradisjonell begrepsorientert analyse som foretas, og jeg vil ikke utvikle nye rettslige begrep. Når vilkåret skal analyseres uten særlig veiledning i rettskildematerialet, må analysen isteden gå grundig inn på hvordan «truende atferd» er bygget opp. Analysen i denne oppgaven gjennomføres derfor ved å pakke ut vilkåret «truende atferd» for å se nærmere på de sentrale trekkene ved vilkåret.

I kapittel 4 presenteres grunnleggende trekk ved vilkåret «truende atferd». Dette gjøres ved å se nærmere på vilkåret i flere kontekster. Først ses det hen til vilkårets historiske bakgrunn, som sier noe om hva vilkåret var ment å omfatte og hvordan synet på trusler i relasjon til seksuell omgang har utviklet seg med tiden. Videre analyseres vilkåret med henblikk på vilkårets tvangselement. Vilket «truende atferd» betegner et tvangsmiddel som benyttes av gjerningspersonen til å skaffe seg seksuell omgang mot fornærmedes vilje. For nærmere å forstå hvilke handlingstyper vilkåret omfatter, er det nødvendig å se nærmere på hvordan «truende atferd» kan benyttes som et tvangsmiddel, og hva *tvang* i strafferettslig sammenheng betyr. Analysen bygger videre i stor grad på hvordan vilkåret skal forstås i lys av det *rettsgodet* vilkåret tar sikte på å verne om. Voldtektsstraffebudets vern om seksuell autonomi er følgelig sentralt i analysen av «truende atferd». Gjennomgående viser tvangsdimensjonen og sammenhengen med seksuell autonomi hvordan vurderingen av hvorvidt en person har utvist «truende atferd» overordnet sett er en vurdering av handlingens *rettsstridighet*.

---

³¹ Graver (2008) s. 159 og Hagerup (1888) særlig s. 22 – 26 og 28 – 31.

³² Hagerup (1888) særlig s. 22 – 26 og 28 – 31.

Til sist analyseres vilkåret med henblikk på hvilke faktiske forhold som foreligger i en situasjon hvor en person har skaffet seg seksuell omgang ved «truende atferd». Analysen av vilkåret bygger slik sett på dagligdage forestillinger om hva som skjer mellom to mennesker dersom den ene utviser «truende atferd» i sammenheng med et seksuelt initiativ. I kapittel 5 brytes vilkåret ned i fire komponenter som identifiserer de faktiske premissene for at en person kan ha utvist «truende atferd». På denne måten bidrar komponentene til å identifisere de ulike bestanddelene i vilkåret, og utfordringer knyttet til hver enkelt bestanddel. De fire komponentene gir slik et utgangspunkt for, og en systematikk til, vurderingen av avgrensningsspørsmålene tolkningen av vilkåret reiser. Drøftelsen i oppgavens kapittel 6 bygger videre på disse komponentene, og komponentene gir på denne måten en systematikk til typetilfellene. Gjennom komponentene identifiseres det hvordan vurderingen av «truende atferd» kan svikte på ulike premiss, og komponentene identifiserer slik ulike aspekt ved rettsstridsvurderingen som må foretas ved tolkningen av vilkåret.

1.3 Eksempelbruk og kjønnsdimensjonen i voldtektsstraffebudet

Gjennomgående vil eksempler benyttes for å illustrere problemstillinger ved analysen av vilkåret «truende atferd». Bruken av eksempler i teksten fordrer en bevisst begrepsbruk når personene i eksemplene skal betegnes. Voldtektsforbrytelsen er statistisk sett en handling som begås av en mann, mot en kvinne, hvilket i seg selv kunne rettferdiggjort å betegne den potensielle gjerningspersonen som «ham» og den potensielle fornærmede som «henne».³³ I tillegg er omfanget av voldtekter som begås mot kvinner i dag stort, og menns voldtekt av kvinner utgjør en trussel mot kvinners liv og trygghet.³⁴ Kjønnsaspektet ved voldtektsstraffebudet gjør det vanskelig å analysere ett av vilkårene uten å ha som bakteppe at voldtekt er en del av et stort og omfattende problem med menns vold og maktbruk overfor kvinner. Voldtektsforbrytelsen har derfor tidligere blitt analysert fra et feministisk perspektiv.³⁵

---

³³ Kripos rapport om Voldtektssituasjonen i Norge 2019, som viser at 98 % av de som ble anmeldt for voldtekt i 2019 var menn, mens av de fornærmede var 89 % kvinner. Rapporten «Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv», Rapport nr. 1 2014, utført av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS), s. 107 har samme funn.

³⁴ Studien «Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv» utført av NKVTS fant en forekomst av voldtekt på 9,4 % hos norske kvinner, se s. 106. Samme studie fant en klar sammenheng mellom utsatthet for voldtekt og psykiske problemer, se s. 126.

³⁵ I Sverige har særlig Andersson (2004), Berglund (2007) og Wegerstad (2015) bygget analyser av seksuallovbruddene rundt feministiske perspektiv. Burman (2007) har en lignende tilnærming i sin avhandling om strafferett og menns vold mot kvinner. I norsk sammenheng kan særlig Stang Dahls arbeid med kvinnerett

I denne oppgaven har jeg likevel valgt å holde eksempelbruken kjønnsnøytral i de fleste tilfeller. Selv om voldtektsproblemet kan belyses fra et feministisk perspektiv og en eksempelbruk hvor gjerningspersonen er en mann og fornærmede er en kvinne i stor grad ville gjenspeile virkeligheten, risikerer et slikt perspektiv å miste av syne at også menn blir voldtatt, og at også kvinner voldtar. Videre er voldtektsstraffebudet i seg selv kjønnsnøytralt, og utgjør et vern for både menn og kvinner.

Kjønnsdimensjonen som ligger bak voldtektsstraffebudet er likevel ikke til å komme utenom, og enkelte drøftelser og eksempler vil vise dette.³⁶ I enkelte situasjoner vil kjønnet på partene spille en rolle i vurderingen av om en person A har utvist «truende atferd» overfor person B. Omfanget av kvinner som er utsatt for voldtekt utgjør derfor en utfordring ved tolkningen av straffebudet, ettersom kvinners utsatthet for voldtekt i seg selv kan innebære at en situasjon fremstår som mer skremmende for en kvinne i møte med en mann, enn motsatt.³⁷

Eksemplene som benyttes i denne oppgaven vil ofte illustrere vanskelige avgrensningsspørsmål. I disse situasjonene har jeg derfor valgt å ikke bruke betegnelsen *gjerningsperson* og *fornærmet*, for å illustrere at det er uklart om det aktuelle tilfellet omfattes av voldtektsstraffebudet. Gjennomgående benyttes isteden benevnelsen A og B, hvor A er den som *potensielt* er gjerningspersonen, og B er den som *potensielt* er å betrakte som fornærmet.

1.4 Struktur og avgrensninger

I analysen av «truende atferd» er det flere sideliggende problemstillinger som kunne vært behandlet, og enkelte steder i teksten avgrenses det eksplisitt mot en grundigere behandling enn det som foretas. Av hensyn til oppgavens omfang og tema er det imidlertid enkelte tema som ikke vil bli nærmere behandlet.

Voldtektsstraffebudet inngår i straffelovens kapittel 26 om seksuallovbrudd, og flere av straffebudene i kapittelet rammer handlinger med likhetstrekk til voldtektsstraffebudet. En bredere presentasjon av kapittel 26 ville derfor kunne gi problemstillingen en større kontekst,

---

trekkes fram, hvor feministiske perspektiver også ble trukket inn i arbeidet med seksuallovbruddene, se Stang Dahl (1994) s. 157 flg.

³⁶ Dette gjelder særlig eksemplene i punkt 6.2.2.2 og 6.2.3.

³⁷ Bjørnholt og Helseth (2019) s. 91 beskriver kvinners frykt for menn som både en konsekvens av kvinners kroppslige sårbarhet, og som en frykt basert på empirisk realitet. I rapporten «Nationella trygghetsundersökningen 2020 - Om utsatthet, otrygghet och förtroende», Rapport 2020:8 gjennomført av svenske Brottsförebyggande rådet, oppga 12 % en frykt for seksuelle overgrep. Av disse var 21 % kvinner og 2 % menn, se s. 115.

men er valgt bort av hensyn til oppgavens omfang og problemstilling. Der andre straffebud behandles er dette gjort som et ledd i analysen av «truende atferd», og ingen andre straffebud enn voldtektsstraffebudet behandles inngående. Oppgaven er videre avgrenset til «truende atferd» i voldtektsstraffebudets bokstav a). Vilkåret inngår også i straffebudets bokstav c), og drøftelsene i denne oppgaven vil derfor også være treffende for innholdet dette vilkåret. Bokstav c) retter seg derimot mot en nokså annerledes situasjon enn bokstav a), ettersom vilkåret rammer den som får en person til å gjennomføre seksuell omgang med seg selv eller andre. De utfordringene tolkningen av bokstav c) byr på behandles ikke nærmere i oppgaven.³⁸

Strafferettslige problemstillinger av generell karakter vil i liten grad behandles i denne oppgaven. Fokuset i oppgaven er en analyse av gjerningsbeskrivelsen «truende atferd», og jeg går derfor ikke nærmere inn på andre vilkår for straffansvar foruten skyldkravet som presenteres kortfattet i punkt 3.5. Den potensielle gjerningspersonens kunnskap vil også kunne spille en rolle i rettsstridsvurderingen, og denne siden av skyldkravet belyses derfor nærmere i punkt 3.5 og senere i kapittel 6. Av hensyn til oppgavens omfang avgrenses fremstillingen til forsett, hvor jeg ikke går nærmere inn på vilkårene for domfellelse for grovt uaktsom voldtekt, eller hvilken rolle uaktsomhet spiller ved tolkningen av vilkåret. Ut over dette går jeg heller ikke nærmere inn på unnskyldnings- og rettfærdiggjøringsgrunnene,³⁹ forsøk til voldtekt eller medvirkningsansvar.⁴⁰ Heller ikke straffeutmåling og straffenivå behandles i denne oppgaven.⁴¹

Som vist innledningsvis pågår det en intens debatt rundt en samtykkereform av voldtektsstraffebudet. Debatten nevnes enkelte steder i oppgaven, men denne oppgaven har ikke til formål å se nærmere på hvorvidt en slik reform er hensiktsmessig eller hva en reform til en samtykkesbasert lovgivning vil innebære.⁴² I denne sammenheng er det verdt å nevne at Sverige nylig reformerte sitt voldtektsstraffebud til en utforming som er fokusert på frivillighet,

---

³⁸ Se Jacobsen (2019) s. 110 – 114 for en fremstilling av alternativ c).

³⁹ Terminologien «rettfærdiggjørings- og unnskyldningsgrunner» er hentet fra fremstillingen til Gröning mfl. (2019), hvor temaet er behandlet på s. 408 – 540. Andenæs mfl. (2016) benytter terminologien «straffrihetsgrunner» og «personlige forutsetninger for straffbarhet» for de samme grensene for straffansvar, s. 150 – 216 og 288 – 324.

⁴⁰ For generell fremstilling av forsøks- og medvirkningsansvar, se Gröning mfl. (2019) s. 317 – 387, Andenæs mfl. (2016) s. 325 – 375. Forsøks- og medvirkningsansvar er ellers behandlet av Husabø (1999) s. 5 – 270 og 272 – 299. Forsøk og medvirkning til voldtekt er behandlet av Jacobsen (2019) s. 230 – 241 og 243 – 253.

⁴¹ Generelt om straffeutmåling, se Gröning mfl. (2019) s. 684 - 713 og Andenæs mfl (2016). s. 476 - 502. Straffenivået ved overtredelse av voldtektsstraffebudet er behandlet i Jacobsen (2019) s. 273 – 310.

⁴² For diskusjonen om en reform av voldtektsstraffebudet, se Jacobsen (2019) s. 311 – 420, Jacobsen og Skilbrei (2021) og Jacobsen og Sinding Aasen (2019).

ofte omtalt som en samtykkesbasert utforming.⁴³ I Danmark er en lignende reform vedtatt.⁴⁴ Voldtektsstraffebudet kunne derfor vært analysert gjennom en komparativ studie. Temaet for denne masteroppgaven er imidlertid norsk gjeldende rett, og det avgrenses slik mot en komparativ analyse. For denne oppgavens tema gir debatten rundt en samtykkesbasert utforming først og fremst et bilde på problemstillingens aktualitet: Mens debatten i stor grad har fokusert på hva som *bør* være omfattet av voldtektsstraffebudet, er det i dag uklart hva som faktisk *er* omfattet av gjeldende rett. Debatten er også illustrerende for en mer generell tendens til at samfunnet går i retning av et bredere perspektiv på hva voldtekt er, og når seksuell autonomi krenkes. Dette vil diskuteres nærmere i kapittel 4 og i de avsluttende refleksjonene i kapittel 7.

Oppgavens struktur består i tre deler, og i den første delen (kapittel 2 til 3) gis det en oversikt over rettsgodet som er vernet i straffebudet og hovedtrekkene i voldtektsstraffebudet. Denne delen av oppgaven er ment som en introduksjon til de to andre delene, og setter drøftelsen av vilkåret «truende atferd» i den konteksten vilkåret inngår i.

Oppgavens andre del utgjør begrepsanalysen av «truende atferd». I kapittel 4 analyseres vilkårets sentrale trekk og hvordan det er bygget opp. I kapittel 5 introduseres fire komponenter som utgjør strukturen i vilkåret «truende atferd». Kapittel 5 inngår i begrepsanalysen, samtidig som kapitlet gir et verktøy til de avgrensningsspørsmålene som diskuteres nærmere i oppgavens tredje del.

I oppgavens tredje del, kapittel 6, drøftes ulike avgrensningsspørsmål som reises ved tolkningen av vilkåret. I denne delen vil analysen av «truende atferd» innrettes mot konkrete problemstillinger, for å vise hvordan enkelte situasjoner skaper vanskelige tolkningsspørsmål. Her benyttes komponentene fra kapittel 5 som et utgangspunkt for analysen, hvor komponentene fra kapittel 5 bidrar til å forstå karakteren av de ulike rettsstridsvurderingene som oppstår ved tolkningen av «truende atferd». I siste kapittel av oppgaven, kapittel 7, sammenfattes analysen i oppgaven med noen kortfattede avsluttende refleksjoner.

---

⁴³ Den svenske reguleringen inneholder ikke ordet «samtykke», men er sentrert rundt en vurdering av om den seksuelle omgangen var frivillig, jf. den svenske brottbalken 6. kapittel 1§. Lovendringen trådte i kraft den 1. juli 2018, jf. Prop. 2017/18:177.

⁴⁴ Danmark vedtok den 17. desember 2020 et nytt voldtektsstraffebud sentrert rundt manglende samtykke, jf. LFV 2020-12-17 nr. 85 (lovvedtak) og LFF 2020-11-11 nr. 85 (lovforslag).

2 Voldtektsstraffebudets rettsgode

2.1 Innledning

I dette kapitlet ser jeg nærmere på hvilket rettsgode voldtektsstraffebudet utgjør et vern av. Et straffebuds rettsgode er en betegnelse på begrunnelsen bak straffebudet; den krenkelsen handlingsangivelsen i straffebudet innebærer, er begrunnelsen for, og formålet bak at atferden er kriminalisert.⁴⁵ Rettsgodet som vernes gir derfor informasjon om hvilke krenkelser straffebudet har til hensikt å omfatte, og hvorfor.⁴⁶

For voldtektsstraffebudet fremheves beskyttelse av seksuelle autonomi som hensynet bak straffebudet.⁴⁷ Jeg vil gjentatte ganger komme tilbake til betydningen av straffebudets vern om seksuell autonomi, og det er derfor nødvendig først å ha en forståelse av hva seksuell autonomi er, og hvordan voldtektsstraffebudet søker å gi denne interessen et vern. I punkt 2.2 presenteres begrepet seksuell autonomi. Deretter vil jeg i punkt 2.3 diskutere hvordan seksuell autonomi er vernet i dagens voldtektsstraffebud, før punkt 2.4 omhandler sammenhengen mellom seksuell autonomi og samtykke.

2.2 Begrepet seksuell autonomi

Begrunnelsen for kriminaliseringen av voldtektshandlingen omtales tidvis som et vern av den enkeltes seksuelle integritet, og tidvis som et vern av den enkeltes seksuelle autonomi. Seksuallovbruddsutvalget omtalte voldtektsforbrytelsen som en «alvorlig krenkelse av offerets personlige integritet, dvs. frihet til å avvise tilnærmelser av seksuell karakter og til å selv bestemme over egen seksualitet.»⁴⁸ Lignende ble fremhevet av Justiskomiteen ved reformen i 2000, som uttalte at: «Råderett over egen kropp og seksualitet er strafferettslig beskyttelsesverdig.»⁴⁹ Også Høyesterett har pekt på seksuell integritet som et bærende hensyn

---

⁴⁵ Gröning mfl. (2019) s. 128.

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ Begrunnelsen bak kriminaliseringen av voldtektshandlingen har vært gjenstand for diskusjon i internasjonal litteraturen, hvor ulike tilnærminger har vært diskutert som et spørsmål om *hva som er galt med voldtekt*. Se for eksempel diskusjonen i Asp (2010) s. 39 – 47 med særlig henvisning til Gardner og Shute (2000) som betrakter skaden ved voldtektsforbrytelsen som den objektiveringen fornærmede utsettes for. Gardner (2018) argumenterer for at et ytterligere element ved voldtektsforbrytelsen er den manglende gjensidigheten i den seksuelle aktiviteten; ved en voldtekt er det en aktiv part som har seksuell omgang med en ikke-deltakende part.

⁴⁸ NOU 1997: 23 Seksuallovbrudd s. 46.

⁴⁹ Innst. O. nr. 92 (1999 – 2000) s. 6.

bak voldtektsstraffebudet, uten at domstolen nærmere utdypet hva et vern av seksuell integritet betyr.⁵⁰

Høgberg og Salomonsen omtaler seksuell integritet som «retten til å bestemme når og hvem man vil ha seksuell omgang med», og ser på krenkelse av seksuell integritet som en krenkelse av seksuell selvbestemmelsesrett.⁵¹ Jacobsen benytter terminologien *seksuell autonomi* for å beskrive den enkeltes rett til seksuell selvbestemmelsesrett, og fremhever at den seksuelle autonomien er tosidig. Mennesker har både en positiv rett til å utøve og «forme sitt eige seksuelle liv og disponere over kroppen på dei måtane det einskilde individ sjølv ønsker», og en negativ rett til å ikke bli utsatt for krenkelser av friheten til å bestemme over sin egen seksualitet.⁵²

Uavhengig av om voldtektsstraffebudet omtales som et vern av seksuell integritet eller seksuell autonomi, er det frihet og selvbestemmelse over kropp og seksualitet som går igjen som begrunnelsen bak voldtektsstraffebudet. Det er særlig mangelen på respekt for fornærmedes autonomi som utgjør krenkelsen ved en voldtekt, og voldtektsstraffebudet har derfor til formål å ramme de situasjonene der fornærmedes eget valg blir tilsidesatt. Jeg vil derfor fokusere på voldtektsforbrytelsen som en krenkelse av seksuell autonomi, selv om dette også kan betegnes som en krenkelse av seksuell integritet. I denne oppgaven vil seksuell autonomi, råderett og selvbestemmelsesrett bli benyttet om det samme; enkeltindividets rett til å disponere fritt over egen kropp og seksualitet, i både positiv og negativ forstand.

2.3 Vernet av seksuell autonomi i dagens voldtektsstraffebud

I voldtektsstraffebudet aktualiseres særlig den negative seksuelle autonomien som aktualiseres. Vernet kommer til uttrykk ved at straffebudet lister opp omstendigheter som normalt utelukker at den seksuelle omgangen var frivillig. Straffebudet forutsetter slik at den som skaffer seg seksuell omgang ved enten «vold eller truende atferd», eller har seksuell omgang med en som ikke kan «motsette seg handlingen», har seksuell omgang med en annen mot dennes vilje.⁵³

---

⁵⁰ Rt. 2012 s. 1103 avsnitt 17.

⁵¹ Høgberg og Salomonsen (2010) s. 218.

⁵² Jacobsen (2019) s. 314.

⁵³ Slik også Jacobsen og Sinding Aasen (2019) s. 96 som skriver at vold og trusler «er omstendigheter som tydelig viser at den seksuelle omgangen ikke er i tråd med offerets selvbestemmelsesrett.»

Denne måten å verne om den seksuelle autonomien innebærer de opplistede omstendighetene er grunnleggende for hva som defineres som en *voldtekt*. Det er ikke dermed sagt at lovgiver har ment at alle tilfeller av krenkelse av seksuell autonomi fanges opp av de opplistede omstendighetene; også straffebud som retter seg mot utnyttelse av en maktposisjon eller en annens sårbare situasjon kan betraktes som straffebud som verner om seksuell autonomi.⁵⁴ Relasjonen mellom partene i slike tilfeller vanskeliggjør fornærmedes mulighet til å utøve sin seksuelle autonomi.⁵⁵ Det er dermed valgt ut enkelte omstendigheter som er av en slik karakter at de som regel *helt* vil frata fornærmedes mulighet til å utøve seksuell autonomi i voldtektsstraffebudet.

Istedenfor å sentrere voldtektsstraffebudet rundt omstendigheter som utelukker frivillighet, kunne straffebudet vært omformulert til å fokusere på omstendigheter som *må foreligge* for at den seksuelle omgangen skal betraktes som frivillig. Slike tilnæringer til voldtektsstraffebudet ses særlig i den pågående debatten om en samtykkesbasert utforming, og blir blant annet benyttet i Sverige.⁵⁶ Jeg vil som nevnt ikke gå nærmere inn på denne diskusjonen, annet enn at den her viser hvordan vern av seksuell autonomi kan komme til uttrykk gjennom ulike utforminger av et voldtektsstraffebud.

Den svenske og den norske utformingen av voldtektsstraffebudet kan betraktes som to sider av samme sak. Enten straffebudet legger til grunn at ufrivillig seksuell omgang er voldtekt, eller at seksuell omgang under enkelte omstendigheter er ufrivillig, og *derfor* en voldtekt, bygger begge straffebudene på at det er den ufrivillige seksuelle omgangen som skal rammes. Selve vurderingen av om en enkelt situasjon vil omfattes av straffebudet vil derimot være ulik. Mens et straffebud som benytter «frivillig» eller «ufrivillig» som utgangspunkt for hva som defineres som en voldtekt vil åpne for en nokså bred vurdering av omstendighetene i saken, vil man etter det norske straffebudet knytte vurderingen opp mot de opplistede omstendighetene i straffebudet. Det norske straffebudet kan derfor ses på som en konkretisering av hvilke

---

⁵⁴ I Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 219, la departementet til grunn at ikke «alle tilfeller av seksuell omgang uten reelt samtykke må defineres som *voldtekt*», og viste til straffebudene som retter seg mot utnyttelse.

⁵⁵ Om straffebudet om misbruk av overmaktsforhold og lignende i § 295 skriver Jacobsen (2019) s. 77 at straffebudet retter seg mot tilfeller der «offeret har hatt *svekte* føresetnader for å utøve sin seksuelle autonomi og eventuelt motsette seg den seksuelle omgangen [...]».

⁵⁶ Den svenske brottsbalken 6. kapittel 1§ definerer voldtekt som seksuell omgang med en som «inte deltar frivilligt», hvorpå det presiseres at det ved vurderingen av frivillighet særskilt skal «beaktas om frivillighet har kommit till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt.»

omstendigheter som regnes som relevante i vurderingen av om den seksuelle omgangen var frivillig eller ikke.

Vernet om den seksuelle autonomien i voldtektsstraffebudet er sentralt ved tolkningen av vilkåret. Som jeg vil komme tilbake til utgjør seksuell autonomi en viktig rettesnor for forståelsen av hva som utgjør «truende atferd», ettersom det er den atferden som krenker seksuell autonomi som skal omfattes av straffebudet. Samtidig byr dette på en utfordring ved at det konkret må vurderes *når* seksuell autonomi krenkes, hvilket diskuteres nærmere i kapittel 4.

En ytterligere utfordring ved et straffebud som gir et vern om enkeltindividets seksuelle autonomi, er tosidigheten i den seksuelle autonomien. Samtidig som voldtektsstraffebudet skal gi et vern mot krenkelser av seksuell autonomi, har alle en positiv rett til å utøve sin seksualitet og et svært vidt straffebud vil kunne utgjøre et stort inngrep i denne positive retten.⁵⁷ Dette illustreres best ved at voldtektsstraffebudet kunne ha kriminalisert all seksuell omgang med innslag av vold. Ettersom mange voldtekter begås ved vold, ville dette fanget opp en rekke voldtekter. Samtidig har mennesker en rett til å ha seksuell omgang med voldsinnslag dersom de ønsker det. En slik utforming ville derfor gripe for langt inn i den positive seksuelle autonomien.⁵⁸ Denne tosidigheten har også betydning for tolkningen av voldtektsstraffebudet idet straffebudet må fortolkes med henblikk på at det er tale om flere frihetssfærer – As rett til å utøve seksuell autonomi, og Bs rett til vern mot krenkelser av sin seksuelle autonomi. Denne avveiningen diskuteres nærmere i kapittel 4 og 6, og det er her tilstrekkelig å merke at voldtektsstraffebudets vern om seksuell autonomi byr på utfordringer både ved å identifisere når seksuell autonomi krenkes, og hvor langt straffansvaret skal strekkes uten at det går på bekostning av den positive seksuelle autonomien.

2.4 Seksuell autonomi og «truende atferd» – samtykkets betydning

Samtykke betegner en form for aksept, og samtykke til seksuell omgang er derfor en aksept av seksuell omgang.⁵⁹ Dersom begge parter har samtykket til den seksuelle omgangen foreligger

---

⁵⁷ Slik også Jacobsen (2019) s. 314 – 319.

⁵⁸ Slik også Asp (2010) s. 160 – 164. Se også diskusjonen i Berglund (2009) s. 707 – 709 og Berglund (2007) s. 350 – 351.

⁵⁹ Slik også Jacobsen og Sinding Aasen (2019) s. 101 som betegner et samtykke som: «et utsagn som indikerer avgivers aksept av noe [...]».

det ingen krenkelse av seksuell autonomi: Samtykke betegner en frivillighet og en aksept av hendelsen. Når voldtektsstraffebudet gir et vern mot krenkelser av seksuell autonomi, vil et samtykke derfor innebære at straffebudet ikke kommer til anvendelse.⁶⁰

I strafferettslig sammenheng er det et *virksomt* samtykke som er relevant.⁶¹ At samtykket må være *virksomt*, stiller et kvalifisert krav til samtykket. Det er derfor ikke tilstrekkelig at en person sier: «Ja» eller: «Jeg aksepterer» dersom det foreligger omstendigheter rundt utsagnet som innebærer at aksepten ikke gir uttrykk for at vedkommende frivillig aksepterer den aktuelle handlingen.⁶² For at samtykket skal være virksomt må det være avgitt i fravær av tvang, dekke hele handlingen, ikke være tilbaketrasket og avgitt av en person med samtykkekompetanse.⁶³ I voldtektsstraffebudet kommer spørsmålet om hvorvidt samtykket er avgitt i fravær av tvang særlig på spissen: Idet straffebudet lister omstendigheter som normalt innebærer at den seksuelle omgangen ikke er frivillig, lister straffebudet også opp omstendigheter som normalt innebærer at et eventuelt samtykke er avgitt under tvang.

I voldtektsstraffebudet presumeres det derfor at den som utsettes for «truende atferd», ikke gir et virksomt samtykke til den seksuelle handlingen. Selv om vedkommende har sagt «ja» til den seksuelle omgangen, ilegges ikke bekreftelsen strafferettslig virkning dersom den for eksempel er fremtvunget med en pistol til hodet. Motsetningsvis vil situasjonen være utenfor strafferettens domene om pistolen til hodet er en del av et rollespill mellom partene. As atferd kunne isolert sett vært betraktet som «truende», men er det på forhånd er avtalt at dette skal skje, har B gitt et samtykke til at den seksuelle omgangen skal foregå på denne måten.

Ettersom samtykke innebærer at den seksuelle omgangen ikke faller inn under straffebudet, vil samtykkesspørsmålet være høyst relevant i en rekke analyser av voldtektsstraffebudet. Særlig aktuelt er samtykkesspørsmålet ved voldsalternativet, for eksempel der partene på forhånd har blitt enige om å ha voldelig sex, og volden senere overstiger det som var avtalt.⁶⁴ For «truende atferd» vil samtykke derimot få en mer indirekte betydning. Utenfor de situasjonene hvor

---

⁶⁰ I Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000) s. 25 uttales det at det: «selvfølgelig ikke [kan] dømmes for voldtekt», dersom samtykke fra begge parter foreligger.

⁶¹ Jacobsen (2019) s. 128 og Gröning mfl. (2019) s. 214.

⁶² Jacobsen (2019) s. 128. Se også Asp (2010) s. 86: «Också dessa fall illustrerar emellertid att vi med samtycke inte avser ett "ja" eller ett accepterande i sig, utan ett "ja" (eller ett accepterande) under sådana förutsättningar att vi är beredda att tillmäta samtycket betydelse. Man kan sammanfatta det sagda genom att säga att *kontexten* alltid har betydelse.»

⁶³ Se Jacobsen (2019) s. 133 – 141, Gröning mfl. (2019) s. 214 – 217 og Andorsen (1992) s. 145 – 164 for fremstillinger av kravet til et virksomt samtykke.

⁶⁴ Jacobsen (2019) s. 121 – 149.

partene har blitt enige om at den ene skal opptre truende, henger spørsmålet om hvorvidt et samtykke er avgitt tett sammen med vurderingen av hvorvidt A har utvist «truende atferd». Eksistensen av et samtykke fra B vil være avgjørende for hvorvidt As atferd er å betrakte som «truende». Det vil derfor vanskelig konstateres at A både har oppført seg «truende» og at B har avgitt et samtykke.

Ettersom samtykkesbetraktninger kun får en indirekte betydning ved tolkningen av «truende atferd», går jeg ikke nærmere inn på hva et virksomt samtykke er og når det foreligger. Jeg kommer likevel tilbake til samtykkesbetraktninger underveis i teksten, særlig i punkt 4.5 om rettsstridsvurderinger ved tolkningen av vilkåret.

3 Hovedtrekkene i voldtektsstraffebudet

3.1 Innledning

Før vilkåret «truende atferd» analyseres nærmere er det hensiktsmessig med en oversiktspreget fremstilling av voldtektsstraffebudet som helhet. Vilkåret «truende atferd» er én av flere alternative overtredelsesmåter som angis i straffebudet, og av pedagogiske hensyn er det derfor nødvendig å sette vilkåret i sin kontekst før det undergis en nærmere analyse. En presentasjon av voldtektsstraffebudet viser videre hvilke andre handlingstyper som er omfattet av straffebudet, og hva de øvrige vilkårene for straffansvar etter straffebudet er.

Kapittelet gir først en oversikt over gjerningsbeskrivelsen i straffebudet, hvor de alternative overtredelsesmåtene (3.2), årsakskravet (3.3) og vilkåret «seksuell omgang» (3.4) presenteres. Voldtekt ved å tvinge en annen til å gjennomføre en handling med seg selv eller en tredjeperson etter bokstav c) vil ikke behandles nærmere, annet enn at tvangsmidlene er de samme i bokstav a) og c). Fremstillingen avgrenses mot bokstav c) av plasshensyn, ettersom bokstav c) byr på enkelte særskilte spørsmål som det ikke er nødvendig å ha oversikt over for å gå videre i analysen av «truende atferd».⁶⁵ Avslutningsvis presenteres skyldkravet i punkt 3.5, og hvilke særlige utfordringer som reises i forbindelse med skyldkravet og «truende atferd».

3.2 De alternative overtredelsesmåtene i § 291

3.2.1 Alternativ a) og c): «vold»

Ordlyden «vold» viser til en form for fysisk kontakt mellom gjerningspersonen og fornærmede av en viss intensitet.⁶⁶ Eksempler på «vold» er slag, spark, kvelning og fastbinding.⁶⁷ Uttrykket «vold» i § 291 a) dekker imidlertid mer enn de nevnte eksemplene, hvor både forarbeidene og rettspraksis har lagt til grunn en lav terskel for fysiske maktanstrengelser som omfattes av vilkåret.⁶⁸ En ofte brukt definisjon av voldsbegrepet er at vilkåret «omfatter enhver maktanvendelse mot fornærmedes legeme som utføres med det forsett å overvinne en motstand», men at vilkåret ikke krever at fornærmede har ytt motstand.⁶⁹

---

⁶⁵ Bokstav c) byr særlig på utfordringer knyttet til å identifisere hvorvidt en tredjeperson er fornærmet eller gjerningsperson der A får B og C til å gjennomføre seksuell omgang med hverandre. Se Jacobsen (2019) s. 110 – 114.

⁶⁶ For en grundigere fremstilling av voldsalternativet, se Jacobsen (2019) s. 121 – 149.

⁶⁷ Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000) s. 25.

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ HR-2019-2169-U avsnitt 48 og Matningsdal (2021) s. 208.

Voldsalternativet rammer dermed vidt; *enhver* fysisk maktanstrengelse omfattes. Gjerningspersonen behøver ikke å ha slått eller sparket fornærmede – å holde fornærmede tett inntil seg eller å bruke egen kroppsvekt for å holde fornærmede nede er for eksempel tilstrekkelig.⁷⁰ Vurderingen av om A har utøvd «vold» skal videre underlegges en *relativ* bedømming. I forarbeidene til straffebudet uttalte departementet følgende:

«Det er fortsatt en relativ bedømmelse som skal legges til grunn ved vurderingen av om det er utøvd vold eller truende atferd eller om fornærmede var ute av stand til å motsette seg handlingen. Flere faktorer kan ha betydning for hvordan en handling oppfattes, for eksempel kan både alder, sårbarhet, omgivelsene og relasjonen mellom de involverte ha betydning.»⁷¹

Er det tale om mildere former for maktbruk vil derfor fornærmedes alder blant annet være sentralt i vurderingen.⁷² Voldsalternativet har samtidig en nedre grense: Gjerningspersonen må ha anvendt en form for fysisk kraft mot fornærmede.⁷³ Reagerer B med passivitet på As initiativ til seksuell omgang, og A utnytter denne passiviteten til å ha seksuell omgang *uten* å bruke fysisk makt, faller situasjonen utenfor voldsalternativet.⁷⁴

Et avgrensningsspørsmål mellom «vold» og «truende atferd» oppstår der A utøver vold mot en annen enn B, og ikke vil stanse voldsutøvelsen før B har seksuell omgang med A. Et alternativ er å se situasjonen slik at A har utøvd «vold» og at volden leder til seksuell omgang mellom A og B. A har imidlertid ikke benyttet fysisk makt mot B for å kunne gjennomføre seksuell omgang med B; den fysiske maktanstrengelsen er mot et annet menneske. Overfor B er det mer naturlig å betrakte volden som psykisk tvang – volden mot den andre personen og trusselen om at dette vil fortsette om B ikke har seksuell omgang med A, er en «truende atferd» som legger et psykisk press på B om å ha seksuell omgang med A.⁷⁵

3.2.2 Alternativ a) og c): «truende atferd»

---

⁷⁰ I Rt. 1989 s. 979 holdt gjerningspersonen fornærmede «hardt inntil seg» for å få gjennomført den seksuelle omgangen (s. 980). I HR-2018-1340-U avsnitt 37 uttalte Høyesterett at: «Bruk av egen kroppsvekt på den beskrevne måten faller inn under begrepet "vold".» Gjerningspersonen hadde lagt seg over fornærmede mens hun lå i sengen og slik holdt henne nede.

⁷¹ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 438.

⁷² Se for eksempel HR-2019-2169-U avsnitt 47 – 48, hvor det ble vektlagt at fornærmede var 14 år. Voldsbruken i avgjørelsen bestod i at gjerningspersonen «holdt armene [til fornærmede] bak på ryggen», jf. avsnitt 47.

⁷³ I Rt. 1993 s. 1302 uttalte Høyesterett at «uttrykk for motvilje i form av ord» ikke er tilstrekkelig til å dekkes av voldsvilkåret i strl. 1902 § 192 (s. 1303).

⁷⁴ For slike tilfeller kan anvendelse av alternativ b) være aktuelt, se Jacobsen (2019) s. 217 – 218. Situasjonen vil også kunne omfattes av § 297 om seksuell handling uten samtykke.

⁷⁵ Slik også Matningsdal (2021) s. 208 – 209 og Jacobsen (2019) s. 95. Motsatt Høgberg og Salomonsen (2010) s. 221.

I dette punktet gis en oversiktspreget fremstilling av vilkåret «truende atferd». Analysen av vilkåret behandles nærmere fra kapittel 4. Alternativet «truende atferd» er sammen med voldsalternativet inntatt i både bokstav a) og c), og drøftelsen av innholdet i vilkåret vil derfor være dekkende både for bokstav a) og c).

Ordlyden «skaffer seg seksuell omgang ved [...] truende atferd» omfatter den som gjennom sin atferd fremkaller frykt hos fornærmede, slik at fornærmede ut ifra frykt for det som vil hende går med på å ha seksuell omgang. Det som karakteriserer en «truende» atferd eller en trussel, er fryktfremkallelse: Om A truer med å drepe B, skaper A overfor B en frykt for å bli drept. I kjernen av ordlyden er derfor de mest alvorlige formene for trusler: Trusler om vold eller drap faller klart innenfor ordlyden.⁷⁶

Fryktfremkallelse kan være en følge av gjerningspersonens «atferd». Gjerningspersonen behøver derfor ikke verbalt å uttrykke en trussel. Det klareste eksempelet på dette er der gjerningspersonen *signaliserer* en trussel: A holder en pistol mot B og ber om oralsex. Selv om A ikke verbalt uttrykker at B risikerer å bli skutt, er pistolen tilstrekkelig til å signalisere at det er dette B risikerer. Det er videre ikke et krav at trusselen er rettet mot fornærmede selv.⁷⁷ I forarbeidene oppsummerte departementet vilkåret slik:

«[«Truende atferd»] tar opp i seg det tidligere alternativet i voldtektsbestemmelsen før revisjonen i 2000 om å fremkalle frykt for noens liv eller helse, men rekker videre. Den truende atferden kan komme til uttrykk verbalt eller på annen måte. Det er ikke nødvendig at trusler går ut på å gjøre noe straffbart. Også trusler om avsløringer, rykter osv. kan omfattes.»⁷⁸

Departementets uttalelser viser at vilkåret ikke har en klar avgrensning med hensyn til hva det trues med. For det første behøver ikke trusselen gå ut på å gjøre noe straffbart, og for det andre viser eksemplene om avsløringer og rykter at det ikke er en klar avgrensning med hensyn til alvorlighetsgraden i trusselen. Ut over dette gir ikke uttalelsene noe veiledning til vilkårets nedre grense, hvilket jeg kommer tilbake til.

På samme måte som voldsalternativet, skal også «truende atferd» underlegges en *relativ* bedømming.⁷⁹ Den relative siden er viktig for forståelsen av vilkåret. Hvordan As atferd

⁷⁶ For eksempel Rt. 2015 s. 401, Rt. 2011 s. 734 og Rt. 2010 s. 1595.

⁷⁷ I Rt. 2002 s. 889 ble det lagt til grunn at en trussel om å drepe fornærmedes fosterfamilie var omfattet av vilkåret, se dommens s. 891. Avgjørelsen gjaldt voldtektsstraffebudet i strl. 1902, § 192, hvor ordlyden hadde en annen utforming, se nærmere punkt 4.2.

⁷⁸ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 216.

⁷⁹ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 438. Se også Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000) s. 32: «Men for at den ikke skal kunne misforstås dithen at det bare er voldsbegrepet som er relativt, bør den utvides til også å gjelde bruken av

oppfattes av B vil kunne være sterkt preget av Bs alder, Bs forutsetninger for øvrig og relasjonen mellom partene. På denne måten kan As atferd i én situasjon være «truende», mens den ikke er det i en annen.⁸⁰

3.2.3 Alternativ b): «ute av stand til å motsette seg»

Alternativ b) omfatter den som har seksuell omgang med en person som enten er «bevisstløs» eller av «andre grunner er ute av stand til å motsette seg handlingen». Det er ingen krav til årsakssammenheng mellom As handlemåte forut for den seksuelle omgangen og den seksuelle omgangen som fant sted: Det er utnyttelsen av Bs situasjon som muliggjør en ufrivillig seksuell omgang.⁸¹

Ordlyden «bevisstløs» omfatter blant annet tilfeller der B sover eller er i en så ruset tilstand at vedkommende har mistet bevisstheten.⁸² Ved at alternativet også rammer den som av «andre grunner er ute av stand til å motsette seg handlingen», er det imidlertid ikke et krav at B er i en bevisstløs tilstand – det avgjørende er hvorvidt B har muligheten til å motsette seg seksuell omgang.⁸³

Alternativet kan ramme nokså ulike situasjoner, fra såkalte «sovevoldtekter», til situasjonen hvor B er sterkt beruset, eller hvor det er Bs fysiske funksjonsevne som er nedsatt.⁸⁴ Grensen for hvilke tilstander som omfattes av «ute av stand til å motsette seg» er imidlertid uklar. Utfordringen med alternativ b) ligger særlig i vurderingen av hvor nedsatt fornærmedes psykiske eller fysiske funksjonsevne må være, og det er for eksempel uklart både hvor sterkt fornærmede må være påvirket av rus for å omfattes, og hvilke andre psykiske og fysiske tilstander som dekkes av alternativet.⁸⁵ Også dette alternativet skal ilegges en relativ

---

trusler og vurderingen av om offeret var ute av stand til å sette seg til motverge. Vurderingen av om lovens vilkår er oppfylt, vil også i disse tilfellene være avhengig av offerets alder og forutsetninger. En trussel kan oppfattes helt annerledes og mer skremmende av et barn enn av en voksen.»

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ Dersom Bs tilstand er forårsaket av A vil dette ha betydning for straffeutmålingen, se § 293 d) om minstestraft.

⁸² For eksempel Rt. 2013 s. 853, der fornærmede var svært beruset og hadde sovnet da tiltalte stakk fingrene sine inn i hennes vagina.

⁸³ Jacobsen (2019) s. 177 – 179.

⁸⁴ For eksempel HR-2018-1340-U hvor tiltalte hadde analt og vaginalt samleie med en døvstum kvinne som hadde cerebral parese og epilepsi. Høyesterett uttalte at det ikke var tvilsomt at kvinnens «betydelige funksjonsnedsettelse» gjorde henne ute av stand til å motsette seg handlingen (avsnitt 34).

⁸⁵ Vilkåret er utførlig behandlet i Jacobsen (2019) s. 151- 230.

bedømming, slik at blant annet fornærmedes alder vil spille en rolle i vurderingen av om fornærmede kunne «motsette seg handlingen».⁸⁶

3.3 Årsakskravet «skaffer seg [...] ved»

Alternativ a) rammer den som «skaffer seg seksuell omgang ved vold eller truende atferd». Bestemmelsen krever derfor en årsakssammenheng mellom gjerningspersonens «vold eller truende atferd» og den seksuelle omgangen. Tilsvarende krav til årsakssammenheng er i straffebudets bokstav c) som rammer den som ved «vold eller truende atferd får» fornærmede til å utføre lignende handlinger på seg selv eller med en annen person. Bokstav b) har som vist ingen krav til årsakssammenheng.

I norsk rett defineres årsakssammenheng ofte av den såkalte *betingelselæren*, som krever at faktor X var en «nødvendig betingelse» for hendelse Y.⁸⁷ Læren har imidlertid blitt kritisert,⁸⁸ hvor en av hovedinnvendingene er at læren må anvendes med flere unntak for å forhindre uheldige resultater.⁸⁹ Læren har også blitt kritisert på et teoretisk grunnlag av Husabø som peker på at betingelselæren er en vurdering av hva som hypotetisk sett ville ha hendt uten årsaksfaktoren, fremfor en vurdering av hva som faktisk *var* årsaksrekken i hendelsesforløpet.⁹⁰ Som et alternativ til betingelselæren, presenterte Husabø «årsakssammenheng i den faktiske hendingsgangen», hvor vurderingen av årsakssammenheng beror på en vurdering av om faktor X har *virket med i årsaksforløpet*.⁹¹ Denne tilnærmingen til årsakskravet følges opp av Gröning, Husabø og Jacobsen.⁹²

Gröning, Husabø og Jacobsen betegner kravet til årsakssammenheng som at det må: «foreligge en *årsakssammenheng i det faktiske hendelsesforløpet som helhet*. Det betyr at det er tilstrekkelig at faktoren har *virket med* til det aktuelle resultatet. Faktoren trenger ikke å ha vært 'nødvendig'.»⁹³ Av hensyn til oppgavens tema og omfang, vil det falle for langt å gå nærmere inn på kravet til årsakssammenheng. Jeg tar derfor utgangspunkt i Gröning, Husabø og

⁸⁶ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 438.

⁸⁷ Betingelselæren fikk sitt gjennomslag innen erstatningsretten ved Rt. 1992 s. 65. Læren har sitt tydeligste gjennomslag innenfor erstatningsretten, men har også vært gjenstand for kritikk på dette rettsområdet, se Hagstrøm og Stenvik (2019) s. 388 – 399 og Nygaard (2007) s. 322 - 326.

⁸⁸ Nygaard (2007) s. 322 – 326, Gröning mfl. (2019) s. 163 – 165, Husabø (1994) s. 183 – 185 og Husabø (1999) s. 48 - 51.

⁸⁹ Dette gjelder både ved alternativ kausalitet og kumulativ kausalitet, hvor forfattere som tar utgangspunkt i betingelselæren opererer med visse unntak for disse situasjonene, se Gröning mfl. (2019) s. 163 – 164.

⁹⁰ Husabø (1994) s. 183 – 185 og Husabø (1999) s. 51. Se også Gröning mfl. s. 164 – 165.

⁹¹ Husabø (1994) s. 186 – 190 og Husabø (1999) s. 52 – 54.

⁹² Gröning mfl. (2019) s. 165.

⁹³ *Ibid.*

Jacobsens tilnærming til årsakskravet. Sammenhengen mellom «truende atferd» og årsakskravet behandles nærmere i punkt 4.4.2.

3.4 Seksuell omgang

Straffelovens kapittel 26 opererer med tre kategorier av seksuell kontakt: seksuell omgang, seksuell handling og seksuelt krenkende atferd.⁹⁴ I voldtektsstraffebudet er det kun «seksuell omgang» som omfattes, og straffebudet avgrenses nedad mot «seksuell handling» jf. § 297.

Vilkåret «seksuell omgang» omfatter både samleie og «samleielignende forhold». Hva gjelder «samleielignende forhold», uttalte departementet at straffebudet skal omfatte de «mest intime» formene for seksuell kontakt.⁹⁵ Masturbasjon av kjønnsorgan, oralsex og innføring av finger eller andre gjenstander i skjede eller endetarmsåpning er eksempler på handlinger som omfattes av vilkåret.⁹⁶

Eksempelene angir noen typetilfeller hvor man etter gjeldende rett har fastslått at den seksuelle kontakten kvalifiserer til «seksuell omgang». For situasjoner som ikke tidligere er avklart, uttalte Høyesterett i HR-2017-968-A at det må foretas en «skjønnsmessig vurdering hvor det sentrale vurderingstemaet er om forholdet er samleielignende, eller kan sies å være et samleiesurrogat.» I helhetsvurderingen vil «graden av intimitet (hvor på kroppen og om det er kontakt med naken hud), intensitet, varighet, sammenheng, alder og aldersforskjell» være relevante momenter.⁹⁷

Begrepet avgrenses som nevnt nedad mot «seksuell handling» i § 297, som omfatter seksuell kontakt mellom A og B som ikke har en samleielignende karakter.⁹⁸ Et praktisk eksempel er beføling av kjønnsorganer eller bryster utenpå klærne; dette er en «seksuell handling», men ikke nødvendigvis «seksuell omgang».⁹⁹ Den fysiske kontakten må imidlertid vurderes konkret, og beføling av kjønnsorganer utenpå klærne vil kunne regnes som «seksuell omgang» dersom

---

⁹⁴ Begrepene er videreført fra strl. 1902 og har fått et nærmere avklart innhold gjennom rettspraksis fra den gamle lovreguleringen, jf. Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 211.

⁹⁵ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 212.

⁹⁶ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 212. Også egen masturbasjon av penis med etterfølgende sædavgang på fornærmedes kropp omfattes, jf. Rt. 1990 s. 760 s. 761.

⁹⁷ Dommens avsnitt 49 – 50.

⁹⁸ Jacobsen (2019) s. 85.

⁹⁹ For eksempel HR-2019-611-U hvor gjerningspersonen «presset fornærmede mot en mur, tok henne på rumpen og kysset henne på munnen» (avsnitt 10).

befølingen består i masturbasjonslignende bevegelser og er av en viss varighet eller intensitet.¹⁰⁰

3.5 Skyldkravet

Domfellelse krever at gjerningspersonen har utvist tilstrekkelig *skyld*. I straffeloven er hovedregelen at gjerningspersonen må ha handlet forsettlig, og gjerningspersonens forsett må dekke alle sidene av gjerningsbeskrivelsen, jf. §§ 21 og 22.¹⁰¹ For voldtekt er også grovt uaktsom voldtekt gjort straffbar i straffelovens § 294. Av hensyn til oppgavens omfang vil ikke grovt uaktsom voldtekt behandles nærmere.

At gjerningspersonen må ha utvist tilstrekkelig forsett, innebærer at domfellelse for voldtekt etter bokstav a) krever at gjerningspersonen må ha vært handlet forsettlig med hensyn til at han eller hun i) skaffet seg seksuell omgang, ii) ved bruk av «vold eller truende atferd».¹⁰² Gjerningspersonen må derfor ha forsett om at «vold eller truende atferd» er årsaken til den seksuelle omgangen. Var A under oppfatning av at B frivillig gikk med på seksuell omgang, vil A følgelig mangle tilstrekkelig skyld om at det var As «vold eller truende atferd» som var årsak til den seksuelle omgangen.

I praksis byr skyldkravet ofte på utfordringer i bevisbedømmingen.¹⁰³ Rettspraksis viser at tiltalte ofte argumenterer med at han eller hun trodde at den seksuelle omgangen var frivillig, og skyldkravet vil derfor ofte være avgjørende for hvorvidt det domfelles eller ikke.¹⁰⁴ Ved vilkåret «truende atferd», vil skyldkravet særlig by på utfordringer i de situasjonene som ligger nærme vilkårets nedre grense. Dersom gjerningspersonen eksplisitt truer med å drepe fornærmede, vil det være klart at vedkommende har handlet forsettlig. Mer utfordrende blir situasjonen der den truende atferden enten ligger lengre bak i tid, eller der A mer indirekte oppfører seg på en måte som fremstår som truende for B. I flere av situasjonene som diskuteres i denne oppgaven, vil skyldkravet derfor kunne utelukke straffansvar.

---

¹⁰⁰ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 211: «For eksempel vil beføling av kjønnsorganer være seksuell handling, mens masturbasjon vil være seksuell omgang.» Tilsvarende legges til grunn i Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000) s. 19: «Avgjørende for om det foreligger masturbasjon eller beføling av kjønnsorganene, er antakelig om bevegelsene er av en viss intensitet». Se også Matningsdal (2021) s. 299.

¹⁰¹ Dette betegnes som *dekningsprinsippet*, se Gröning mfl. (2019) s. 238 – 241.

¹⁰² Om skyldkravet i strafferetten, se Gröning mfl. (2019) s. 219 – 285 og Andenæs mfl. (2016) s. 217 - 287. Om skyldkravet i voldtektssaker, se Jacobsen (2019) s. 114 – 119.

¹⁰³ Om bevisutfordringene i voldtektssaker, se Jacobsen (2019) s. 141 – 149.

¹⁰⁴ For eksempel LB-2019-96629 (Borgarting), LE-2017-194411 (Eidsivating) og LA-2013-135694 (Agder).

Skyldkravet får først og fremst betydning ved at det kan utelukke straffansvar selv om gjerningsbeskrivelsen i straffebudet er overtrådt. Oppgavens tema er en analyse av gjerningsbeskrivelsen «truende atferd», og denne siden av skyldkravet vil derfor ikke bli nærmere behandlet. De ulike forsettstypene i § 22 behandles derfor ikke nærmere. Med unntak for der skyldkravet eksplisitt adresseres, vil eksemplene som benyttes i det følgende forutsette at A har utvist tilstrekkelig skyld.

Graden av skyld vil imidlertid kunne få en indirekte betydning for tolkningen av gjerningsbeskrivelsen. Mens overtredelse av gjerningsbeskrivelsen og kravet til skyld tradisjonelt har vært behandlet som to separate betingelser for straffansvar, ofte under henvisning til såkalte objektive og subjektive vilkår for straff,¹⁰⁵ har nyere fremstillinger av strafferetten sett nærmere på sammenhengen mellom gjerningsbeskrivelsen og skyldgraden. Gröning, Husabø og Jacobsen presenterer skyldkravet som en del av kravet til en kriminalisert gjerning, og ser på denne måten hvordan graden av skyld kan påvirke vurderingen av om gjerningsbeskrivelsen er overtrådt.¹⁰⁶ Handlingens grad av klanderverdighet får følgelig betydning for tolkningen av gjerningsbeskrivelsen og vurderingen av hvorvidt den potensielle gjerningspersonen har overtrådt straffebudet.¹⁰⁷ Når den potensielle gjerningspersonens skyldgrad trekkes inn i tolkningen av gjerningsbeskrivelsen, innebærer dette at dersom vedkommende har kunnskap om at den utviste atferden har en særlig virkning på fornærmede, vil dette spille en rolle i tolkningen av straffebudet.¹⁰⁸

Som jeg kommer tilbake til, utgjør tolkningen av «truende atferd» på et overordnet plan en rettsstridsvurdering. I de tilfellene som ligger nærme vilkårets nedre grense, vil vurderingen av hvilken atferd som er omfattet av straffebudet i stor grad bero på en vurdering av hvorvidt handlingen var *rettsstridig*.¹⁰⁹ Rettsstridsvurderingen kan være kompleks, og i denne sammenhengen vil også gjerningspersonens grad av skyld spille en rolle.¹¹⁰ Her kan en parallell trekkes til prinsippet om at «kunnskap forplikter»: Ved uaktsomhetsansvar vil den enkeltes kunnskap og forutsetninger bygge utgangspunktet for vurderingen av hvorvidt vedkommende har opptrådt uforsvarlig.¹¹¹ Hadde vedkommende informasjon som tilsa at han eller hun burde handlet på en annen måte, vil dette innebære at personen bedømmes annerledes enn den som

---

¹⁰⁵ Andenæs mfl. (2016) s. 101 – 102.

¹⁰⁶ Gröning mfl. (2019) s. 151.

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ Gröning mfl. (2019) s. 152 – 153.

¹⁰⁹ Se særlig punkt 4.5.

¹¹⁰ Slik også Tøssebro (2016) s. 108 – 116.

¹¹¹ Gröning mfl. (2019) s. 268 – 269. Se også Tøssebro (2016) s. 108 – 116.

ikke satt på tilsvarende kunnskap. For tolkningen av «truende atferd» er poenget at As kunnskap om hva B frykter og hvordan B reagerer i en bestemt situasjon, vil få betydning i vurderingen av om A har handlet *rettsstridig*. Den som har en viss kunnskap om et annet menneske og utnytter dette for å skaffe seg seksuell omgang, vil i større grad betraktes for å ha utvist en rettsstridig atferd, enn den som ikke besitter samme kunnskap. Dette aspektet ved rettsstridsvurderingen diskuteres nærmere i kapittel 6.

4 Generelle trekk ved vilkåret «truende atferd»

4.1 Innledning

I dette kapittelet ser jeg nærmere på noen grunnleggende trekk ved vilkåret «truende atferd», hvor formålet med kapittelet er å se nærmere på hvilke elementer vilkåret er bygget opp av.

For å få en forståelse av hvilke handlinger «truende atferd» omfatter er det nødvendig å gå nærmere inn på flere aspekter ved ordlyden. Innledningsvis i punkt 4.2 ser jeg på den historiske bakgrunnen for «truende atferd». Den historiske utviklingen sier noe om hva som er bakgrunnen for at seksuell omgang fremskaffet ved «truende atferd» er omfattet av voldtektsstraffebudet, og gir et viktig bakteppe til forståelsen av vilkåret. I punkt 4.3 vil tvangsaspektet ved «truende atferd» undersøkes. Dette gjøres ved å se på begrepene tvang og seksuell autonomi, hvor formålet er å undersøke hvordan påvirkning av en annens mentale handlingsvalg kan utgjøre en form for tvang og krenkelse av seksuell autonomi. Som drøftelsene i disse kapitlene vil vise omfatter «truende atferd» en form for psykisk påvirkning. Vilkårets psykiske dimensjon analyseres nærmere i punkt 4.4, hvor jeg ser nærmere på hvordan «truende atferd» utgjør en form for psykisk påvirkning og hvilke utfordringer dette byr på. Avslutningsvis i punkt 4.5 ser jeg nærmere på hvordan vurderingen av om en person har utvist «truende atferd» kan sammenfattes til en vurdering av om vedkommende har handlet rettsstridig, og hvordan «truende atferd» særlig aktualiserer rettsstridsvurderinger.

4.2 Historisk utvikling

Voldtektsstraffebudets fokus på hvilket middel gjerningspersonen har benyttet for å skaffe seg seksuell omgang med fornærmede har lang tradisjon i den norske straffelovgivningen. Allerede ved Kriminalloven av 1842 ble voldtektsbegrepet definert som «legemlig omgjængelse» oppnådd gjennom «Anvendelse af Vold, eller ved Trusler, der medføre overhængende Fare for Nogens Liv eller Helbred.»¹¹² I strl. 1902 § 192 ble ordlyden modernisert, men tvangsmidlene var fortsatt «vold» eller fremkallelse av «frykt for nogens liv eller helbred».¹¹³ Straffelovgivningen knyttet tidlig voldtekt til bruk av trusler, men som sitatet viser var det bare

---

¹¹² Frøberg (2013) s. 34.

¹¹³ Strl. 1902 innebar flere utvidelser av vernet i voldtektsstraffebudet, og gjorde blant annet vernet mot voldtekt kjønnsnøytralt, se Frøberg (2013) s. 36 – 39.

trusler av en viss karakter som var omfattet av straffebudet. Bare trusler som fremkalte fare for liv eller helse var omfattet. Straffebudet hadde derfor en avgrensning ved at ordlyden stilte et krav til alvorhetsgraden av truslene. Seksuell omgang oppnådd ved mindre alvorlige trusler var imidlertid også straffbart i strl. 1902, men ikke etter voldtektsstraffebudet. Lovens § 191 kriminaliserte den som skaffet seg seksuell omgang ved «trusel».¹¹⁴ De mindre alvorlige truslene var derfor straffbare, men ikke inkludert i voldtektsstraffebudet.

Den nåværende utformingen av ordlyden stammer fra 2000, da straffelovens sedelighetskapittel ble revidert.¹¹⁵ Ved lovendringen ble utformingen av tvangsmidlene i bokstav a) utvidet ved at truslene som tidligere hadde vært subsumert under strl. 1902 § 191 ble flyttet til voldtektsstraffebudet. Endringen medførte at voldtektsstraffebudet i dag ikke bare omfatter trusler som skaper frykt for liv eller helse, og åpner for at en rekke ulike former for trusler omfattes. Departementet endret også ordlyden til årsakskravet i straffebudet fra «tvinger» til «skaffer seg». Endringen av årsakskravet behandles nærmere i punkt 4.4.2, men allerede her er endringen egnet til å illustrere en utvikling i synet på hva som utgjør en voldtekt. Ved å endre ordlyden fra «tvinger» til «skaffer seg» ønsket departementet eksplisitt å markere at voldtektsstraffebudet ikke kun skulle anvendes der fornærmede var helt uten mulighet til å komme seg unna situasjonen.¹¹⁶

Utvidelsen av trusselalternativet og valget om å erstatte «tvinger» med «skaffer seg», synes å bygge på en målsetning om at vernet i voldtektsstraffebudet ikke skulle være for snevert. Med revisjonen ble også bokstav b) og bokstav c) inntatt i voldtektsstraffebudet, og grovt uaktsom voldtekt ble straffbart. En generell tendens ved revisjonen er at flere handlinger ble omfattet av voldtektsstraffebudet.¹¹⁷

Endringene som ble gjort i trusselalternativet illustrerer en utvikling i synet på hvordan seksuell autonomi kan krenkes. Fra et fokus på at fornærmede måtte tvinges gjennom en alvorlig trussel mot liv og helse synes straffebudet nå å bygge på et utgangspunkt om at flere handlingstyper kan påvirke fornærmedes mulighet til å velge bort seksuell omgang, og dermed utgjøre en krenkelse av vedkommendes seksuelle autonomi. Ettersom straffebudet har en videre ordlyd forutsettes det at den seksuelle autonomien kan krenkes uten at liv eller helse er i fare. Som

---

¹¹⁴ Bestemmelsen i strl. 1902 § 191 ble opphevet ved lov 15 februar 1963 nr. 2, og reguleringen av seksuell omgang ved «trusel» ble flyttet til strl. 1902 § 194.

¹¹⁵ Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000) s. 111 – 113 og Frøberg (2013) s. 41.

¹¹⁶ Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000) s. 32.

¹¹⁷ Slik også Jacobsen og Skilbrei (2020) s. 84.

oppsummert av Høgberg og Salomonsen markerer lovendringen «et skritt i retning av en endret forståelse av selve voldtektshandlingen. Mens tvang tidligere var et sentralt og karakteristisk element ved en voldtektshandling, er det nå ufrivillig seksuell omgang som er det essensielle ved voldtektshandlingen.»¹¹⁸

Endringen innebærer slik sett et skifte fra å se på voldtekt som tvang til seksuell omgang, til et bredere perspektiv på hvilke omstendigheter som kan påvirke den enkeltes mulighet til å ta et eget valg om å ha seksuell omgang. Lovendringen markerer på den måten et endret syn på hvordan en persons *mentale handlingsvalg* kan påvirkes i så stor grad at seksuell autonomi krenkes. Fra et nokså snevert utgangspunkt om at kun fare for liv eller helse ville utgjøre en sterk nok påvirkning på fornærmedes handlingsvalg at tilfellet var å betrakte som en «voldtekt», åpner ordlyden i dag for at flere omstendigheter kan utgjøre en for sterk påvirkning på fornærmedes mentale valg om å ha seksuell omgang.

Når lovendringen oppsummeres som et skifte fra å betrakte voldtekt som tvang til å betrakte voldtekt som krenkelse av seksuell autonomi, må det videre vurderes hva et slikt skifte innebærer. I neste punkt vil jeg se nærmere på begrepene tvang og krenkelse av seksuell autonomi, og i hvilken grad voldtektsstraffebudet i dag kan ses på som et straffebud med et tvangselement.

4.3 Tvang og krenkelse av seksuell autonomi

Begrepene tvang og krenkelse av seksuell autonomi er sentrale for forståelsen av hvilke atferdstyper «truende atferd» er ment å omfatte. Vilkåret rammer en form for påvirkning av fornærmedes *mentale* handlingsvalg om å ha seksuell omgang, og straffebudets utforming bygger på en forutsetning om at denne formen for psykisk påvirkning kan lede til krenkelse av seksuell autonomi.

Ordlyden «truende» tilsier en situasjon som oppleves som skremmende eller farlig. Den som opptrer «truende» eller fremsetter en trussel er en som fremkaller frykt hos andre. Den sinte mannen som sender en e-post til en kjent person han misliker om at han vil drepe vedkommende oppfører seg for eksempel truende. En truende oppførsel behøver derfor ikke å påvirke et annet menneskes handlingsvalg. Truende atferd og trusler kan oppstå uten noe annet formål enn å skremme personen; kjennetegnet ved denne typen atferd er først og fremst at den fremkaller

---

¹¹⁸ Høgberg og Salomonsen (2010) s. 218.

frykt. I voldtektsstraffebudet knyttes «truende atferd» imidlertid til oppnåelse av seksuell omgang. Den truende atferden må derfor, i tillegg til å fremkalle frykt, benyttes som et middel for å påvirke fornærmedes valg om å ha seksuell omgang. Vilåret «truende atferd» kan på den måten ses på som et vilkår med to dimensjoner; én dimensjon av trusler, og én dimensjon av påvirkning av handlingsvalg.

Når utviklingen av vilåret ovenfor ble sammenfattet som et skiftet fokus fra tvang til krenkelse av seksuell autonomi, må det videre vurderes hva endringen innebærer; hva er forskjellen på å tvinge en annen til seksuell omgang og å krenke en annens seksuelle autonomi? Krenkelse av seksuell autonomi betegnes som en krenkelse av retten til å velge bort seksuell omgang, og det er umiddelbart vanskelig å se forskjellen på å tvinge et annet menneske til å ha seksuell omgang, og å krenke et annet menneskets seksuelle autonomi gjennom å påvirke vedkommende til en uønsket seksuell omgang. Spørsmålet er om ikke enhver krenkelse av seksuell autonomi nettopp er en følge av at den seksuelle omgangen er *påtvunget*.

I dagligtalen brukes uttrykket «tvinger» og «tvang» om det å gjøre noe mot egen vilje. A sier at han ble «tvunget med på fjelltur» fordi vennene hans overtalte ham til å bli med – han ønsket egentlig ikke å gå fjelltur. I strafferettslig sammenheng er det nærliggende å se hen til tvangsstraffebudet i § 251 som rammer den som «ved straffbar eller annen urettmessig atferd eller ved å true med slik atferd tvinger» en annen person til å «gjøre, tåle eller unnlate noe». I forarbeidene til straffebudet betegnes tvang som at det «øves et slikt trykk på fornærmede at han forholder seg i overensstemmelse med gjerningspersonens vilje i strid med sin egen.»¹¹⁹ Ved tolkningen av å «tvinge» en annen til noe uttrykte Høyesterett at «[...] tvang foreligger der gjerningspersonen ved rettsstridig atferd skaper et press på fornærmede som er bestemmende for vedkommendes handlingsvalg. Tvang vil kunne foreligge selv om fornærmede rent faktisk har mulighet til å trosse presset, men opplever at konsekvensene av dette gjør det påkrevd å la være.»¹²⁰

Høyesterett knytter uttrykket tvang både til det å handle i strid med egen vilje, og at handlingen er en konsekvens av et ytre press. Dette reiser i seg selv utfordrende spørsmål ved hva som er en persons egne og frie vilje, og hva som skal til av ytre påvirkning før handlingen ikke lenger er et utslag av en egen og fri vilje. Strafferettslig ligger utfordringen nærmere bestemt i hvordan

---

¹¹⁹ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 134.

¹²⁰ Rt. 2011 s. 1317 avsnitt 17. Dommen gjaldt vilåret «tvinger» i utpressingsstraffebudet i § 266 i strl. 1902. Høyesterett la til grunn at vilåret måtte forstås på tilsvarende måte som vilåret i tvangsstraffebudet i § 222 i strl. 1902.

rettssystemet skal håndtere situasjoner hvor et menneske har handlet under påvirkning; når vil vi normativt kategorisere en handling som begått under tvang, og når må det forventes at det ytre presset kan motstås?

I straffeloven er det flere straffebud som inneholder tvangselementer, hvor en sammenligning av enkelte straffebud viser at terskelen for hva som regnes som tvang varierer avhengig av hvilken type atferd straffebudet omfatter. Illustrerende er straffebudet mot tvangsekteskap i § 253 som rammer den som ved «utilbørlig press tvinger noen», hvor det presiseres i forarbeidene at terskelen for når tvang foreligger er lavere enn i tvangsbestemmelsen i § 251.¹²¹ Det skal med andre ord mindre til for å betrakte et ekteskap som et resultat av tvang etter § 253, enn for å betrakte en persons handlinger som et resultat av tvang etter § 251.

Sammenlignes tvangsstraffebudet i § 251 og straffebudet mot tvangsekteskap i § 253 er ikke *tvangsmiddelet* det samme. Mens § 251 rammer den som benytter «straffbar eller urettmessig atferd» eller trussel om slik atferd til å påvirke en annens handling, rammer § 251 den som benytter «utilbørlig press». Bakgrunnen for forskjellen er at departementet ønsket at straffebudet mot tvangsekteskap også skulle omfatte at frykt for utestengelse fra familien benyttes som et pressmiddel for å få fornærmede til å inngå ekteskap.¹²² En slik påvirkning ville ikke vært omfattet av ordlyden «straffbar eller urettmessig atferd», og angivelsen av tvangsmiddelet ble derfor en annen med den virkning at terskelen for hva som anses som tvang er lavere i § 253 enn i § 251. Hva som betraktes som tvang i strafferettslig sammenheng henger på denne måten sterkt sammen med hva det enkelte straffebud betrakter som et relevant *tvangsmiddel*.

Sammenligningen ovenfor viser at hva som er *tvang* ikke kan defineres generelt. Hva som aksepteres av påvirkning før det anses å gå ut over det frie valget til en annen varierer avhengig av hvilken type atferd som er ment å rammes. Dette resulterer i ulike angivelser av hva som er et relevant tvangsmiddel i de enkelte bestemmelsene.

Det strafferettslige tvangsbegrepet er derfor en skala; i noen tilfeller aksepterer rettssystemet sterkere former for påvirkning fra andre mennesker, og i noen situasjoner er vesentlig mindre grader av påvirkning uakseptabelt. I en forhandlingssituasjon ved en kontraktinngåelse vil vurderingen av hvor mye påvirkning og press partene kan legge på hverandre være av en helt

---

¹²¹ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 137.

¹²² *Ibid.*

annen karakter enn vurderingen av hvor langt A kan gå i å presse B til seksuell omgang. Hva som er rettmessig påvirkning og hva som isteden betegnes som straffbar påvirkning må derfor vurderes etter hvilket livsområde en er på, og da særlig ut ifra hva det påvirkes til.

Selv om lovendringen i voldtektsstraffebudet kan sammenfattes som et fokusskifte fra tvang til ufrivillighet, er voldtektsstraffebudet likefullt et tvangsstraffebud. Straffebudet rammer fortsatt situasjonen der fornærmede påvirkes til å handle i strid med egen vilje, og dette er en form for tvang. Endringen kan mer presist omtales som et endret syn på hva som utgjør tvang i voldtektsstraffebudet. Mens kun frykt for alvorlige følger for liv eller helse tidligere var betraktet som et tilstrekkelig sterkt tvangsmiddel, åpnes det nå for at mindre alvorlige former for påvirkning kan utgjøre tvang til seksuell omgang. Som departementet fremhevet i forarbeidene ønsket de særlig å markere at straffebudet omfatte mer enn tilfellene der fornærmede ikke hadde noe valg.¹²³ Departementet fryktet at uttrykket «tvinger» ville lede til en tolkning av voldtektsstraffebudet som en bestemmelse med en høy tvangsterskel, og endringen til «skaffer seg med» skulle dermed markere at også mindre grader av påvirkning kunne krenke den seksuelle autonomien og dermed rammes av straffebudet.¹²⁴

Ettersom voldtektsstraffebudet ikke lenger er avgrenset til trusler mot liv eller helse må det undersøkes nærmere hvordan «truende atferd» kan benyttes som et middel for å tvinge fornærmede til seksuell omgang. Som nevnt retter vilkåret seg mot en påvirkning av fornærmedes *mentale* handlingsvalg. I neste punkt skal jeg derfor se nærmere på den psykiske dimensjonen i vilkåret, hvor spørsmålet er hva psykisk påvirkning er, og hvordan en persons psykiske påvirkning kan tvinge en annen til seksuell omgang.

4.4 Vilkaårets psykiske dimensjon

4.4.1 «Truende atferd» som psykisk påvirkning

Et sentralt trekk ved vilkåret «truende atferd» er at det omfatter en form for psykisk påvirkning. Vilkaåret rammer ikke situasjonen der gjerningspersonen ved fysisk makt har påvirket fornærmede, for eksempel ved å holde vedkommende fast eller gjennom voldshandlinger. Det er isteden det mentale valget fornærmede tar om å ha seksuell omgang som er påvirket av gjerningspersonens atferd. Forut for den seksuelle omgangen behøver det ikke være noe fysisk kontakt mellom gjerningspersonen og fornærmede. I vurderingen av «truende atferd» må det

---

¹²³ Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000) s. 32.

¹²⁴ Se punkt 4.2.

derfor ikke identifiseres en fysisk handling hos gjerningspersonen som ved voldsalternativet. Ved «truende atferd» vil det utelukkende være tale om en vurdering av hvordan gjerningspersonen psykisk påvirket fornærmedes mentale handlingsvalg og på den måten skaffet seg seksuell omgang.

Den psykiske dimensjonen er en utfordring ved tolkningen av «truende atferd». Valgene mennesker tar vil alltid i en eller annen utstrekning være påvirket av ytre faktorer, herunder andre mennesker. Fra dette utgangspunktet kan *alle valg* i større eller mindre grad ses på som et resultat av psykisk påvirkning fra andre mennesker. Andre menneskers væremåte påvirker hvordan vi fatter beslutninger og hvilke beslutninger vi fatter. Dette gjelder også valget om å ha seksuell omgang. Akkurat hvilke faktorer som spilte inn for at A og B valgte å ha seksuell omgang med hverandre på et gitt tidspunkt kan være mangfoldige, og A og Bs handlemåte overfor hverandre vil også påvirke valgene som tas. Når «truende atferd» omfatter en form for psykisk påvirkning til seksuell omgang, byr det derfor på en særlig utfordring å identifisere hvilke former for psykisk påvirkning som omfattes av ordlyden, og motsatt hvilke former for psykisk påvirkning som i forbindelse med seksuell omgang er akseptable. Formulert på en annen måte er spørsmålet hvilken psykisk påvirkning som betraktes som sterk nok til å påvirke en annens handlingsvalg i så stor grad at det betraktes som en krenkelse av seksuell autonomi. Fire eksempler illustrerer hvordan psykisk påvirkning kan komme til uttrykk i varierende grad:

Eksempel 1:

A er mer omsorgsfull og intim overfor kjæresten sin B etter at de to har hatt seksuell omgang. B har derfor seksuell omgang med A flere ganger i uken, ikke fordi B ønsker den seksuelle omgangen, men fordi B ønsker intimiteten og omsorgen som kommer etterpå.

Eksempel 2:

A vil ha seksuell omgang med kjæresten B, som er trøtt og heller vil sove. A sier «vær så snill», «det er så lenge siden sist» og «jeg kommer ikke til å få sove godt om vi ikke har sex i kveld». Etter gjentatte forespørsler går B med på å ha seksuell omgang med A for å få en slutt på A sitt mas.

Eksempel 3:

A og B lever i en relasjon med konservative kjønnsroller. A er i arbeid og B er hjemme og steller hus og barn. Hver uke får B ukepenger av A. A mener at de to har for lite seksuell omgang og

sier til B at det fremover ikke vil bli noe ukepenger om de to ikke har seksuell omgang minst en gang i uken. B har seksuell omgang med A hver uke for å få ukepengene.¹²⁵

Eksempel 4:

A og B er samboere. A ønsker at de to skal ha seksuell omgang oftere, minst fire ganger i uken. B er derimot fornøyd med hyppigheten på den seksuelle omgangen i parforholdet. Når B avviser at de to skal ha seksuell omgang oftere, sier A til B at A vil banke B om A ikke får hyppigere seksuell omgang. B blir redd, og går med på å ha seksuell omgang med A minst fire ganger i uken.

De fire eksemplene viser ulike former for og grader av at B opplever en psykisk påvirkning til å ha seksuell omgang. Påvirkning fra den andre parten vil derfor alltid kunne finne sted når to mennesker har seksuell omgang med hverandre. Felles for de fire eksemplene er at alle omhandler seksuell omgang i et parforhold, hvor A implisitt eller eksplisitt påvirker B til å velge å ha seksuell omgang selv om B ikke selv har et indre ønske om dette. A benytter seg ikke av fysisk påvirkning i eksemplene. Det er den mentale tilstanden til B som blir påvirket av As handlemåte. Selv om A i alle eksemplene med sin oppførsel påvirker Bs mentale handlevalg, er påvirkningen fra A mye tydeligere i de tre siste eksemplene enn i det første. Vilkåret «truende atferd» i voldtektsstraffebudet rammer imidlertid ikke enhver form for psykisk påvirkning, men kun den som er å betrakte som «truende atferd».

Når det nærmere skal vurderes hva som er «truende atferd» i voldtektsstraffebudet oppstår dermed en utfordring. Vilkåret retter seg mot en form for psykisk påvirkning, samtidig som en eller annen grad av psykisk påvirkning alltid vil finne sted når to mennesker har seksuell omgang. Som gjennomgangen av vilkårets historiske bakgrunn viser, har utviklingen av voldtektsstraffebudet samtidig medført at det ikke lenger konkretiseres hvilke typer av psykisk påvirkning som anses som sterke nok til å *tvinge* fornærmede til seksuell omgang. Idet vilkåret er utformet så vidt at en rekke ulike trusler vil kunne omfattes, er det vanskeligere å angi hvilke former for psykisk påvirkning som er omfattet av straffebudet.

Den vide utformingen av vilkåret sammenholdt med vilkårets karakter av psykisk påvirkning krever at det for enhver situasjon må vurderes om den enkeltes atferd er *rettsstridig*. Dette kommer jeg tilbake til i punkt 4.5. Før rettsstridsvurderingen nærmere behandles, er det imidlertid nødvendig å se nærmere på årsakskravet, og hvorvidt årsakskravet begrenser

---

¹²⁵ Takk til professor Erling Johannes Husabø som kom med ideen til dette eksempelet i en samtale 1. februar 2021.

omfanget av voldtektsstraffebudet når en persons handlingsvalg er en konsekvens av en annens psykiske påvirkning.

4.4.2 Nærmere om psykisk årsakssammenheng

Som presentert ovenfor omfatter «truende atferd» en form for psykisk påvirkning av fornærmedes handlingsvalg. Dette har en nær sammenheng med årsakskravet i straffebudet, som angir at gjerningspersonen må ha «skaffet seg seksuell omgang ved [...] truende atferd». Årsaksvurderingen ved «truende atferd» er en vurdering av *psykisk årsakssammenheng*. I motsetning til ved fysisk årsakssammenheng hvor det er tale om en sammenheng mellom As fysiske maktutøvelse og den seksuelle omgangen, handler psykisk årsakssammenheng om at A gjennom sin atferd har påvirket Bs mentale handlingsvalg.¹²⁶

Kravet til årsakssammenheng kan by på bevismessige utfordringer, særlig der karakteren av trusselen A har fremsatt er mindre alvorlig.¹²⁷ Motsetningsvis vil det være enklere å føre bevis for at en trussel om alvorlig vold var årsak til fornærmedes mentale handlingsvalg.

Når det gjelder den rettslige vurderingen av årsakskravet beror denne på hvilket krav til årsakssammenheng «skaffer seg» innebærer. Som diskutert i punkt 3.3 er det strafferettslige årsakskravet ikke definert av betingelseslæren. Med utgangspunkt i årsakskravet som beskrevet i punkt 3.3, vil det være tilstrekkelig at As atferd *virket med* til Bs valg om å ha seksuell omgang. Samtidig ble årsakskravet i voldtektsstraffebudet endret ved revisjonen i 2000, hvilket reiser spørsmålet om hva denne endringen innebærer og om den tilsier et annet årsakskrav enn det som ellers legges til grunn i strafferetten.

Endringen fra «tvinger» til «skaffer seg» ble begrunnet i et ønske om å trekke fokus vekk fra fornærmedes opptreden. Samtidig la departementet til grunn at vilkåret «tvinger» kunne lede til en for streng forståelse av årsakskravet:

«Uttrykket 'tvang' kan lett oppfattes slik at det bare omfatter tilfelle hvor fornærmede ikke hadde noe valg, og legger således til rette for vansker med å anvende voldtektsbestemmelsen der fornærmede har avstått fra å gjøre motstand på bakgrunn av volden (eller den truende atferden). Departementet mener det bør være tilstrekkelig til fellelse etter voldtektsbestemmelsen at det er

---

¹²⁶ Jacobsen (2019) s. 123 beskriver psykisk årsakssammenheng slik: «I tilfelle av psykisk årsakssammenheng trugar til dømes gjerningspersonen sitt offer B med vald om denne ikkje ligg stille så samleiet kan gjennomførast. Om B av frykt for valden gjer det, har vi med ein psykisk årsakssammenheng i form av ein *meningspåverknad* å gjere: Gjerningspersonen sin handling påverkar offeret sin handlingsmotivasjon.»

¹²⁷ Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000) s. 111: «jo mindre alvorlig trusselen er, desto mindre sannsynlig vil det imidlertid være at den har vært årsaken til den seksuelle omgangen.»

årsakssammenheng mellom volden og den seksuelle omgangen. Dette kommer frem ved uttrykket 'skaffer seg ved'.»¹²⁸

Departementet ønsket følgelig ikke et strengt årsakskrav, men det er uklart hvorvidt departementet ønsket en realitetsendring av årsakskravet. Uttalelsene gir videre ingen veiledning i hvordan årsakskravet i dag skal forstås. Uttalelser i juridisk litteratur tilsier imidlertid at ordlyden «tvinger» i voldtektsstraffebudet i strl. 1902 oppstilte et strengere krav til årsakssammenheng enn ordlyden «skaffer seg», som ble benyttet i strl. 1902 § 191,¹²⁹ som kriminaliserte den som skaffet seg seksuell omgang ved trusler.¹³⁰ Med utgangspunkt i en slik forståelse av årsakskravene i henholdsvis strl. 1902 §§ 191 og 192, utgjorde departementets endring en realitetsendring til et årsakskrav som samsvarer med det strafferettslige årsakskravet som ble presentert i punkt 3.3. Ordlyden «skaffer seg» i § 191 ble betraktet oppfylt så lenge trusselen hadde virket med til den seksuelle omgangen, mens «tvinger» i § 192 kun ble betraktet oppfylt dersom tvangen var avgjørende for den seksuelle omgangen.¹³¹

Det fremgår heller ikke hvorvidt departementet var klar over litteraturens forståelse av «tvinger» og «skaffer seg». Det er følgelig uklart hvordan departementet mente at årsakskravet skulle være. Uttalelsene er likevel klare på at årsakskravet ikke skulle kreve at fornærmede overhodet stod uten en annen utvei. I samsvar med det årsakskravet som ellers legges til grunn i strafferetten er det nærliggende å forstå «skaffer seg» i dagens voldtektsstraffebud som oppfylt så lenge den truende atferden virket med i hendelsesforløpet.

Endringen av årsakskravet må ses i sammenheng med utviklingen av vilkåret for øvrig. Som diskutert ovenfor i punkt 4.2 viser både utvidelsen av trusselalternativet og endringen i årsakskravet et bredere syn på når andres atferd kan krenke seksuell autonomi. Slik voldtektsstraffebudet er utformet i dag er handlingsangivelsen utvidet, og det stilles ikke et strengt årsakskrav. Ettersom årsakskravet vil være oppfylt der As «truende atferd» virker med i hendelsesforløpet, vil ikke årsakskravet alene utelukke at for eksempel mindre alvorlige trusler

---

¹²⁸ Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000) s. 32.

¹²⁹ Bestemmelsen i strl. 1902 § 191 ble opphevet ved lov 15 februar 1963 nr. 2, og reguleringen av seksuell omgang ved «trusel» ble flyttet til strl. 1902 § 194.

¹³⁰ Bratholm og Matningsdal (1997) s. 429 la til grunn at «tvinger» i strl. 1902 § 192 innebar at: «Tvangen må være avgjørende for at den faktisk oppnås – enten ved at fornærmede ikke våger å sette seg til motverge eller ved fysisk å bli satt ut av stand til forsvar». Videre legges det til grunn at det ikke «er tilstrekkelig at tvangsmidlet har vært medvirkende årsak til at det er oppnådd utuktig omgang.» Motsetningsvis ble «skaffer seg» i strl. 1902 § 194 (tidligere strl. 1902 § 191) betraktet oppfylt dersom den utuktige omgangen ble oppnådd ved «påvirkning av fornærmedes vilje» se s. 441, med videre henvisning til SKM 1896 s. 178 hvor det uttales at det ikke er avgjørende om «Trusselen kan siges at have været af nogen særlig tvingende Natur. Det er nok, at den har virket.»

¹³¹ *Ibid.*

omfattes av vilkåret. Dersom straffebudet isteden oppstilte et strengt årsakskrav, kunne man i slike tilfeller lettere konstatert at årsakssammenheng ikke forelå. Der B for eksempel ikke var utsatt for tvang som gjorde motstand umulig ville situasjonen havnet utenfor straffebudet.

Med utgangspunkt i at årsakskravet i voldtektsstraffebudet må forstås som årsakskravet ellers i strafferetten, vil ikke vurderingen av hvorvidt årsakssammenheng forelå by på særlige utfordringer; dersom As atferd påvirket Bs handlingsvalg, foreligger psykisk årsakssammenheng og vilkåret er oppfylt. Som diskutert i punkt 4.4.1 innebærer derimot den psykiske dimensjonen i vilkåret en utfordring ved å identifisere *hvor sterk* psykisk påvirkning som skal til for at vilkåret «truende atferd» er oppfylt. Dette kan betraktes som en rettsstridsvurdering, og er tema i neste punkt.

4.5 Den nedre grensen som en rettsstridsvurdering

4.5.1 Innledning

I dette punktet skal jeg se nærmere hvordan rettsstridsvurderinger inngår i tolkningen av vilkåret «truende atferd». Som diskutert i kapitlene ovenfor utgjør den psykiske dimensjonen i vilkåret en særlig utfordring ved lovtolkningen; når psykisk påvirkning til seksuell omgang er «truende atferd», og når det isteden tale er om en kommunikasjonsform som faller utenfor det straffbare. Dette kan omformuleres til et spørsmål om når kommunikasjon om seksuell omgang er *rettsstridig*, og hvilken kommunikasjon som er akseptabel. Analysen av vilkårets nedre grense kan derfor betegnes som en *rettsstridsvurdering*.

Begrepene rettsstrid, rettsstridsbegrensning og rettsstridsvurdering er omdiskutert i den juridiske litteraturen. I punkt 4.5.2 presenteres ulike tilnærminger til begrepet og hvordan jeg benytter rettsstridsbegrepet i denne oppgaven. Denne gjennomgangen vil imidlertid være oversiktspreget, og jeg har ikke til hensikt å gå i dybden på de ulike tilnærmingene og diskusjonene som har funnet sted i litteraturen.¹³² I punkt 4.5.3 ser jeg nærmere på hvordan rettsstridsvurderinger inngår som en del av tolkningen av vilkåret «truende atferd», og hvorfor rettsstridsvurderinger særlig aktualiserer seg ved dette vilkåret.

4.5.2 Rettsstridsbegrepet

---

¹³² I Grønning mfl. (2019) s. 186 – 190 oppsummeres de ulike tilnærmingene til begrepet. Tøssebro (2016) s. 29 – 51 gir også en grundig oversikt over ulike tilnærminger til rettsstridsbegrepet.

Strafferetten skal identifisere hvilke handlinger som er lovlige og rettmessige, og hvilke som er ulovlige og rettsstridige. Forenklet kan begrepet rettsstrid dermed betegnes som en angivelse av hvilke handlinger som er ulovlige og omfattes av strafferettens domene i motsetning til rettmessige handlinger som samfunnet ikke reagerer på med straff. I enkelte straffebud refererer lovteksten direkte til en vurdering av hva som er rettmessig og hva som er rettsstridig, og angir på denne måten at kun de handlinger som er rettsstridige skal omfattes av straffebudet.¹³³

Ulike tilnærminger til rettsstridsbegrepet i litteraturen handler i hovedsak om to perspektiv: et formelt og et materielt rettsstridsbegrep.¹³⁴ En formell tilnærming betegner rettsstrid som resultatet av tolkningen av et straffebud. Formelt vil det som omfattes av gjerningsbeskrivelsen i et straffebud være rettsstridig, mens det som faller utenfor ikke er det. Den materielle tilnærmingen til rettsstridsbegrepet har et bredere perspektiv på hva som er rettsstridig, slik at straffebudene tolkes i lys av et mer grunnleggende utgangspunkt for hvilke handlinger som er ment å omfattes av straffebudet og hvilke handlinger som ligger utenfor strafferettens domene. Som formulert av Gröning, Husabø og Jacobsen kan en materiell tilnærming til rettsstridsbegrepet ses på som en «referanse til grensedragningen for hvor stor frihet den enkelte i denne sammenheng kan tildeles uten å krenke andres tilsvarende frihet.»¹³⁵ Høyesterett har også benyttet begrepet «rettsstridsbegrensning» ved tolkingen av straffebud. Uttalelsene går imidlertid ikke inn på sontringen mellom den formelle og den materielle tilnærmingen, og kan derfor vanskelig sies å gi uttrykk for den ene eller andre løsningen.¹³⁶

Det materielle rettsstridsbegrepet har blant annet blitt kritisert av Andenæs for å være et unødvendig og uselvstendig uttrykk, og for at uttrykket er vanskelig å anvende.¹³⁷ Uenigheten rundt begrepet og måten det skal brukes på er imidlertid først og fremst et spørsmål om systematikk og tilnærming til den strafferettslige ansvarslæren. Når Andenæs avviste et materielt rettsstridsbegrep, la han samtidig til grunn at enkelte typetilfeller som ville vært omfattes av en rettsstridsbegrensning isteden var å betrakte som en straffrihetsgrunn. Dette gjelder for eksempel tilnærmingen til betydningen av et samtykke,¹³⁸ som gir en god illustrasjon

---

¹³³ For eksempel straffebudet om underslag i § 324 som blant annet omfatter den som «rettsstridig» tilegner seg en gjenstand han eller hun besitter.

¹³⁴ Gröning mfl. (2019) s. 186.

¹³⁵ Gröning mfl. (2019) s. 188. Se også de avsluttende refleksjonene i Tøssebro (2016) s. 123 – 124.

¹³⁶ I Rt. 2011 s. 1 avsnitt 30 refererer Høyesterett til «strafferettens alminnelige rettsstridsreservasjon». I Rt. 2008 s. 1491 avsnitt 14 uttales det: «Straffeloven § 227 har ingen uttrykkelig rettsstridsreservasjon. Men det er sikker rett at alle straffebud – enten de har en slik reservasjon eller ikke – i prinsippet må leses med forbehold for unntakssituasjoner som ikke bør føre til straffansvar.»

¹³⁷ Andenæs mfl. (2016) s. 157 – 158.

¹³⁸ Andenæs mfl. (2016) s. 194 – 207.

på hvordan de ulike tilnærmingene til rettsstridsspørsmålet gir utslag i den systematiske inndelingen av ansvarslæren.

Når Andenæs betraktet eksistensen av et samtykke som en straffrihetsgrunn, og nærmere bestemt en *rettmessighetsgrunn*, innebærer eksistensen av et samtykke at handlingen hverken er ulovlig eller straffbar selv om handlingen passer på gjerningsbeskrivelsen i et straffebed. ¹³⁹ Kategoriseres samtykke som en rettmessighetsgrunn settes samtykke i samme kategori som blant annet nødrett og nødverge. Disse straffrihetsgrunnene har sin begrunnelse i at gjerningspersonens handling ansees berettiget ettersom vedkommende, på grunn av den situasjonen han eller hun var i, gjorde rett i å foreta en handling som objektivt sett dekte gjerningsbeskrivelsen i et straffebed. ¹⁴⁰

En slik tilnærming plasserer vurderingen av samtykkets eksistens utenfor tolkningen av gjerningsbeskrivelsen. Den seksuelle omgangen som har funnet sted mellom A og B vil derfor kunne betraktes å dekke gjerningsbeskrivelsen i straffebedet (for eksempel der den seksuelle omgangen hadde innslag av vold), men handlingen er likevel *rettmessig* på grunn av samtykket. Det ligger imidlertid en sentral forskjell i begrunnelsen for at en handling begått i nødverge er lovlig, og at frivillig seksuell omgang er lovlig. En nødvergehandling har som utgangspunkt overtrådt et straffebed, og mens den som overtrådte et straffebed i nødverge rettferdiggjøres på grunn av situasjonen han eller hun var i, er det unaturlig å si at frivillig seksuell omgang *rettferdiggjøres* på grunn av samtykket. Selve handlingen i seg selv er både normal og uproblematisk, og det er unaturlig å tale om en i utgangspunktet straffbar handling som rettferdiggjøres.

Med en materiell tilnærming til rettsstridsbegrepet, slik Gröning, Husabø og Jacobsen tar til orde for, vil blant annet eksistensen av et samtykke innebære at det ikke eksisterer en kriminalisert gjerning. ¹⁴¹ Allerede ved tolkningen av gjerningsbeskrivelsen i straffebedet tas rettsstridsvurderingen inn. Rettsstridsbegrensninger av straffeansvaret kommer på spissen der handlingen av ulike grunner faller utenfor strafferettens område, som ved frivillig seksuell omgang. Ved å innta en rettsstridsbegrensning i vurderingen av om det foreligger en kriminalisert gjerning, fremheves det at handlingen i slike tilfeller «typisk sett [vil] fremtre som

---

¹³⁹ Andenæs mfl. (2016) s. 151 – 153.

¹⁴⁰ *Ibid.*

¹⁴¹ Gröning mfl. (2019) s. 185 – 218. Slik også Tøssebro (2016) s. 88 – 98.

allerede i utgangspunktet udramatisk, og utenfor strafferettens domene. Da foreligger det ingen kriminalisert gjerning.»¹⁴²

Når jeg i det følgende diskuterer hvorvidt rettsstridsvurderinger leder til at enkelte situasjoner faller utenfor vilkåret «truende atferd», er det med utgangspunkt i en materiell tilnærming til begrepet rettsstrid. Med utgangspunkt i terminologien til Gröning, Husabø og Jacobsen benyttes rettsstridsbegrepet som et tolkningsprinsipp for hvilke handlinger som aksepteres, og hvilke som griper inn i andres frihetssfære og derfor er rettsstridige og straffbare.

4.5.3 Rettsstridsvurderinger ved tolkningen av «truende atferd»

Rettsstridsvurderinger vil kunne aktualiseres ved tolkningen av de fleste straffebud, og er slik sett ikke unikt for vilkåret «truende atferd». Ettersom vilkåret omfatter påvirkning av handlingsvalg, krever likevel tolkningen av vilkåret en konkret vurdering av hvorvidt påvirkningen A utsatte B for var av en slik karakter at den krenket Bs seksuelle selvbestemmelsesrett. Rettsstridsvurderinger vil dermed spille en særlig viktig rolle ved analysen av vilkårets nedre grense. Illustrerende for særegenheten ved vilkåret «truende atferd», er den nokså ulike tilnærmingen til voldsalternativet.

I punkt 3.2.1 ble voldsalternativet i voldtektsstraffebudet presentert som et vilkår med en lav terskel; enhver fysisk maktanstrengelse omfattes. Både forarbeider, rettspraksis og juridisk litteratur legger til grunn en slik forståelse av vilkåret, uten at det problematiseres om det er grunn til å *heve* den nedre terskelen. Samme tilnærming til «truende atferd» skulle tilsi at for eksempel helt ufarlige trusler omfattes av vilkåret. Når det å gripe tak i noen eller et mildere slag mot armen omfattes av voldsalternativet, tilsier den indre sammenhengen i straffebudet at samme lave terskel også må gjelde for «truende atferd». Den historiske utviklingen av «truende atferd» trekker også i samme retning: Utviklingen har gått i retning av at flere trusselformer omfattes av vilkåret, og et bredere syn på hvordan psykisk påvirkning kan innebære en krenkelse av seksuell autonomi.¹⁴³

Selv om den nedre grensen for «truende atferd» er viet liten oppmerksomhet i rettskildene, er det enkelte uttalelser som tyder på at vilkåret ikke har samme lave terskel som voldsalternativet. I forarbeidene la departementet til grunn at «jo mindre alvorlig trusselen er, desto mindre sannsynlig vil det imidlertid være at den har vært årsaken til den seksuelle omgangen».¹⁴⁴ Selv

---

¹⁴² Gröning mfl. (2019) s. 412.

¹⁴³ Se nærmere punkt 4.2.

¹⁴⁴ Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000) s. 111.

om uttalelsene dreier seg om årsakskravet, gir de likevel inntrykk av en mer restriktiv innstilling til hvorvidt mindre alvorlige trusler omfattes. I litteraturen skriver Jacobsen at det «[a]vgjerande må til sist vere om dei handlingane gjerningspersonen sin handlemåte skapar frykt for, er så *alvorlege at offeret sitt handlingsval rimelegvis vert påverke*, og slik sett utgjer eit angrep på offeret sin seksuelle autonomi.»¹⁴⁵ Slik avgrensar Jacobsen mot trusler av mindre alvorlighetsgrad, og bruker krenkelse av seksuell autonomi som et vurderingstema for hvorvidt situasjonen er omfattet av vilkåret.

Sammenlignes tilnærmingen til trusselalternativet med den lave terskelen i voldsalternativet, kan det reises spørsmål ved om det er noen grunn til å behandle mindre alvorlige trusler på en annen måte enn milde former for vold. Selv om volden den fornærmede er utsatt for er mild, som et hardt grep om armen, blir det hverken i rettspraksis, forarbeider eller juridisk litteratur diskutert om volden er alvorlig nok til å påvirke fornærmedes handlingsvalg og dermed krenke fornærmedes seksuelle autonomi.¹⁴⁶ Mens det er bred enighet om at voldsalternativet i straffebudet har en svært lav terskel, virker det som at den nedre grensen for «truende atferd» ikke ilegges samme lave terskel. Selv med en utvikling i retning av at flere typer av trusler nå er ment å omfattes av straffebudet enn før, ligger det en viss motvilje til å forstå vilkåret som *enhver* trussel, også de mindre alvorlige. Dersom en nedre grense skal søkes trukket der fornærmede ikke lenger har muligheten til å utøve sin seksuelle selvbestemmelsesrett, kan det argumenteres for at samme løsning burde vært lagt til grunn for voldsalternativet. Har ikke B lenger muligheten til å si nei og avstå fra seksuell omgang dersom A har gitt B et mildt slag på armen etterfulgt av et krav om seksuell omgang?

Trusselalternativets karakter av psykisk påvirkning gjør inkoherensen i tilnærmingen til voldsalternativet naturlig. Mens voldsalternativet verner mot fysisk tvang til seksuell omgang, verner trusselalternativet mot psykisk påvirkning. Idet slik psykisk påvirkning av handlingsvalg er en del av hverdagen i stor grad, byr trusselalternativet derfor på en særskilt utfordring sammenlignet med voldsalternativet. Vold inngår ikke på samme måte i handlingsvalgene mennesker tar i hverdagen, og byr ikke på samme utfordring ved å konkretisere når påvirkningen er *rettsstridig*.

Jacobsens tilnærming til trusselalternativet gir et godt utgangspunkt for rettsstridsvurderingen som må foretas. Vilkåret skal gi et vern mot krenkelser av seksuell autonomi, og det må derfor

---

¹⁴⁵ Jacobsen (2019) s. 100 (min kursivering).

¹⁴⁶ Se punkt 3.2.1.

i hvert tilfelle vurderes om det presset A utsetter B for er av en slik karakter at det påvirker Bs handlingsvalg, og derfor utgjør «truende atferd». Slik kommer samtykkesbetraktninger inn i vurderingen av hvorvidt A har utvist «truende atferd». Dersom presset fra A ikke var sterkt nok til å påvirke Bs seksuelle selvbestemmelsesrett, kan situasjonen betegnes som at B ved å gå med på den seksuelle omgangen også har samtykket til den seksuelle omgangen. Sagt på en annen måte vil ikke et eventuelt samtykke fra B i en slik situasjon være avgitt under tvang, og samtykket er på den måten virksomt.¹⁴⁷

Krenkelse av seksuell autonomi utgjør derfor et sentralt vurderingstema ved tolkningen av «truende atferd». En ytterligere utfordring ved tolkningen av vilkåret er avveiningen mellom A og Bs frihetssfærer. Som nevnt oppsummerer Gröning, Husabø og Jacobsen rettsstridsvurderingen som en «referanse til grensedragningen for hvor stor frihet den enkelte i denne sammenheng kan tildeles uten å krenke andres tilsvarende frihet.»¹⁴⁸ Ved tolkningen av et straffebud må det tas i betraktning at det å strafflegge en handling utgjør et inngrep i enkeltindividets frihet. Inngrepet begrunnes i at handlingen utgjør en krenkelse av et annet menneskets frihetssfære. Voldtektsstraffebudet innebærer derfor en begrensning i den enkeltes positive seksuelle autonomi, begrunnet i at utøvelsen av denne utgjør en krenkelse av en annens rett til vern fra krenkelser av seksuell autonomi. Ved tolkningen av «truende atferd» må det vurderes om det presset A utsatte B for ligger innenfor As frihetssfære, eller om dette presset går for langt i å krenke Bs selvbestemmelsesrett.

Vilkårets karakter av en rettsstridsvurdering må også ses i lys av vilkårets relativitet. I vurderingen av hvorvidt en person har utvist «truende atferd» skal det tas hensyn til de involvertes forutsetninger og relasjonen dem imellom.¹⁴⁹ Vurderingen av om vilkåret er oppfylt vil følgelig bero på en individuell vurdering av om A i det konkrete tilfellet utviste «truende atferd» overfor B. Hva som er «truende atferd» kan derfor ikke besvares med ett enkelt svar, og i rettsstridsvurderingen vil en rekke aspekter ved hendelsen spille inn. Relasjonen mellom A og B, Bs forutsetninger og As kunnskap om disse, tiden som er gått mellom en utvist «truende atferd» og den seksuelle omgangen, ytre omstendigheter rundt situasjonen, hvor alvorlig trusselen som fremsettes er, hvordan trusselen uttrykkes av A og hvor realistisk B oppfatter faren han eller hun står overfor er alle omstendigheter som vil påvirke rettsstridsvurderingen.

---

¹⁴⁷ Se punkt 2.4.

¹⁴⁸ Gröning mfl. (2019) s. 188.

¹⁴⁹ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 438.

I kapittel 6 kommer jeg tilbake til rettsstridsvurderingen, hvor jeg diskuterer enkelte omstendigheter som kan spille en rolle ved vurderingen av om A har utvist «truende atferd». For å konkretisere de ulike aspektene ved rettsstridsvurderingen er det imidlertid nødvendig å rydde i strukturen i vilkåret «truende atferd». I neste kapittel brytes derfor vilkåret «truende atferd» ned i fire komponenter som sammen utgjør forutsetninger for at en person kan betraktes å ha skaffet seg seksuell omgang ved «truende atferd». Komponentene vil gi et utgangspunkt for og en struktur til de aspektene ved rettsstridsvurderingen som diskuteres i kapittel 6.

5 Strukturen i vilkåret «truende atferd»

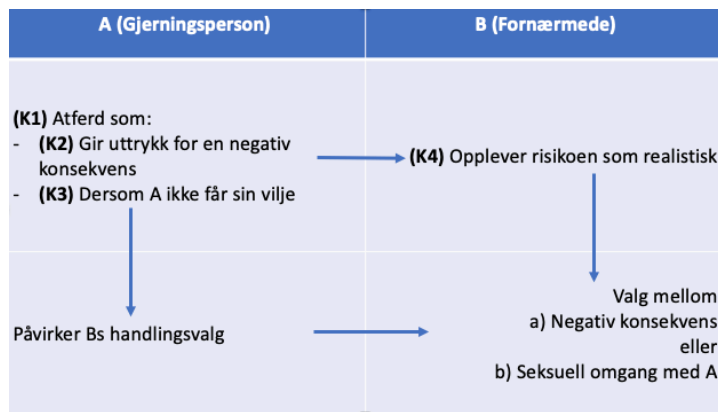
5.1 Innledning – Komponenter som utgangspunkt for analysen

I dette kapitlet introduseres fire komponenter som sammen utgjør strukturen i vilkåret «truende atferd». Det jeg her betegner som komponenter, er fire faktiske forhold som foreligger i enhver situasjon hvor A har skaffet seg seksuell omgang med B ved «truende atferd».

Det er flere grunner til å spalte «truende atferd» ned til komponenter i analysen av vilkåret. En nedspaltning av vilkåret gir for det første en dypere innsikt i hva som skjer i den mellommenneskelige relasjonen mellom A og B dersom A utviser «truende atferd» og på den måten skaffer seg seksuell omgang med B. For det andre gir komponentene et pedagogisk verktøy til analysen. Ved å se nærmere på hver enkelt komponent blir tydeligere *hvilke* avgrensningsspørsmål som oppstår ved tolkningen, og *hvorfor* disse situasjonene utgjør et avgrensningsspørsmål. Til sist gir komponentene derfor et viktig utgangspunkt for rettsstridsvurderingen som må foretas ved tolkningen av «truende atferd». Ved at komponentene identifiserer ulike aspekter ved vilkåret, identifiseres også ulike aspekter ved rettsstridsvurderingen. Komponentene gir slik et systematisk verktøy til analysen i kapittel 6 om utvalgte aspekter i rettsstridsvurderingen. Kapitlet starter med en presentasjon av alle komponentene i punkt 5.2. Deretter presenteres hver komponent i punkt 5.3 – 5.6. Avslutningsvis sammenfattes drøftelsene i punkt 5.7.

5.2 Fire komponenter i samspill

Vilkåret «truende atferd» bygges opp av fire komponenter som krever at: 1) A har utvist en atferd, 2) As atferd gir uttrykk for at B risikerer en negativ konsekvens, 3) As atferd gir uttrykk for at B risikerer en negativ konsekvens dersom A ikke får seksuell omgang, og 4) B opplever risikoen for en negativ konsekvens som realistisk. Samspillet med komponentene kan illustreres slik:

I det følgende presenteres komponentene og samspillet mellom dem med utgangspunkt i et eksempel utenfor voldtektssituasjonen. Av pedagogiske hensyn vil Komponent 2 og 4 trekkes frem først.

Eksempel 5:

En gruppe fulle mennesker står utenfor en nattklubb i en opphetet diskusjon etter en kveld på byen. Idet en tilfeldig forbigående (B) kommer nærmere gruppen, retter en av gruppens medlemmer (A) oppmerksomheten mot vedkommende og spør B hvem B er enig med av dem som krangler. As oppførsel leder til at B frykter at A vil bli voldelig dersom B ikke sier seg enig med A. A er fysisk stor, og B har hørt den høylytte kranglingen på lang avstand – A fremstår som sint og ukontrollert.

Umiddelbart kan to forhold trekkes frem ved As oppførsel. For det første frykter B at A vil reagere på en måte som kan ha en *negativ konsekvens* for B (*Komponent 2*). For det andre opplever B det som *realistisk* at A vil kunne utsette B for den negative konsekvensen (*Komponent 4*). B velger derfor å si seg enig med A i diskusjonen, uten egentlig å være det.

Det er imidlertid ikke tilstrekkelig å identifisere at B opplever en realistisk frykt for en negativ konsekvens for å kunne konstatere at A har utvist «truende atferd». Mennesker handler ofte av en reell frykt for at noe negativ vil skje uten handlingen. En student som leser døgnet rundt i frykt for å stryke på eksamen kan ha helt rett i at den omfattende lesingen er nødvendig for å unngå en negativ konsekvens, men det er ikke derved sagt at en *annen person* har utvist «truende atferd». En forutsetning for å konstatere at A har utvist «truende atferd» er at A, overfor B, må ha oppført seg på en bestemt måte. I eksempelet ovenfor er det As sinte og ukontrollerte oppførsel som skaper en situasjon som oppleves truende for B – det er en sammenheng mellom denne oppførselen og Bs valg om å si seg enig med A. I voldtektssituasjonen innebærer dette at et grunnleggende premiss for at A skal kunne straffes for voldtekt, er at A på en eller annen måte utviser en oppførsel, en «atferd», som er truende

overfor B. Den grunnleggende karakteren av dette premisset gjør at As «atferd» betegnes som *Komponent 1*.

I eksempelet med de fulle menneskene på byen kan ett særtrekk til ved situasjonen fremheves; B føler seg presset til å si seg enig med A i diskusjonen. Selv om B ikke er enig med A, opplever B det slik at denne handlingen er det A *ønsker*. Gjennom å stille B spørsmålet om hvem B er enig med, i en situasjon hvor det er klart at A *ønsker* støtte til sitt synspunkt i diskusjonen, skapes det dermed et dilemma for B. Enten kan B si seg enig med A selv om B ikke er enig, eller risikere at A blir voldelig. Trekket parallellen videre til voldtektsstraffebudet, ligger det et sentralt element her; As handlemåte skaper et press på B som får B til å handle i tråd med As *ønsker*, og i strid med sin egen vilje. Det er dilemmaet mellom to onder som gjør at «truende atferd» kan benyttes til å få et annet menneske til å ha seksuell omgang mot sin vilje. *Komponent 3* er derfor en betegnelse på As *uttrykk for sin vilje*. I relasjon til voldtektsstraffebudet er det den seksuelle omgangen som er As vilje; enten risikerer B en negativ konsekvens, eller så har B seksuell omgang med A.

5.3 Komponent 1: As «atferd»

En utvist *atferd* fra As side er et grunnleggende premiss for å kunne diskutere om A har oppført seg «truende». En slik forutsetning følger direkte av ordlyden i § 291 a), som nettopp rammer den som utviser truende «atferd». Komponent 1 kan derfor fremstå som åpenbar og uproblematisk; umiddelbart kan det være vanskelig å se for seg hvordan man skal kunne hevde at A har vært truende, om A ikke samtidig har utvist noen «atferd». Videre utviser mennesker alltid en atferd – alt vi gjør er ulike måter å oppføre oss på, enten det er en handling eller en unnløstelse.

I forbindelse med voldtektsstraffebudet må Komponent 1 derfor knyttes til den situasjonen straffebudet omfatter, nemlig voldtekt. Komponent 1 angir nærmere hva som må stå i sammenheng med den seksuelle omgangen. Det må være en årsakssammenheng mellom As oppførsel og den etterfølgende seksuelle omgangen mellom A og B – As «atferd» er årsaken til at A «skaffer seg» seksuell omgang med B.¹⁵⁰

Komponent 1 gir imidlertid ikke bare en konkretisering av hva som må være årsaken til den seksuelle omgangen. Komponent 1 «atferd» setter også en grense for hvilke omstendigheter

---

¹⁵⁰ Se punkt 3.3 og 4.4.2.

som kan tilskrives A. Når vilkåret rammer den som benytter seg av truende «atferd», viser ordlyden at det må være noe ved As handlemåte som er truende. Det kan med andre ord ikke være forhold uten tilknytning til måten A har oppført seg på, som gjør at situasjonen oppleves som «truende» for B. En slik avgrensning av straffeansvaret passer inn i det strafferettslige systemet. Straffansvar er begrenset til handlinger som på en klanderverdig måte griper inn i andre menneskers frihetsutøvelse. For å ilegge et menneske straffansvar må det dermed identifiseres en straffverdig *oppførsel*.¹⁵¹ Om B opplever A som truende uten at det kan identifiseres noen forhold ved As oppførsel som er truende, vil straffansvar for A gripe for langt inn i As frihetssfære, uten at A gjennom sin oppførsel har grepet inn i Bs frihetssfære.

Ordlyden «atferd» setter dermed en grense mot truende omstendigheter som ikke har en tilknytning til A. Likevel oppstår det flere utfordrende avgrensningsspørsmål knyttet til hvor indirekte A kan utvise en «atferd» som er truende, hvilket diskuteres nærmere i punkt 6.2.

Komponent 1 utgjør den første forutsetningen for at A kan omfattes av voldtektsstraffebudet, og er videre en forutsetning for at de andre komponentene aktualiseres. Det er gjennom As atferd at B opplever å stå overfor et valg mellom en negativ konsekvens (Komponent 2) og seksuell omgang (Komponent 3). Det er videre As atferd som gjør at B opplever det som realistisk at A vil iverksette den negative konsekvensen om ikke B føyer seg etter det B opplever som As ønske (Komponent 4). De neste komponentene som presenteres må dermed ses i sammenheng med at de er utslag av As «atferd».

5.4 Komponent 2: Negativ konsekvens for B

As atferd må gi inntrykk av at B risikerer en negativ konsekvens. Komponent 2 utgjør kjernen i uttrykket «truende». Ordlyden «truende» viser til fremkallelse av frykt hos andre, hvilket kan konkretiseres som en frykt for en negativ konsekvens.¹⁵² I relasjon til voldtektsstraffebudet er det denne fryktfremkallelsen som presumtvt gjør at B har seksuell omgang med A mot sin egen vilje.

Som ved presentasjonen av Komponent 1, må også Komponent 2 ses i sammenheng med de øvrige komponentene for å forstå hvilken rolle frykten for en negativ konsekvens spiller i situasjonen hvor A «skaffer seg seksuell omgang» med B, ved «truende atferd». Dersom A utelukkende skremmer B, ved å for eksempel sende B en e-post med teksten: «Jeg vet hvor du

---

¹⁵¹ Gröning mfl. (2019) s. 46 – 48.

¹⁵² Se punkt 3.2.2 og 4.3.

bor og jeg kan drepe deg når som helst», er det først og fremst tale om en trussel – handlingen fremkaller en frykt hos B. I samspill med de øvrige komponentene vil imidlertid fremkallelsen av frykt for en negativ konsekvens legge et press på Bs handlingsvalg. A oppfører seg ikke «bare» skremmende overfor B, men gir også uttrykk for hva B kan gjøre for å unngå den negative konsekvensen (Komponent 3 – seksuell omgang).

At As atferd må gi uttrykk for at B risikerer en negativ konsekvens, sier ikke noe videre om hvilke negative konsekvenser som er relevante. En negativ konsekvens kan være alt fra at B blir utsatt for grov vold, til at A gjør det slutt med B etter flere år i et forhold. Komponent 2 viser særlig utfordringen med å tolke ordet «truende» i voldtektsstraffebudet, og hvorvidt ordlyden setter en grense for hvilke negative konsekvenser som er omfattet. Når diskusjonen er hvilke typer av konsekvenser som er omfattet av vilkåret «truende atferd», og hvilke som faller utenfor straffebudets anvendelsesområde, må den nærmere analysen videre ses på som en rettsstridsvurdering. Ved vurderingen av hvilke konsekvenser som omfattes av vilkåret «truende», er det nemlig særlig et spørsmål om hvorvidt enkelte former for negative konsekvenser faller utenfor strafferettens domene; enten fordi (i) det som det trues med er av en liten alvorhetsgrad, eller (ii) karakteren av den negative konsekvensen av andre grunner er noe B må tåle uten et strafferettslig vern. I punkt 6.3 diskuteres det nærmere hvilken betydning karakteren av den negative konsekvensen har i rettsstridsvurderingen.

5.5 Komponent 3: Bs oppfatning av As vilje – dilemmaet

Den som «skaffer seg» seksuell omgang gjennom «truende atferd» oppfører seg ikke bare skremmende eller aggressivt: Fryktfremkallelsen B opplever som følge av As atferd, benyttes også som et middel for å oppnå seksuell omgang. Det ligger på denne måten et element av dilemma i vilkåret som krever at det skisseres en måte å unngå den negative konsekvensen. Kombinasjonen av at B *både* opplever å risikere en negativ konsekvens, og at denne kan unngås ved at A får sin vilje, gjør at As atferd kan benyttes som et pressmiddel for å få B til å ta et valg om å ha seksuell omgang.

Presset om å foreta et handlingsvalg i tråd med Bs oppfatning av As vilje oppstår for B som en følge av at As atferd gir uttrykk for at en slik føyelighet er en måte å unngå den negative konsekvensen. Et viktig poeng i denne sammenhengen er at presset oppstår hos B, som en konsekvens av As atferd. Dette er dermed en annen vurdering enn vurderingen av om A hadde forsett om å skaffe seg seksuell omgang ved «truende atferd». Når Komponent 3 angir at B står

overfor et dilemma, er dette en presisering av at A må ha utvist en atferd som *gir uttrykk for* at Bs valg står mellom seksuell omgang og en negativ konsekvens – ikke at A må ha hatt forsett om å skaffe seg seksuell omgang på denne måten.

På samme måte som ved Komponent 1, blir det derfor et spørsmål om hvordan A kan ha handlet for å gi uttrykk for at B står overfor et valg mellom seksuell omgang eller negativ konsekvens. Komponent 3 henger slik tett sammen med Komponent 1. Det sentrale spørsmålet er hvor tydelig A må ha gitt uttrykk for et ønske om seksuell omgang for at B kan betraktes å ha stått overfor et valg mellom seksuell omgang eller en negativ konsekvens. Opplevelsen av å stå overfor et dilemma kan fremkomme nokså implisitt, for eksempel i situasjoner der det er basert på erfaring. B vil dermed kunne oppleve at seksuell omgang med A er et alternativ for å unngå en negativ konsekvens uten at A eksplisitt har sagt dette. Desto mer indirekte B har fått en oppfatning av hva A ønsker å oppnå, desto nærmere den nedre grensen fremstår situasjonen – også dette er et spørsmål om hva som kreves for å kunne si at A har utvist en «atferd» som er truende. Utvalgte utfordringer ved Komponent 3 behandles derfor sammen med Komponent 1, i punkt 6.2.

5.6 Komponent 4: Bs oppfatning av trusselens realitet

For at en person skal kunne true en annen til å handle på en bestemt måte, må trusselen oppfattes som realistisk og skremmende for den som trues. Dersom A konstant truer sin kjæreste, B, med å gjøre det slutt dersom de ikke har seksuell omgang oftere, uten å faktisk gjøre alvor av trusselen, mister den sin virkning. B blir ikke lenger redd for at A vil gjøre det slutt dersom de ikke har seksuell omgang oftere. B står derfor ikke overfor et dilemma fordi B kan velge å holde hyppigheten av seksuell kontakt på det samme nivået, uten at A faktisk kommer til å gå ut av forholdet.

På denne måten er Komponent 4 en sentral betegnelse for hva som *faktisk* skjer når B gjennom «truende atferd» blir presset til å ha seksuell omgang med A i strid med egen vilje. Frykten A har skapt oppleves som realistisk nok til at den har en virkning på det valget B foretar. I den rettslige vurderingen av om A har utvist «truende atferd», er det imidlertid utfordrende å angripe dette aspektet. Måten mennesker opplever risiko og frykt er svært individuelt, og det som fremstår som en realistisk fare for én person, fremstår ikke nødvendigvis slik for en annen. Dette skyldes både at hva mennesker frykter varierer, og at sannsynlighetsvurderingen av hvorvidt risikoen vil realiseres, vil variere fra person til person. Komponent 4 står derfor i nær

sammenheng med Komponent 2. Ved analysen av Komponent 2 drøftes det hvilke negative konsekvenser som omfattes, mens ved Komponent 4 drøftes det hvor sannsynlig realiseringen av denne konsekvensen må ha vært.

Komponent 4 henger videre tett sammen med vilkårets relative side, ettersom faktorer som «alder, sårbarhet, omgivelsene og relasjonen mellom de involverte» skal vektlegges i vurderingen av om A har utvist «truende atferd».¹⁵³ Slike faktorer vil kunne påvirke hvordan situasjonen oppleves for den enkelte. Et sentralt spørsmål ved analysen av Komponent 4 er derfor hvilket rom vilkåret åpner for individuelle vurderinger av hva som fremstod som realistisk for B. Dette kommer særlig på spissen der Bs opplevelse av at det er en realistisk mulighet for at en negativ konsekvens vil inntre, avviker fra det de fleste ville ha opplevd i samme situasjon. Betydningen av Bs opplevelse av situasjonen diskuteres nærmere i punkt 6.4.

5.7 Oppsummering og veien videre

Drøftelsen i kapittel 5 har vist at «truende atferd» kan brytes ned til fire komponenter, og at komponentene sammen utgjør forutsetninger for at en person skal kunne betraktes å ha skaffet seg «seksuell omgang ved [...] truende atferd».

Identifiseringen av komponentene viser for det første at vurderingen av om en person har utvist «truende atferd» svikte på ulike premiss. Det kan dels bli et spørsmål om hvorvidt A har handlet på en måte som er «truende», det vil si hvorvidt A har utvist en «atferd». Dels kan det bli et spørsmål om hvorvidt As atferd har gitt uttrykk for en negativ konsekvens, og videre hvorvidt denne negative konsekvensen er av en slik karakter at As atferd er å betrakte som «truende». Vurderingen av om A har utvist «truende atferd» kan også svikte fordi B ikke har oppfattet å stå overfor en reel risiko for en negativ konsekvens. Når ulike aspekter ved rettsstridsvurderingen skal behandles, er det derfor med et bakteppe om at vurderingen av hvorvidt A har utvist «truende atferd» må gjennomføres i flere steg. For det andre viser komponentene ulike aspekt ved rettsstridsvurderingen: Ulike typetilfeller vil aktualisere ulike komponenter. Når det i kapittel 6 nærmere skal vurderes hvorvidt A har opptrådt *rettsstridig* vil komponentene gi en struktur til denne vurderingen. Gjennom komponentene blir det for vært typetilfelle lettere å identifisere *hvorfor* situasjonen skaper et utfordrende avgrensningsspørsmål ved tolkningen av vilkåret.

---

¹⁵³ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 438.

I neste kapittel vil ulike aspekt ved rettsstridsvurderingen behandles gjennom et utvalg av typetilfeller og omstendigheter som særlig aktualiserer spørsmålet om hvorvidt A har handlet rettsstridig. Mens kapitlene til nå har fokusert på generelle trekk ved vilkåret «truende atferd» og vilkårets struktur, vil drøftelsen i det følgende fokusere på konkrete situasjoner for å gi en fremstilling av hvordan de generelle trekkene ved vilkåret spiller en rolle i enkelte praktiske situasjoner.

6 Utvalgte aspekter ved rettsstridsvurderingen

6.1 Innledning

I dette kapitlet ser jeg nærmere på noen aspekter ved rettsstridsvurderingen som må foretas ved tolkingen av «truende atferd». Som diskutert i kapittel 4 er en særlig utfordring ved tolkingen av vilkåret at vilkåret omfatter en form for psykisk påvirkning til seksuell omgang. Mer presist ligger utfordringen i å identifisere hvilke former for psykisk påvirkning som utgjør et så sterkt press på fornærmede at det er tale om «truende atferd». Idet vilkåret rammer en form for kommunikasjon, måten et menneske påvirker et annet til å ha seksuell omgang, må det konkret vurderes om kommunikasjonen forut for den seksuelle omgangen var rettsstridig.

Innledningsvis er det verdt å minne om vilkårets vern av seksuell autonomi. I vurderingen av om en handlemåte er omfattet av straffebudet, må det dermed vurderes om A har krenket Bs frihetssfære ved å frata B muligheten til å utøve seksuell autonomi. I denne sammenhengen er en ytterligere utfordring at voldtektsstraffebudet rammer seksuell omgang, hvor alle mennesker ikke bare har en rett til et vern mot krenkelse av seksuell autonomi, men også en rett til å fritt utøve sin seksualitet. Trekkes vilkåret «truende atferd» for langt, risikerer straffebudet å gripe for langt inn i den enkeltes rett til positiv seksuell autonomi. Det ligger derfor en utfordring i å vurdere hvor langt den enkelte har rett til å selv utøve sin seksualitet, uten å krenke noen andres.

En rettsstridsvurdering er videre åpen, og en rekke omstendigheter vil kunne ha betydning.¹⁵⁴ Den relative siden til vilkåret kompliserer vurderingen ytterligere, ettersom forutsetningene til de involverte vil kunne innebære at vurderingen får ulike utslag i forskjellige situasjoner. Det er derfor ikke mulig å ta for seg alle omstendigheter som potensielt kan spille en rolle i rettsstridsvurderingen. Oppgavens omfang setter også en grense for hvor omfattende fremstillingen kan være. I dette kapitlet presenteres derfor enkelte aspekter som kan være av betydning i en rettsstridsvurdering ved tolkingen av «truende atferd», uten at fremstillingen har til hensikt å være uttømmende.

---

¹⁵⁴ Se slik også Husabø (1999) s. 99 om rettsstridsvurdering ved medvirkningsansvar og Tøssebro (2016) s. 67 – 122, særlig s. 75 – 78, som trekker frem enkelte hovedtrekk ved rettsstridslærens vurderingstema.

De aspektene som trekkes frem i dette kapitlet er dels valgt på grunn av deres praktiske relevans, og dels for å belyse ulikeartede sider ved rettsstridsvurderingen og grunnkomponentene som ble presentert i kapittel 5. Som påpekt illustrerer komponentene forskjellige sider ved rettsstridsvurderingen, og hvordan vurderingen av hvorvidt A har utvist «truende atferd» kan svikte på ulike premisser. I en vurdering av om A har opptrådt rettsstridig, vil komponentene gi en struktur til vurderingen og identifisere hvorfor den aktuelle situasjonen utgjør et avgrensningsspørsmål. Fremstillingen i dette kapitlet vil derfor bygge på grunnkomponentene for å vise hvordan hver komponent aktualiserer ulike sider av rettsstridsvurderingen.

I punkt 6.2 ser jeg nærmere på omstendigheter av betydning for vurderingen av om A har utvist en «atferd». Deretter vil karakteren av den negative konsekvensen behandles i punkt 6.3, før jeg avslutningsvis, i punkt 6.4, vil se nærmere på betydningen av Bs oppfattelse av risikoens realitet, og hvordan denne vurderingen påvirkes av Bs forutsetninger. Betydningen av fornærmedes alder er en omstendighet som kunne vært mer inngående diskutert i det følgende, særlig idet forarbeidene presiserer at en trussel kan oppfattes annerledes for et barn, enn for en voksen.¹⁵⁵ Betydningen av fornærmedes alder vil kommenteres enkelte steder i drøftelsene, men av hensyn til oppgavens omfang behandles ikke dette aspektet nærmere. I punkt 3.5 ble det også vist hvordan As kunnskap om B kan påvirke rettsstridsvurderingen. Betydningen av at A har kunnskap om Bs reaksjonsmønster eller særlige forhold ved B vil kommenteres fortløpende, men heller ikke dette aspektet ved rettsstridsvurderingen undergis en egen behandling av plasshensyn.

6.2 Når har A utvist en «atferd»?

6.2.1 Innledning

I dette kapitlet ser jeg nærmere på noen av avgrensningsspørsmålene Komponent 1 og 3 reiser. De utfordrende aspektene ved Komponent 1 og 3 oppstår der As oppførsel kun mer indirekte kan sies å ha gitt B uttrykk for et dilemma mellom en negativ konsekvens og seksuell omgang. Dersom A eksplisitt uttaler en trussel eller benytter signaliserende kroppsspråk for å gi uttrykk for trusselen, er det uproblematisk å konstatere at A har utvist en «atferd». Når det gjelder mer indirekte oppførsler blir spørsmålet mer presist hvilke omstendigheter som kan

---

¹⁵⁵ Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000) s. 32.

tilskrives As oppførsel slik at A kan betraktes å ha utvist en «atferd» som er «truende» overfor B.

Når diskusjonen i dette punktet fokuserer på aspekter ved As handlemåte, er det videre nødvendig å minne om sammenhengen mellom Komponent 1 og 3 og de øvrige komponentene. Som presentert i kapittel 5 må As atferd gi uttrykk for at B står overfor et dilemma mellom en negativ konsekvens eller seksuell omgang. Diskusjonen kan derfor ikke løsrives fra de andre komponentene, og vurderingen er på et overordnet plan hvorvidt A har *gitt uttrykk for* (Komponent 1) en negativ følge (Komponent 2) som et alternativ til seksuell omgang (Komponent 3). Betydningen av Komponent 4 diskuteres nærmere i punkt 6.4.

I det følgende vil diskusjonen sentreres rundt to aspekter ved vurderingen av om A har utvist en truende «atferd». I punkt 6.2.2 ser jeg nærmere på tidsaspektets betydning, og nærmere bestemt betydningen av at A på et *tidligere tidspunkt* har opptrådt skremmende. I punkt 6.2.3 skifter fokuset til omstendigheter som ligger utenfor As oppførsel, hvor spørsmålet er hvilken betydning ytre omstendigheter har for vurderingen av hvorvidt A har utvist en «atferd».

6.2.2 Tidsaspektets betydning

6.2.2.1 Problemstillingen

Opplevelsen av andre menneskers atferd vil sjeldent bare bero på det vedkommende sier eller gjør på det aktuelle tidspunktet. Tidligere erfaringer med den konkrete personen vil påvirke opplevelsen av vedkommendes atferd. I dette punktet vil jeg undersøke hvordan Bs erfaringer kan påvirke Bs vurdering av As oppførsel, og i hvilken grad As tidligere atferd på den måten kan spille en rolle i vurderingen av om A på det aktuelle tidspunktet har utvist «truende atferd».

I det følgende ligger fokuset på to ulike situasjoner. I punkt 6.2.2.2 ser jeg nærmere på situasjonen der B har personlig erfaring med As tidligere atferd fordi A utsetter B for mishandling i en nær relasjon. Problemstillingen i dette delkapittelet er hvorvidt tidligere mishandling i enkelte situasjoner kan utgjøre «truende atferd» der A og B på et senere tidspunkt har seksuell omgang. I punkt 6.2.2.3 diskuteres betydningen av at B har kunnskap om As tidligere atferd, uten at B *selv* har opplevd A som «truende» på et tidligere tidspunkt.

6.2.2.2 A utsetter B for mishandling

En person som lever i et forhold preget av fysisk eller psykisk vold vil med tiden gjøre seg erfaringer med partnerens oppførsel som kan lede til en høyere sensitivitet for vedkommendes

atferdsmønster og muligheten for at vedkommende vil ty til krenkelser.¹⁵⁶ Mishandling i nære relasjoner er i straffeloven § 282 betegnet som «alvorlig eller gjentatt» mishandling ved bruk av «trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser». Straffebudet er plassert i kapittelet om voldslovbrudd, men særpreges av at bestemmelsen rammer noe *mer* enn vold. Relasjonen mellom gjerningspersonen og fornærmede innebærer at det ikke «bare» er tale om en krenkelse av et annet menneske, men en krenkelse som i tillegg innebærer et grovt tillitsbrudd. I bestemmelsens forarbeider uttalte departementet:

«Selve kjernen i [strl. 1902] § 219 er den vedvarende og gjentakende krenkelsen og mishandlingen av den nærstående. I tillegg til krenkelsen av legeme og sjel, vil tillitsbruddet, den psykologiske bindingen mellom gjerningsmannen og offeret, og det at handlingen skjer i hjemmet, særprege denne typen vold. Det er disse elementene som gjør at offeret i begrenset grad kan føle seg trygg, og som forsterker frykten og risikoen for langvarige skadevirkninger hos offeret.»¹⁵⁷

Bestemmelsen illustrerer en situasjon som gjør at kommunikasjonen mellom A og B får en annen karakter enn i et «vanlig» parforhold. Mishandlingen vil påvirke trygghetsfølelsen til den utsatte parten. Høyesterett har videre lagt til grunn at vurderingstema i bestemmelsen er hvorvidt krenkelsene kan oppsummeres som et regime av frykt i hjemmet: «Sentralt står om handlingene samlet sett danner et mønster som resulterer i at den som rammes må leve under et 'regime' preget av kontinuerlig utrygghet og frykt for vold.»¹⁵⁸ For sammenhengen med vilkåret «truende atferd», er det nettopp dette fryktregimet som aktualiseres – kan den vedvarende utrygghetsfølelsen og risikoen for vold gjøre at mishandleren utviser «truende atferd» dersom vedkommende tar initiativ til seksuell omgang med den utsatte?

Den som lever med frykt for vold fra partneren sin, kan konstant frykte en negativ konsekvens (Komponent 2). Erfaringen vedkommende har fra relasjonen gjør at frykten for vold er realistisk (Komponent 4). Fra dette utgangspunktet kan mishandling betraktes som en vedvarende «truende atferd» utvist av den mishandlende parten. En utfordring med et slikt generelt utgangspunkt er imidlertid at en person som utsettes for mishandling i nære relasjoner, ikke av den grunn er fratatt samtykkekompetansen til seksuell omgang. Også den som lever i

---

¹⁵⁶ Posttraumatisk stresslidelse (PTSD) er en vanlig konsekvens av mishandling i nære relasjoner, se NKVTS Rapport «Forebyggende tiltak mot vold i nære relasjoner - Kartlegging av kunnskap for veien videre», Rapport nr. 2 2018 s. 40 og Mechanic mfl. (2008). Et av symptomene på PTSD er økt fysiologisk beredskap (aktivering), som betegner en økt sensitivitet for fare, jf. <https://oslo-universitetssykehus.no/posttraumatisk-stresslidelse-ptsd>.

¹⁵⁷ Ot.prp. nr. 113 (2004 – 2005) s. 37. Bestemmelsen om mishandling i nære relasjoner var tidligere inntatt i strl. 1902 § 219.

¹⁵⁸ HR-2019-621-A avsnitt 17 med videre referanser til Rt. 2013 s. 879 avsnitt 39 og Rt. 2010 s. 129 avsnitt 21.

en slik relasjon kan ha et eget ønske om å ha seksuell omgang med sin partner. Selv om B gjentakende ganger utsettes for krenkelser av A og derfor ofte er redd for at A vil være voldelig, er det ikke derved sagt at B *aldri* kan ha en egeninteresse i seksuell omgang med A.¹⁵⁹ Her kommer utfordringen ved at straffebudet gir et vern mot krenkelser av den seksuelle autonomien, uten at straffebudet skal gripe inn i den enkeltes positive seksuelle selvbestemmelsesrett. Dersom enhver seksuell omgang mellom A og B skulle betegnes som en voldtekt utelukkende fordi B ellers lever med mishandling fra A, ville B også vært fratatt muligheten til å utøve seksuell autonomi.

Å betegne mishandling i nære relasjoner som «truende atferd» uten nærmere diskusjon er derfor problematisk i lys av den enkeltes positive rett til å utøve egen seksualitet. En slik automatikk forutsetter uansett bevis for at den seksuelle omgangen var «skaffet ved» det trusselregimet mishandlingen har ledet til. Årsakskravet i straffebudet er som tidligere nevnt ikke strengt, slik at det ville være nok at mishandlingen har virket med til den seksuelle omgangen.¹⁶⁰ Likevel vil årsakskravet kunne avskjære tilfeller hvor A har utsatt B for vold eller andre krenkelser på et tidligere tidspunkt, og det ikke eksisterer noe sammenheng med en senere seksuell kontakt mellom de to.

Et mer utfordrende spørsmål er når mishandling i nære relasjoner kan utgjøre (bakgrunn for) «truende atferd». Som vist ovenfor vil den som utsettes for mishandling konstant kunne leve med en rasjonell frykt for negative konsekvenser. Det er imidlertid ikke gitt at den som har utsatt en annen for mishandling, ved ethvert initiativ til seksuell omgang har gitt uttrykk for at den andre parten risikerer en negativ konsekvens ved motstand mot den seksuelle omgangen, *på det aktuelle tidspunktet*. Utfordringen ligger i at tidligere mishandling kan påvirke Bs reaksjon på As seksuelle fremstøt, uten at A på det aktuelle tidspunktet har gitt et uttrykk for at B løper en risiko ved å takke nei. Valget mellom en negativ konsekvens og seksuell omgang må være en følge av As «atferd» (Komponent 1), og der det ligger et tidsrom fra tidligere mishandling og til den seksuelle omgangen, kreves det en konkret vurdering av sammenhengen mellom den tidligere mishandlingen og den seksuelle omgangen.

---

¹⁵⁹ Slik også Asp (2010) s. 107: «Det finns inget som säger att inte den som befinner sig i en – i någon mening – utsatt position där denne riskerar att utnyttjas kan ha ett behov av och ett starkt intresse av att ha sex.» Jacobsen (2019) s. 131 – 132 uttrykker at vi ikke uten videre bør «sjå det som alltid stengt for ei kvinne å kunne velje å ha seksuell omgang med ein partnar som tidlegare har utsett henne for vald og som ho fryktar ny vald frå.»

¹⁶⁰ Se punkt 3.3 og 4.4.2.

Det er videre nødvendig å være oppmerksom på at mishandling i nære relasjoner forekommer på ulike måter. Mishandling i nære relasjoner er ikke en merkelapp på én type krenkelse, og hvert tilfelle må vurderes konkret. Et utvalg av eksempler illustrerer hvordan mishandling i nære relasjoner kan forekomme på ulike måter:

Eksempel 6:

A har aggresjonsproblemer og det går ofte ut over B. A utsetter B for både psykisk og fysisk mishandling dersom A er i dårlig humør. B finner etterhvert ut at A sjeldnere blir i dårlig humør dersom de to har seksuell omgang rett etter at A kommer hjem fra jobb. For å unngå at As dårlige humør skal utvikle seg til vold, tar B initiativ til seksuell omgang hver dag.

Eksempel 7:

A ønsker å ha seksuell omgang langt oftere enn B. Dersom A har drukket alkohol og B avviser As seksuelle framstøt, blir A irritert og sint og sier til B at «du skylder meg såpass». De gangene B ikke har gitt etter for As masing, har A utøvd grov vold mot B. Etter flere slike hendelser sier aldri B nei til seksuell omgang igjen.

Eksempel 8:

A utsetter B for grov mishandling. B utsettes daglig for fysiske og psykiske krenkelser. A fører streng kontroll over Bs liv; hvem hun får snakke med, hvor hun får være og hva hun får gjøre. A har ved flere anledninger utsatt B for så grov vold at hun har fryktet for sitt eget liv. B lever ellers med konstant psykisk mishandling i form av nedsettende og nedverdiggende kommentarer fra A. B er konstant redd for hva A vil gjøre. Mishandlingen har etterhvert gjort B ute av stand til å si imot A – hun gjør det han ønsker. Når A tar initiativ til å ha seksuell omgang med B tør hun derfor aldri å motsette seg dette, selv om hun ikke ønsker å ha seksuell omgang. A har aldri tidligere utsatt B for vold fordi hun ikke ønsket å ha seksuell omgang med ham.

Det er verdt å merke at skyldkravet vil kunne utelukke straffansvar i en rekke av situasjonene hvor det kunne vært aktuelt å diskutere om mishandlingen over tid utgjorde «truende atferd». Skal A straffes for voldtekt, må A i tillegg til å ha utvist «truende atferd» ha utvist enten forsett eller grov uaktsomhet. I særlig *Eksempel 6* vil det kunne oppstå vanskelige bevisvurderinger knyttet til As kunnskap om hvorfor B tar initiativ til den seksuelle omgangen. Det er likevel mulig å se for seg at A har utvist tilstrekkelig skyld; den som mishandler sin partner vil også selv kunne ha kjennskap til virkningene denne mishandlingen har på partnerens atferdsmønster. Spørsmålet om mishandling som «truende atferd» kan derfor ikke avskrives ved en henvisning til skyldkravet.

Et skille kan trekkes fra eksemplene: Der frykten for mishandling er direkte knyttet til seksuell omgang, og der det er en mer avledet sammenheng mellom mishandlingen og den seksuelle omgangen. Desto fjernere sammenhengen mellom mishandlingen og den seksuelle omgangen fremstår, desto vanskeligere blir det å konstatere at A på det aktuelle tidspunktet har utvist en «atferd» som er truende. Selv om den forutgående mishandlingen står i *årsakssammenheng* med den seksuelle omgangen, innebærer tiden som har gått og As manglende direkte indikasjon på at B står overfor et dilemma, at det er vanskeligere å forstå den tidligere mishandlingen som «truende atferd».

Komponentene gir et nyttig verktøy til problemstillingen ved at A må ha utvist en «atferd» (Komponent 1), og *denne atferden* må gi uttrykk for at B står overfor et dilemma mellom en negativ konsekvens (Komponent 2) og seksuell omgang (As vilje – Komponent 3). Dersom As mishandling ikke på en direkte måte gir B inntrykk av at B kan «komme seg unna» mishandlingen ved å ha seksuell omgang med A, blir det vanskeligere å se hvordan As oppførsel har gitt uttrykk for As vilje, å ha seksuell omgang.

I *Eksempel 6* har A ikke på noe tidspunkt, hverken ved tidligere mishandling eller på tidspunktet for den seksuelle omgangen, gjort noe for å gi inntrykk av at B må velge mellom vold eller seksuell omgang. Valget mellom en negativ konsekvens og seksuell omgang oppstår som en indirekte konsekvens av Bs kunnskap om As humør, personlighet og atferdsmønster, og ikke som en følge av måten A har oppført seg på overfor B på det aktuelle tidspunktet. I eksempelet er det også B som tar initiativet til seksuell omgang. Når den seksuelle omgangen finner sted er det vanskelig å peke på hvordan A har utvist «truende atferd» overfor B. Eksempelet kan også strekkes til at voldshendelsen kun har hendt én gang, og at B derfor initierer til seksuell omgang for å holde A i «godt humør». Når dilemmaet mellom seksuell omgang og vold kun baseres på Bs slutninger fra As atferd, er det vanskelig å argumentere for at A har skaffet seg seksuell omgang ved «truende atferd».

Eksempel 6 reiser samtidig spørsmålet om hvilken betydning As kunnskap om situasjonen skal ilegges. Som diskutert i punkt 3.5 kan As kunnskap spille en rolle i rettsstridsvurderingen. Dersom A vet at B tar initiativ til seksuell omgang for å unngå senere mishandling, kan det argumenteres for at A ved å bli med på den seksuelle omgangen handler rettsstridig, selv om A ikke har gitt uttrykk for at B risikerer en negativ konsekvens uten seksuell omgang. Selv om As kunnskap kan vektlegges i en rettsstridsvurdering, er det imidlertid vanskelig å la kunnskapen bli avgjørende i et tilfelle som *Eksempel 6*. Selv om B opplever situasjonen som skremmende,

har ikke A på det *aktuelle tidspunktet* utvist en rettsstridig atferd. At A tidligere har utsatt B for vold, innebærer ikke at A på et senere tidspunkt opptrer rettsstridig. Så lenge A på ingen tidspunkt har gitt uttrykk for at B må velge mellom vold eller seksuell omgang, ligger As atferd på det aktuelle tidspunktet langt fra gjerningsbeskrivelsen «truende atferd». I *Eksempel 6* har A ikke gjort annet enn å bli med på den seksuelle omgangen B initierer. Å ilegge A et straffansvar fordi B opplever dette som en løsning på situasjonen B er i, vil være å trekke straffansvaret for langt, selv der A har kunnskap om Bs motivasjon.

Det er samtidig vanskelig å generalisere helt basert på eksempelet, fordi enkelte justeringer i de faktiske premisene vil resultere i et annet utfall. Om A er utagerende og voldelig mot B på kvelden fordi A vet at B i så fall vil ta initiativ til seksuell omgang dagen etter for å unngå at As humør vedvarer, er det en tydelig sammenheng mellom As mishandling og den etterfølgende seksuelle omgangen. I et slikt tilfelle vil det derfor være nærliggende å betrakte As forutgående atferd som «truende» i møte med en senere seksuell omgang. Her spiller As kunnskap om hvordan B vil respondere en avgjørende rolle: Selv om A ikke på tidspunktet for mishandlingen har gitt uttrykk for at B må ta et valg mellom seksuell omgang og vold, vet A at dette vil bli Bs valg dagen etter om B vil få en slutt på mishandlingen, og A utnytter denne kunnskapen for å skaffe seg seksuell omgang.

Sammenhengen mellom mishandlingen og As uttrykte ønske om seksuell omgang med B er også tydelig i *Eksempel 7*. Det er derfor nærliggende å betrakte den tidligere mishandlingen knyttet til avvist seksuelt fremstøt, som «truende atferd» også ved neste seksuelle fremstøt. Ved en slik konsekvent voldsutøvelse knyttet til Bs motstand mot seksuell omgang, gir As faste atferdsmønster tydelig uttrykk for hva B risikerer om B ikke har seksuell omgang med A.

Selv om vurderingen i stor grad må ta hensyn til sammenhengen mellom mishandlingen og den seksuelle omgangen, er det ikke derimot gitt at mishandling kun vil utgjøre «truende atferd» dersom mishandlingen utelukkende er knyttet til at A blir avvist i sitt seksuelle framstøt. I tilfeller hvor mishandlingen er av en så grov karakter at B risikerer en negativ konsekvens om B overhodet *sier imot A* eller ikke gjør som A sier, er det mer nærliggende å se at A utviser en «atferd» som generelt gjør at B konstant står overfor dilemmaet mellom en negativ konsekvens eller å føye seg etter As ønsker, herunder seksuell omgang. I *Eksempel 8* kan det derfor med gode grunner argumenteres for at den seksuelle omgangen er «skaffet ved [...] truende atferd».

På tross av at omfanget av mishandling i nære relasjoner er stort i Norge i dag,¹⁶¹ og at dette ofte kombineres med seksuelle krenkelser og uønsket seksuell omgang fra den utsatte parten,¹⁶² har jeg ikke funnet noen avgjørelse fra Høyesterett som vurderer hvorvidt seksuell omgang i en slik relasjon også er voldtekt.¹⁶³ Problemstillingen er heller ikke berørt i forarbeidene til straffebudet og har ikke vært gjenstand for inngående diskusjon i juridisk litteratur.¹⁶⁴

Underrettspraksis gir imidlertid noen eksempler på at problemstillingen reises, samtidig som avgjørelsene ikke gir et enhetlig bilde av den rettslige vurderingen av mishandling i nære relasjoner og «truende atferd».¹⁶⁵ Et eksempel på at domstolen eksplisitt betrakter trusselregimet som en «truende atferd», er en avgjørelse fra Borgarting lagmannsrett fra 2020.¹⁶⁶ Mishandlingen i saken ble beskrevet som en mishandling med «høy intensitet» som «inneholdt massiv fysisk og psykisk voldsutøvelse».¹⁶⁷

Ved en anledning hadde tiltalte tatt med seg fornærmede til et hotellrom og kommandert henne til å ha seksuell omgang med en annen mann, før hun ble kommandert til å ha seksuell omgang med tiltalte. Det ble ikke benyttet vold, og det ble heller ikke gitt noen eksplisitt trussel om at fornærmede ville utsettes for vold om hun motsatte seg. Retten kom likevel til at den seksuelle omgangen som hendte var skaffet ved «truende atferd» og uttalte:

«Retten legger til grunn at fornærmede hadde samleie med guttene fordi hun levde i et regime hvor tiltalte – i stor utstrekning utøvde vold mot henne – dersom hun ikke adlød ham. Fornærmede fryktet voldsutøvelse dersom hun ikke hadde samleie med dem.»¹⁶⁸

Domspremissene gir ikke inntrykk av at retten nærmere problematiserte hvorvidt et slikt trusselregime kunne utgjøre «truende atferd» også i en situasjon hvor tiltalte ikke eksplisitt

---

¹⁶¹ Rapporten «Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv» utført av NKVTS, s. 119, fant at 9,2 % av de kvinnelige respondentene og 1,9 % av de mannlige respondentene hadde vært utsatt for partnervold.

¹⁶² Nerøien og Schei (2008) s. 163 fant at 35 % av kvinnene som var utsatt for mishandling i nære relasjoner, også var utsatt for seksualisert vold fra partner. Se også Alsaker mfl. (2018) som fant en klar sammenheng mellom seksuell tvang og andre typer partnervold.

¹⁶³ Basert på søk i lovdata gjennomført 7. juli 2021.

¹⁶⁴ I juridisk litteratur behandles problemstillingen kortfattet av Jacobsen mfl. (2020) s. 118. Forfatterne peker på at det sentrale spørsmålet er: «Hvilken tilknytning må det være mellom den tidligere voldsbruken og den senere forespørselen om å ha seksuell omgang for at de skal ses i sammenheng?», men går ikke nærmere inn på problemstillingen.

¹⁶⁵ Avgjørelsene har begrenset rettskildemessig vekt, men brukes for å illustrere situasjoner hvor problemstillingen reises og hvordan domstolene har løst spørsmålet.

¹⁶⁶ LB-2020-34882 (Borgarting).

¹⁶⁷ LB-2020-34882 (Borgarting). Behandlingen i lagmannsretten gjaldt straffutmålingen og ikke skyldspørsmålet. Uttalelsene er derfor utdrag fra tingrettens dom, som fikk lagmannsrettens tilslutning etter bevisføringen i lagmannsretten. Tingrettens dom er inntatt i TOSLO-2019-147744.

¹⁶⁸ *Ibid.*

hadde gitt uttrykk for en trussel forut for den seksuelle omgangen. Tilsvarende argumentasjon er å finne i en annen avgjørelse fra Borgarting lagmannsrett fra 2019, hvor tiltalte ble dømt for grov mishandling av fornærmede og deres felles barn og voldtekt av fornærmede.¹⁶⁹ Lagmannsretten oppsummerte vurderingen slik:

«Tiltaltes atferd er av en slik karakter at den omfattes av voldtektsbestemmelsen. B var sårbar som følge av det regimet hun levde under. Det kreves derfor mindre styrke i overgrepene. Hennes relasjon og generelle frykt for nye voldshandlinger fra tiltaltes side har også betydning for hvordan hun oppfattet tiltaltes utsagn og atferd når hun ved ord og handling motsatte seg samleie med ham. Flertallet er etter dette ikke i tvil om at tiltalte ved truende atferd og/eller vold mot B har overvunnet Bs motstand, og på den måten skaffet seg seksuell omgang i form av samleie.»¹⁷⁰

Som det fremgår gjorde imidlertid fornærmede motstand til tiltaltes seksuelle initiativer, og voldsbruk ble funnet bevist ved flere anledninger. Det er derfor ikke klart ut ifra domspremissene om trusselregimet alene ville vært nok til å straffe tiltalte for voldtekt. Argumentasjonen går derimot i denne retningen ettersom det fremheves at mishandlingen påvirket Bs generelle oppfatning av hva konsekvensene av å motsette seg seksuell omgang ville være.

Underrettspraksis gir imidlertid også eksempler på tilfeller hvor det er klart at fornærmede levde under et trusselregime og derfor hadde seksuell omgang mot sin egen vilje, uten at domstolen vurderte hvorvidt det var tale om voldtekt. I en avgjørelse fra Agder lagmannsrett i 2020 la retten til grunn at det forelå «en rekke tilfeller der tiltalte tiltvang seg samleier mot [fornærmedes] innledende protester, men at hun føyde seg fordi hun forsto at hun ikke hadde noe annet valg».¹⁷¹ Tiltalte i saken ble kun dømt for ett tilfelle av voldtekt, hvor tiltalte benyttet vold for å overvinne fornærmedes motstand. Tilfellene hvor tiltalte ikke behøvde å bruke vold fordi fornærmede «forsto at hun ikke hadde noe annet valg», ble imidlertid ikke diskutert som potensielle overtredelser av voldtektsstraffebudet.

I samme retning går argumentasjonen i en avgjørelse fra Borgarting lagmannsrett fra 2015, hvor faktum ble beskrevet slik:

«Fornærmede har forklart at hun jevnlig ble utsatt for seksuelle krenkelser. Dels skjedde dette ved at tiltalte i beruset tilstand tvang henne til å ha samleie på tross av at hun motsatte seg å ha sex, gråt og ba tiltalte om å slutte. Tiltalte truet henne og brukte fysisk makt, herunder dyttet og

---

¹⁶⁹ LB-2019-108790 (Borgarting).

¹⁷⁰ *Ibid.*

¹⁷¹ LA-2020-4670 (Agder).

dro henne i sengen og deretter holdt armene hennes nede. *Etter hvert ga hun opp å gjøre fysisk motstand.»*¹⁷²

Tiltalte ble dømt for to tilfeller av voldtekt hvor det ble funnet bevist voldsbruk. Det ble ikke nærmere vurdert om mishandlingen fornærmede levde med ga grunnlag for ytterligere domfellelser for voldtekt.

Det er vanskelig å trekke noe generelt ut ifra praksisen fra lagmannsrettene. Også i de siste sakene var fornærmede utsatt for et trusselregime fra tiltalte, uten at dette ble vurdert som potensiell «truende atferd». Praksis fra underinstansene har heller ikke rettskildemessig vekt tilsvarende en avgjørelse fra Høyesterett, slik at det uansett er vanskelig å argumentere for et vurderingstema basert på avgjørelsene. Det avgjørelsene derimot illustrerer, er at mishandling i nære relasjoner som en form for «truende atferd», hverken har vært diskutert i forarbeider, høyesterettspraksis eller litteraturen. Det mangler derfor en nærmere diskusjon rundt om, og i så fall når, slik mishandling kan utgjøre «truende atferd».

Som vist i dette punktet, er det gode grunner for å betrakte enkelte former for mishandling som «truende atferd», selv om A i de situasjonene ikke har gitt direkte uttrykk for dilemmaet B står overfor. Det burde særlig vurderes om den seksuelle omgangen er «skaffet ved [...] truende atferd» der As mishandling kan knyttes til enten Bs motvilje til seksuell omgang, eller til at B ikke gjør som A ønsker.

6.2.2.3 Annen kunnskap om As tidligere atferd

I tilfeller hvor A og B ikke er i en nær relasjon, kan Bs kunnskap om A likevel påvirke hvordan B opplever As væremåte. Et eksempel fra Jacobsens fremstilling illustrerer problemstillingen:

Eksempel 9:

«A er ein frykta leiar av eit kriminelt nettverk som mellom anna driv med narkotikahandel. B er ei ung jente som tidlegare var kjæraste med C, ein av mellomleiarane i nettverket. Ho er godt kjend med valdsbruken og sadismen til A mot kjøparar som ikkje betalte, og måten han heldt streng disiplin i nettverket. A hadde til dømes banka opp C ved fleire tilfelle i hennar åsyn. B vert seinare ein sjølvstendig del av nettverket. Ein dag vet ho spurt om å møte på kontoret til A, som der berre seier. 'Eg har lagt merke til deg. Eg vil ha sex med deg.' A og B har samleie.»¹⁷³

¹⁷² LB-2015-54515 (Borgarting) (min kursivering).

¹⁷³ Jacobsen (2019) s. 102.

Det er lett å forestille seg hvordan Bs kjennskap til A påvirker valget om å ha seksuell omgang: A er kjent for å få det som han vil, og basert på dette kan B oppleve at å takke nei til seksuell omgang med A er risikabelt. Samtidig er dette basert alene på den kunnskapen B har om A, ikke på hvordan A oppførte seg på det aktuelle tidspunktet. Som Jacobsen fremhever, har A bare lagt frem et ønske om seksuell omgang med B.¹⁷⁴ Basert på As oppførsel på kontoret har han kun gitt et inntrykk for hva han ønsker (Komponent 3). Han har ikke gitt inntrykk av at B risikerer en negativ konsekvens (Komponent 2) om hun ikke etterkommer forespørselen.

Selv om As voldelige forhistorie oppleves som skremmende, har ikke A på et tidligere tidspunkt vært voldelig eller lignende overfor B. Å betrakte As forespørsel om seksuell omgang som «truende atferd» risikerer å strekke straffansvaret for langt ved at A *alltid* betraktes til å utøve «truende atferd» om han fremsetter et ønske om seksuell omgang overfor en person som har kjennskap til hans tidligere oppførsel. Basert på As forhistorie kan det argumenteres for at A må være særlig påpasselig med å forsikre seg om at de han har seksuell omgang med handler ut ifra egen vilje og ikke basert på frykt. Fra et moralsk standpunkt kan det derfor sies at A burde gjort mer for å forsikre seg om hva B ønsket. Et slikt perspektiv på As handlinger kan imidlertid ikke være avgjørende for vurderingen av hvorvidt A har utvist «truende atferd». Så lenge A utelukkende spør om å ha seksuell omgang med B, ligger det ingenting i As atferd overfor B som er «truende».

I en slik situasjon skal det samtidig lite til for at As atferd blir truende. Jacobsen eksemplifiserer dette ved at A sier til B at: «Du veit kva eg er i stand til» eller lignende.¹⁷⁵ As tidligere historikk innebærer dermed at det skal lite til av referanser til As voldeligheter før situasjonen faller inn under voldtektsstraffebudet.

6.2.3 Kontekstens betydning

6.2.3.1 Problemstillingen

Opplevelsen av farer kan påvirkes av omstendigheter som ikke nødvendigvis har en sammenheng med en annen persons handlinger. Fremmede på gaten vil for eksempel oppleves mer skremmende en mørk kveld, enn på en lys sommerdag. Ytre faktorer vil derfor påvirke den enkeltes opplevelse av hvorvidt en annen er «truende».

---

¹⁷⁴ Jacobsen (2019) s. 105.

¹⁷⁵ *Ibid.*

Problemstillingen i dette punktet er om en person kan sies å ha utvist truende «atferd», dersom ytre omstendigheter er bestemmende for hvordan en annen oppfatter situasjonen. Spørsmålet er dermed hvordan vilkåret «truende atferd» skal vurderes i en situasjon hvor ytre omstendigheter spiller en rolle på hvordan B oppfatter A.

6.2.3.2 Utnyttelse av en skremmende kontekst

Et kjent tilfelle fra de fleste kvinners liv, er at fremmede mennesker, da spesielt menn, som tar kontakt på gaten, er særlig skremmende på kveldstid.¹⁷⁶ Foregår situasjonen i en folketom gate, er situasjonen desto mer skremmende. Opplevelsen av den andre personen påvirkes dermed av omstendigheter utenfor personens oppførsel. Dersom en mann oppsøker en fremmed kvinne og tar initiativ til seksuell omgang ved å spørre henne om hun har lyst å bli med hjem, blir problemstillingen om mannen utviser «truende atferd». Mens en kvinne som opplever dette midt på dagen i en folkerik gate vil kunne ha lettere for å avvise mannen, kan avvisningen være vanskeligere å få frem i en mørk og folketom gate på kveldstid. Initiativ til seksuell kontakt med en fremmed vil, uavhengig av de ytre omstendighetene, i de aller fleste tilfeller kunne oppleves som ubehagelig. At oppførselen er ubehagelig er imidlertid ikke ensbetydende med at den er truende.

Dersom mannen sier til kvinnen at han er kåt og spør om hun er interessert i sex, har han gjennom sin atferd tydelig gitt kvinnen inntrykk av hva han ønsker (Komponent 3). Det er imidlertid ikke like klart at mannen har gitt uttrykk for at kvinnen risikerer en negativ konsekvens (Komponent 2) om hun takker nei. Spørsmålet er om de ytre omstendighetene er tilstrekkelig for å konstatere at mannen har utvist en «atferd» som er truende, når det ikke kan identifiseres noe ved mannens kroppsspråk eller handlemåte som isolert sett gir uttrykk for at kvinnen risikerer noe ved å takke nei.

Skal straffansvaret ramme klanderverdige handlinger må det identifiseres noe ved As handlemåte som er «truende». Om situasjonen utelukkende oppleves skremmende for B fordi det er mørkt ute, vil straffansvar for A innebære at As frihetssfære begrenses uten at A på noe

---

¹⁷⁶ I rapporten «Nationella trygghetsundersökningen 2020 - Om utsatthet, otrygghet och förtroende», Rapport 2020:8 gjennomført av svenske Brottsförebyggande rådet, oppga 38 % av kvinnene at de ikke følte seg trygge når de gikk ute på kvelden, hvorav 10 % oppga at de derfor ikke gikk ute på kvelden. Til sammenligning oppga 22 % menn at de følte seg utrygge, men bare 2 % avstod fra å gå ute på kvelden på grunn av utrygghet, se s. 117. Kvinners frykt for å gå hjem alene har også vært diskutert i den norske samfunnsdebatten, se Linge Five ved TV2s artikkel «Erna Solberg om norske kvinners redsel: – Det er urovekkende» fra 6. juli 2021, <https://www.tv2.no/a/14102839/> (hentet 9. juli 2021).

vis har oppført seg på en måte som har krenket Bs frihetssfære.¹⁷⁷ Jacobsen trekker i denne forbindelse et skille mellom der det bare er konteksten som gjør situasjonen ubehagelig og vanskelig, og der A kan sies å spille på konteksten.¹⁷⁸ Et slikt skille bygger på at kun der A utnytter eller spiller på den ubehagelige situasjonen, utviser A en «atferd» som kan være truende.¹⁷⁹ Grensen kan imidlertid være utfordrende å trekke.

En avgjørelse fra Hålogaland lagmannsrett i 2011 gir et illustrerende eksempel på at A utnytter en skremmende kontekst.¹⁸⁰ Tiltalte oppsøkte fornærmede mens hun var på et offentlig toalett:

«Mens fornærmede satt på toalettskålen, kom tiltalte inn. Hun reiste seg opp og fikk trukket opp truse og bukse. Fornærmede sa ifra at hun 'satt på do' og ba tiltalte gå, men tiltalte gikk ikke ut. Tiltalte lukket døra bak seg og ble stående delvis inne på toalettet. Fornærmede prøvde å skyve tiltalte unna for å komme seg ut og å åpne døra bak ham, men den gikk igjen hver gang. Tiltalte ville ikke gå, smilte og sto 'urokkelig' foran henne. Fornærmede merket at tiltalte var 'spent' og at hjertet hans 'dundra'. Tiltalte ville kysse fornærmede, han tok henne på brystene under BH-en og stakk hånden ned i fornærmedes bukse og truse.»¹⁸¹

Tiltalte befølte senere fornærmedes underliv og tok tak i fornærmedes hånd for å få henne til å masturbere ham. Tiltalte ga gjennom sitt kroppsspråk klart uttrykk for hva han ønsket fra fornærmede, (Komponent 3) men ga hverken i ord eller ved signaliserende kroppsspråk uttrykk for at fornærmede løp noen risiko (Komponent 2) ved å motsette seg den seksuelle omgangen. Lagmannsretten fant likevel at tiltalte hadde skaffet seg seksuell omgang ved «truende atferd» og pekte særlig på tiltaltes «holding og sperring av utgangen, samt omfattende beføling» som det ved atferden som var truende.¹⁸²

Lagmannsretten problematiserte ikke hvorvidt tiltalte overhodet kunne sies å utvise en truende «atferd», når tiltalte ikke direkte ga uttrykk for at kvinnen løp en risiko ved å motsette seg den seksuelle kontakten. Basert på faktum i saken er det likevel nærliggende å kategorisere situasjonen som et tilfelle hvor mannen utnyttet konteksten og situasjonen. Det er mulig å

---

¹⁷⁷ Slik også Jacobsen (2019) s. 104: «Det må liggje føre 'truende atferd', og såleis ikkje berre til dømes ein trugande situasjon om vedkommande elles opptrer klanderfritt. Det avspeglar eit meir generelt utgangspunkt i strafferetten: Det er først når det er noko klanderverdig knytt til den konkrete måten ein handlar på, at straffansvar er aktuelt.»

¹⁷⁸ Jacobsen (2019) s. 105. Se også Jacobsen mfl. (2020) s. 118: «Det er med andre ord ikke en voldtekt hvis en mann på vennlig vis spør en kvinne han møter på gaten om natten, om de skal ha sex, og kvinnen sier ja i frykt for hvordan situasjonen ellers kunne utvikle seg.»

¹⁷⁹ Jacobsen (2019) s. 105.

¹⁸⁰ LH-2011-65132 (Hålogaland).

¹⁸¹ *Ibid.*

¹⁸² *Ibid.*

identifisere enkelte trekk ved mannens oppførsel som truende – å beføle en fremmed mot dennes samtykke er i seg selv straffbart etter straffeloven § 297. Når mannen i tillegg aktivt sperret døren for kvinnen ga hans oppførsel et nokså tydelig inntrykk av at han ikke ville akseptere kvinnens nei eller motstand. Ettersom mannen i tillegg oppsøkte kvinnen i en utsatt situasjon, mens hun var på toalettet, etterlater det samlede inntrykket at mannen utnyttet den ubehagelige situasjonen kvinnen var i og ga et inntrykk av at hun stod overfor et dilemma uten at han eksplisitt ga uttrykk for det. Lagmannsrettens løsning er derfor i tråd med ordlyden «truende atferd». Omstendighetene rundt tiltaltes oppførsel spilte på den måten en viktig rolle for vurderingen av «truende atferd», og med visse justeringer i hendelsesforløpet ville konklusjonen kunne ha blitt en annen.¹⁸³

Dersom mannen utelukkende hadde oppsøkt kvinnen og forsøkt å kysse henne, uten den aktive sperringen av døren og den ufrivillige befølingen, er det vanskelig å se situasjonen som mer enn ubehagelig for kvinnen. I en slik situasjon kan det lett tenkes at opplevelsen er så ubehagelig at kvinnen har problemer med å motsette seg seksuell kontakt. Som tidligere diskutert må det imidlertid trekkes et skille mellom situasjoner som «bare» er ubehagelig, og situasjoner der en person har utvist «truende atferd». At kvinnen ble oppsøkt mens hun var på toalettet, trekker i retning av at også en slik situasjon kan betraktes som en utnyttelse av en skremmende kontekst. Det er likevel ikke «truende atferd» å oppsøke fremmede og ta initiativ til seksuell omgang – i en slik situasjon kan det ikke identifiseres noen atferd hvor initiativtakeren har gitt uttrykk for at den andre personen risikerer en negativ konsekvens ved å motsette seg den seksuelle kontakten.

Et annet eksempel som kan kategoriseres som en utnyttelse av en skremmende kontekst er en avgjørelse fra Agder lagmannsrett i 2019.¹⁸⁴ I denne saken hadde to menn invitert to jenter på henholdsvis 16 og 19 år til en leilighet og deretter kommandert jentene til å gjennomføre seksuelle handlinger:

«Etter litt tid befalte A dem å gå inn på soverommet. Rommet var lite og de befant seg der alle fire. A befalte jentene å kle av seg. C nektet. D gjorde heller ikke slik A sa. A begynte da å ta genseren av D. D ønsket ikke at andre skulle kle av henne og turte ikke annet enn å gjøre det selv. C kledde også av seg. Begge jentene var nakne og både A og B hadde kledd av seg nedentil. A kommanderte jentene å ta på hverandre. A var ikke fornøyd med måten de gjorde det på, og

---

¹⁸³ I denne saken kan det også stilles spørsmål ved om tiltalte ikke skaffet seg den seksuelle omgangen ved «vold». Basert på den lave voldsterskelen i voldtektsstraffebudet, er det mulig å se tiltaltes beføling av fornærmede forut for den seksuelle omgangen som «vold», se punkt 3.2.1.

¹⁸⁴ LA-2018-183471 (Agder).

tok Cs hånd, presset den mot Ds nakne bryst og viste henne hvordan det skulle gjøres. Begge jentene hadde tårer i øynene og er sikre på at A og B så det. A ba jentene om å gå opp i sengen, noe de gjorde. Begge de tiltalte gikk opp i sengen. A førte sin penis inn i Cs skjede, men den kom ikke langt inn. C antar det var fordi hun var jomfru. Samtidig befalte B D på brystene og ved skjeden. Han tok utenpå, men var ikke inni.»¹⁸⁵

Ingen av de tiltalte ga eksplisitt uttrykk for at jentene risikerte en negativ konsekvens dersom de ikke ble med på seksuell omgang. Lagmannsretten konkluderte likevel med at de tiltalte hadde utvist «truende atferd» og pekte på at jentenes unge alder gjorde at det krevdes mindre styrke i truslene for at de skulle kategoriseres som «truende atferd». Videre la retten til grunn:

«Alle beskjeder ble gitt i en kommanderende tone. Overgrepene skjedde i en låst leilighet, i et trangt soverom med to voksne menn, begge nakne nedentil. A kledde genseren av D da hun ikke umiddelbart gjorde det frivillig. Jentene ble befalt å beføle hverandre mens de var nakne, i et hvert fall oventil og instruert av A i hva de skulle gjøre når han ikke var fornøyd med måten jentene gjorde det på.»¹⁸⁶

Avgjørelsen viser hvordan konteksten hendelsen foregår i påvirker vurderingen av atferden. Jentene var unge og låst inne i en leilighet. Mennene behøvde derfor ikke eksplisitt å gi uttrykk for at jentene risikerte noe: Omstendighetene innebar at en kommanderende tone og avkledning i seg selv utgjorde «truende atferd» og fremkalte frykt hos jentene.

Selv om ytre omstendigheter isolert sett ikke vil være tilstrekkelig for å identifisere at A har utvist en atferd som er «truende», vil slike omstendigheter innebære at det kreves mindre av As atferd for at den betraktes som «truende». Den som utnytter en skremmende kontekst behøver ikke å uttrykke en trussel eksplisitt, og kan med mer indirekte atferd skape et så sterkt press på fornærmede at fornærmede ikke opplever å ha et annet handlingsvalg enn en negativ konsekvens eller seksuell omgang med gjerningspersonen.

6.3 Den negative konsekvensens karakter

6.3.1 Innledning

I dette punktet vil fokuset ligge på den negative konsekvensens karakter. En negativ konsekvens kan være alt fra å bli utsatt for alvorlig vold, til ikke å få ukepenger og til noe så trivielt som at en mindre verdifull gjenstand blir ødelagt.

---

¹⁸⁵ *Ibid.*

¹⁸⁶ *Ibid.*

Drøftelsene i dette punktet vil sentreres rundt tre aspekter ved rettsstridsvurderingen tilknyttet Komponent 2. I punkt 6.3.2 diskuteres trusselens alvorhetsgrad, og hvilken betydning alvorhetsgraden i den negative konsekvensen har for rettsstridsvurderingen. I punkt 6.3.3 ser jeg nærmere på tilbud, og hvorvidt den som fremsetter et tilbud i bytte mot seksuell omgang kan betraktes å ha utvist «truende atferd». Avslutningsvis vil punkt 6.3.4 dreie seg om negative konsekvenser av emosjonell karakter, hvor fokuset er når kommunikasjon om seksuell omgang i et parforhold er rettsstridig.

6.3.2 Når er den negative konsekvensen tilstrekkelig alvorlig?

6.3.2.1 Problemstillingen

En særskilt utfordring ved vilkåret «truende atferd» er at rettskildene gir lite veiledning til grensedragningen mellom de mest alvorlige truslene, og de minst alvorlige. Som vist i punkt 4.2 avgrenset lovreguleringen tidligere voldtektsstraffebudet til tilfeller der den truende atferden omfattet fremkallelse av frykt for *liv eller helse*. Den tidligere utformingen hadde derfor en klarere avgrensing med tanke på hvilke trusler som var omfattet av gjerningsbeskrivelsen.¹⁸⁷ Utviklingen som har skjedd i forståelsen av hva seksuell autonomi er, og hvordan denne kan krenkes, har medført et bredere perspektiv på hvordan en annen person kan påvirke den enkeltes handlingsvalg til seksuell omgang, men samtidig etterlatt et vanskelig spørsmål – går det noen grenser for hvor alvorlig trusselen må være for å være omfattet av vilkåret?

Komponent 2 gir ikke særlig veiledning til problemstillingen. Komponenten identifiserer at A må ha gitt uttrykk for at B risikerer en negativ konsekvens, men gir ikke en nærmere presisering av hvor alvorlig den negative konsekvensen må være. Vilkårrets relativitet kompliserer problemstillingen ytterligere ettersom partenes relasjon og forutsetninger skal tas i betraktning i tolkningen.¹⁸⁸ Det er dermed ingenting i veien for at det som er «truende atferd» overfor én person, ikke er det for en annen.

I dette punktet opererer jeg med en grensedragning fra trusler av *triviell* karakter, til trusler av høy alvorhetsgrad.¹⁸⁹ Tre eksempler illustrerer spennet i alvorhetsgraden av hva som kan være en negativ konsekvens:

Eksempel 10:

---

¹⁸⁷ Strl. 1902 § 192. Som vist i punkt 4.2 inneholdt loven også et straffebud som rammet den som skaffet seg seksuell omgang ved «trusler», men dette var ikke omfattet av voldtektsstraffebudet.

¹⁸⁸ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 438 og Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000) s. 32.

¹⁸⁹ Betegnelsen av enkelte trusler som *triviell* er hentet fra Jacobsen (2019) s. 101.

A og B er kjærester og samboere. A tar initiativ til seksuell omgang, men B avviser fremstøtet. A griper da tak i den billige hårbørsten til B og truer med å knekke den og kaste den ut av vinduet dersom B ikke går med på å ha seksuell omgang med A. B sier så ja, og de to har seksuell omgang.

Eksempel 11:

A og B har et av-og-på forhold og er med i samme vennegjeng. De to har hatt samleie tidligere, men dette er noe B ikke ønsker at de andre i vennegjengen skal få vite om. En dag B avviser As initiativ til samleie, truer A med å fortelle vennene deres at de to har hatt seksuell omgang tidligere. B går med på å ha samleie med A for å unngå at informasjonen kommer ut i vennegjengen.¹⁹⁰

Eksempel 12:

B er på vei hjem fra jobb og oppsøkes B av A på gaten. A ber om oralsex fra B. A har med en kniv og truer med å bruke kniven til å utsette B for vold, dersom B ikke gir A oralsex. B gir A oralsex.

Mens *Eksempel 10* kan kategoriseres som et tilfelle av en trussel av triviell karakter, er det klart at situasjonen i *Eksempel 12* faller inn under ordlyden «truende atferd». I det følgende ligger fokuset på tilfeller med samme alvorhetsgrad som *Eksempel 10* og *11*, hvor problemstillingen er hvorvidt vilkåret «truende atferd» krever en viss alvorhetsgrad i trusselen for at den skal være omfattet av straffebudet.

6.3.2.2 Trivielle trusler

Dersom A truer B med å gjennomføre en triviell handling fremstår situasjonen som så ufarlig at det umiddelbart byr på en viss motstand å karakterisere hendelsen som en *voldtekt*. Voldtekt er i seg selv en svært belastende merkelapp å sette på en hendelse. Her kan det trekkes en linje til det Jacobsen betegner som «Fair labelling»: Straffereguleringen må finne adekvate merkelapper på de ulike krenkelsene.¹⁹¹ I tillegg til at strafferammen skal gjenspeile hvor alvorlig krenkelsen er, må også straffebudene differensiere mellom ulike alvorlighetsgrader.

Synspunktet er forklarende for den motstanden vi møter på med de trivielle truslene: Situasjonen fremstår i seg selv som så lite alvorlig at det ikke virker adekvat å plassere den i voldtektsstraffebudet. Som diskutert i punkt 4.5.3 ligger det også en viss motvilje i å inkludere de trivielle truslene i voldtektsstraffebudet i enkelte uttalelser i rettskildene. I forarbeidene

---

¹⁹⁰ Eksempel 11 er basert på faktum i saken inntatt i HR-2020-1202-U (avsnitt 29). Avgjørelsen diskuteres nærmere i punkt 6.3.2.3.

¹⁹¹ Jacobsen (2019) s. 320.

legges det til grunn at det vil være mindre sannsynlig at den seksuelle omgangen er skaffet ved «truende atferd» om trusselen er av mindre alvorlig karakter, og Jacobsen legger til grunn at den seksuelle autonomien ikke krenkes der A har gitt uttrykk for en triviell trussel.¹⁹²

Som forarbeidene legger til grunn vil det uansett være en bevismessig utfordring å konstatere at en triviell trussel har vært årsak til den seksuelle omgangen. Årsakskravet i straffebudet er imidlertid ikke strengt, slik at årsakskravet ikke nødvendigvis vil utelukke at situasjonen omfattes: Har As atferd virket med i hendelsesforløpet, er årsakskravet oppfylt.¹⁹³ Det er derfor nødvendig å diskutere hvorvidt en triviell trussel omfattes av gjerningsbeskrivelsen «truende atferd».

Trivielle trusler viser hvordan samtykkesbetraktninger kommer inn ved rettsstridsvurderingen. I *Eksempel 10* er risikoen B løper ved å takke nei til den seksuelle omgangen (å miste den billige hårbørsten sin) så ufarlig at presset fra A ikke rimeligvis kan sies å krenke Bs seksuelle selvbestemmelsesrett. Bs eventuelle aksept av den seksuelle omgangen kan derfor ses på som en utøvelse av seksuell autonomi, eller et virksomt samtykke til den seksuelle omgangen.

Idet en trussel kjennetegnes av fryktfremkallelse den påfører fornærmede, kan det også argumenteres for at en triviell trussel overhodet ikke er «truende». Når det som det trues med er på grensen til det tåpelige: «Jeg drikker opp brusen din om du ikke [...]»¹⁹⁴ eller: «Jeg ødelegger hårbørsten din om du ikke [...]», er den så ufarlig at den mangler det som kjennetegner en trussel; at den fremkaller frykt. En mulig tilnærming til trivielle trusler er derfor at situasjonen overhodet ikke passer på gjerningsbeskrivelsen i straffebudet. Inntas i tillegg rettsstridsreservasjoner i tolkningen av gjerningsbeskrivelsen, synliggjøres det at trusselen ikke krenker den seksuelle selvbestemmelsesretten til B, og atferden til A er uansett ikke *rettsstridig*.

Mens trivielle trusler nokså klart faller utenfor voldtektsstraffebudet, er utfordringen langt større i situasjonene som ligger et sted mellom det trivielle og det svært alvorlige, hvilket diskuteres nærmere i neste punkt.

6.3.2.3 Fra det trivielle til det alvorlige – hvordan trekke grensen?

I forarbeidene til § 291 a) uttalte departementet at: «Det er ikke nødvendig at trusler går ut på å gjøre noe straffbart. Også trusler om avsløringer, rykter osv. kan omfattes.»¹⁹⁵ Uttalelsene gir

---

¹⁹² Jacobsen (2019) s. 100.

¹⁹³ Punkt 3.3 og 4.4.2.

¹⁹⁴ Eksempelen er hentet fra Asp (2010) s. 85.

¹⁹⁵ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 216.

en viss veiledning ved at den negative konsekvensen ikke behøver å gå ut på noe straffbart. Av uttalelsene kan imidlertid ikke det motsatte slutes: At trusselen ikke behøver å gå ut på noe straffbart, innebærer ikke at enhver trussel om straffbar handling er omfattet. Samtidig gir ikke uttalelsene veiledning til vurderingen av *hvor* alvorlig den negative konsekvensen må fremstå for B.

Heller ikke rettspraksis gir særlig veiledning til problemstillingen. Fra Høyesterett er det få avgjørelser som går nærmere inn på tolkningen av vilkåret, og i de fleste avgjørelsene hvor det har vært aktuelt å idømme straff for seksuell omgang fremskaffet ved «truende atferd», er den truende atferden av en slik karakter at den klart er omfattet av vilkåret.¹⁹⁶ Av avgjørelser fra Høyesterett som behandler vilkåret, er det særlig Rt. 2002 s. 917 som gir en grundigere vurdering av «truende atferd». Avgjørelsen gjaldt tolkningen av den tidligere bestemmelsen i § 192 i strl. 1902, hvor vilkåret rammet den som fremkalte «frykt for noens liv eller helse». Saken gjaldt en mann som gjennom flere år hadde forgrepet seg på sin adoptivdatter. Tiltalte hadde truet fornærmede med å fortelle adoptivmoren til jenta om den seksuelle kontakten mellom de to.

Lagmannsretten fant at en trussel om å fortelle adoptivmoren om forholdene var en trussel mot fornærmedes psykiske helse ettersom at fornærmede fryktet å bli utestengt fra familien.¹⁹⁷ Høyesterett sluttet seg til lagmannsrettens lovtolkning om at en trussel mot fornærmedes *psykiske* helse, var omfattet av vilkåret «helse» i § 192. Selv om avgjørelsen gjelder den tidligere ordlyden i voldtektsstraffebudet, gir den også en veiledning til forståelsen av dagens ordlyd. Høyesterett pekte særlig på barnets sårbarhet ettersom jenta på grunn av sin bakgrunn som adoptert og vanskelige familieforhold i adoptivfamilien opplevde en særlig frykt for å miste familien sin i Norge. Denne frykten utgjorde en trussel mot hennes psykiske helse. Idet ordlyden i dag rammer videre enn tidligere, vil en trussel mot fornærmedes psykiske helse også i dag kunne være omfattet.¹⁹⁸ Videre viser avgjørelsen hvordan fornærmedes bakgrunn og relasjonen mellom tiltalte og fornærmede får stor betydning i vurderingen av tiltaltes atferd.

---

¹⁹⁶ For eksempel Rt. 2011 s. 734 hvor tiltalte holdt en kniv mot fornærmede og sa: «sug kuken min eller stikker jeg den jævla kniven i fitta di» (avsnitt 14) og Rt. 2010 s. 1595 hvor tiltalte truet med å skjære av fornærmedes tunge og stikke ut øynene hennes (avsnitt 8).

¹⁹⁷ Avgjørelsen s. 920.

¹⁹⁸ Ved lovendringen i 2000 uttalte departementet at: «all truende atferd for å oppnå seksuell omgang skal omfattes av voldtektsbestemmelsen», jf. Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000) s. 33. Uttalelsene viser at departementet ønsket en utvidelse av gjerningsbeskrivelsen, og det er derfor klart at tilfeller som var omfattet forut for lovendringen, også er omfattet i dag.

Høyesterett drøftet ikke vilkårets innhold nærmere. Avgjørelsen egner seg derfor best som et eksempel på en form for trusler som kan tenkes omfattet av vilkåret «truende atferd», og som et eksempel på at vurderingen av truslene tar utgangspunkt i fornærmedes situasjon og relasjon til gjerningspersonen. En annen avgjørelse fra Høyesterett av interesse er HR-2020-1202-U. For Høyesterett var problemstillingen om fritaksregelen i § 308 om at straffansvar «kan falle bort» ved jevnbyrdighet i alder og utvikling kom til anvendelse i en sak som gjaldt flere overtredelser av § 302 om seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år. Selv om tiltalte og de fornærmede var omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling, sluttet Høyesterett seg til lagmannsrettens vurdering om at tiltaltes utnyttelse av de fornærmede innebar at fritaksregelen i § 308 ikke fikk anvendelse.

Avgjørelsen gjaldt derfor ikke voldtektsstraffebudet. Gjengivelsen av sakens faktum gir imidlertid rom for å diskutere om ikke situasjonen også kunne vært vurdert under voldtektsstraffebudet. I dommens avsnitt 29 vises det til tingrettens faktumsbeskrivelse, som lagmannsretten sluttet seg til:

«Tiltalte maste om å ha sex med henne. De la seg på ei seng. C sa hun ikke ville ha sex da hun ikke hadde hatt sex tidligere. C forklarte at hun forsøkte å dytte tiltalte vekk. Det kunne ikke tiltalte huske. De ble liggende i sengen samtidig som tiltalte fortsatte å mase om at de skulle ha sex. Etter omlag et kvarter gjennomførte de samleie, noe som ikke var behagelig for C. I løpet av påfølgende en og en halv uke til gjennomførte de samleier ved tre anledninger forskjellige steder på Romerike. Tiltalte maste hver gang. Andre gangen gikk C fra soverommet. Tiltalte bar henne tilbake til soverommet før de hadde samleie. *Senere sa tiltalte at han ville informere i vennegjengen om at de hadde hatt sex om hun ikke ble med på det. Hun ville ikke ha sex, men ble med på samleiene. Alle gangene maste tiltalte om at de skulle ha sex.*»¹⁹⁹

Det var ikke tatt ut tiltale for overtredelse av voldtektsstraffebudet i noen av instansene, hvilket kan forklare at det hverken for tingretten, lagmannsretten eller Høyesterett ble vurdert hvorvidt tiltalte ved å true med å fortelle vennegjengen til fornærmede om deres seksuelle kontakt, utviste «truende atferd». ²⁰⁰ Samtidig indikerer faktumsbeskrivelsen at tiltaltes trussel om å spre informasjon i vennegjengen, virket med i fornærmedes valg om å bli med på samleiene.

Avgjørelsen viser en form for trussel som ligger utenfor det som umiddelbart forbindes med kjernen i «truende atferd»; trusler om alvorlig vold og lignende. Slik sett har trusselen lavere

---

¹⁹⁹ HR-2020-1202-U avsnitt 29 (min kursivering). Tingrettens avgjørelse er inntatt i TOVRO-2019-44692.

²⁰⁰ Hvorvidt retten kunne ha fraveket det rettslige grunnlaget for tiltalebeslutningen ligger utenfor denne oppgavens tema. Etter straffeprosessloven § 38 andre ledd første punktum og interesselæren utviklet i rettspraksis, ville retten antagelig hatt en slik adgang, jf. blant annet Rt. 2013 s. 394.

alvorlighetsgrad enn trusler som ligger i vilkårets kjerne. Dette er også en mulig forklaring på mangelen på tiltale for overtredelse av § 291, og hvorfor domstolene ikke på eget initiativ vurderte saken etter voldtektsstraffebudet. Spørsmålet er om det ikke kan forventes at fornærmede tåler at informasjonen eventuelt kommer ut, og derfor motsetter seg den seksuelle omgangen om hun ikke ønsker det.

Trusler som ikke fremstår som klart alvorlige viser en utfordring ved alternativet «truende atferd»: Mennesker har ulik oppfatning av hva som er en fare, og hva som fremstår som så risikofyllt at vi velger å handle i strid med egen vilje. Fornærmede i saken var 16 år når hendelsen fant sted. I dommen fra lagmannsretten fremkommer det at fornærmede ikke ønsket at informasjonen skulle komme ut, og hadde gode grunner til å frykte dette:

«Videre ga tiltalte uttrykk for at han ville fortelle omgangskretsen at de hadde hatt sex, om C [fornærmede] ikke ville ha samleie med ham på nytt. En slik trussel gir forholdet et klart preg av utnyttelse. *Tiltalte fortalte likevel til venner at han hadde hatt sex med C, selv om han var klar over at hun ikke ønsket at det skulle bli kjent. Det er på det rene at informasjonen spredte seg. Dette har hatt konsekvenser for C, ved at hun har blitt frosset ut i det lokale ungdomsmiljøet, og ble skjelt ut ved flere anledninger.*»²⁰¹

Ved vurderingen av om den negative konsekvensen B opplevde å risikere var tilstrekkelig alvorlig til å falle inn under vilkåret, er det derfor ikke mulig å gi ett svar på hvor grensen skal trekkes. Vilket er relativt, og det må derfor tas inn i vurderingen hvorvidt B, med de forutsetningene B har, stod overfor et så sterkt press at den seksuelle autonomien ble krenket. Mens det for fornærmede i saken var av stor betydning at informasjonen ikke ble spredt, vil samme trussel kunne være uten noen virkning på en annen person.

Når det gjelder spredning av rykter, er dette en negativ konsekvens som eksplisitt trekkes frem i forarbeidene som et eksempel på en trussel som kan omfattes av voldtektsstraffebudet.²⁰² Tatt i betraktning fornærmedes unge alder og betydningen ryktespredningen hadde for henne, både kunne og burde situasjonen vært vurdert under voldtektsstraffebudet.

Rettspraksis gir som sagt ingen eksempler på en grundigere vurdering av trusselens karakter og alvorlighetsgrad. Fra lagmannsrettene kan det imidlertid trekkes frem noen eksempler på trusler

---

²⁰¹ LE-2019-139619 (Eidsivating) (min kursivering).

²⁰² Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 216.

av mindre alvorhetsgrad enn de mest alvorlige truslene som ble betraktet som «truende atferd», uten at retten samtidig foretok en grundigere vurdering av vilkåret.

I en avgjørelse fra Gulating lagmannsrett i 2016 hadde tiltalte truet åtte prostituerte med å avsløre prostitusjonsvirksomheten for myndighetene og de prostituertes familier.²⁰³ I straffutmålingen la retten til grunn at straffenivået for voldtekten skulle senkes, basert på at alvorhetsgraden var mindre enn i det retten betegnet som en «prototyp» voldtekt. Straffutmålingen viser at selv om retten fant at tilfellet var omfattet av straffebudet, var det av mindre alvorlig karakter. En trussel om å spre nakenbilder av fornærmede ble i en dom fra Hålogaland lagmannsrett i 2015 betraktet som «truende atferd», men uten at retten gikk nærmere inn på karakteren av trusselen.²⁰⁴

De nevnte avgjørelsene gir eksempler på ulike former for trusler som kan tenkes omfattes av «truende atferd», og det går slik sett ingen skarp grense for hva som er en relevant negativ konsekvens ved tolkningen av «truende atferd». Foruten avgrensningen mot de helt trivielle truslene, vil også trusler som fremstår som mindre alvorlig fra et utenfraperspektiv kunne omfattes av vilkåret. Det avgjørende vil i hver situasjon være hvorvidt den konkrete negative konsekvensen utgjorde en tilstrekkelig stor risiko for fornærmede til å frata vedkommende selvbestemmelsesretten. Dette vil i stor grad bero på fornærmedes alder og forutsetninger, og relasjonen mellom partene.

6.3.3 Tilbud

6.3.3.1 Problemstillingen

Når det i dagligtalen snakkes om at en person har *truet en annen* for å oppnå noe, er det først og fremst formen «Hvis ikke du gjør X, utsetter jeg deg for Y», det siktes til. I denne oppgaven har vilkåret «truende atferd» også gjennomgående blitt beskrevet som at A fremsetter en negativ følge som et alternativ til seksuell omgang: «Hvis ikke du har sex med meg, skal jeg banke deg». Problemstillingen i dette punktet er om A opptrer truende uten å fremsette en negativ konsekvens som alternativ til seksuell omgang, og isteden tilbyr B et gode i bytte for seksuell omgang.

Som et utgangspunkt er forskjellen mellom et tilbud og en trussel at et tilbud gir B muligheten til en positiv fordel, mens en trussel innebærer en potensiell negativ følge for B. Skillet mellom

---

²⁰³ LG-2016-53750-1 (Gulating).

²⁰⁴ LH-2015-123268 (Hålogaland).

hva som er et tilbud og hva som er en trussel er imidlertid ikke alltid enkelt å trekke. Et tilbud kan omformuleres til en trussel, og en trussel kan omformuleres til et tilbud. Dersom B har stjålet As eiendeler kan A enten si til B at: «Dersom du ikke har sex med meg, skal jeg anmelde deg til politiet», eller: «Jeg vil ikke anmelde deg til politiet, dersom du har sex med meg.» Mens det første utsagnet minner om en trussel, B risikerer en negativ konsekvens om B ikke har seksuell omgang med A, minner det andre utsagnet om et tilbud: B får et gode i form av ikke å bli anmeldt, dersom B har seksuell omgang med A. Skillet mellom hva som er et tilbud og hva som er en trussel kan derfor ikke trekkes bare ved å se på formuleringen A har benyttet seg av.

I analysen av «truende atferd» har jeg lagt til grunn at Bs opplevelse av å risikere en *negativ konsekvens* (Komponent 2) er en forutsetning for at As atferd skal betraktes som «truende». Knyttet sontringen mellom tilbud og trusler til grunnstrukturen i vilkåret, blir spørsmålet følgelig om det som fremstår som en fordel i form av et gode kan være en negativ konsekvens og derfor omfattes av vilkåret «truende atferd».

I juridisk litteratur er sontringen mellom trusler og tilbud kort behandlet av Jacobsen som påpeker at det i noen tilfeller kan være «vanskeleg å seie om ein opptrer trugande eller om ein snarare berre gjev den andre eit val om noko som vedkommande kan ha interesse i.»²⁰⁵ Jacobsen illustrerer problemstillingen med et eksempel om en turgåer som har mistet mobiltelefonen sin på vandring i fjellet. Når en fremmed møter turgåeren og sier at han vet hvor telefonen ligger, og vil gi denne informasjonen til turgåeren dersom vedkommende gir han oralsex, argumenterer Jacobsen for at den fremmedes atferd kan være «truende» dersom mobiltelefonen er svært viktig for turgåeren.²⁰⁶ Jacobsen går imidlertid ikke nærmere inn på problemstillingen og drøfter ikke hvordan grensen mellom et tilbud og en trussel skal trekkes.

I svensk litteratur er temaet utførlig behandlet av Asp som både ser nærmere på hvordan skillet mellom tilbud og trusler kan trekkes på et begrepsmessig plan, og hvorvidt et tilbud om et gode i enkelte situasjoner kan frata B muligheten til å avgi et virksomt samtykke til seksuell omgang.²⁰⁷ I den følgende drøftelsen vil Asps fremstilling benyttes som et utgangspunkt for diskusjonen om hvorvidt et tilbud om et gode kan være «truende atferd». I punkt 6.3.3.2 ser jeg nærmere på hvordan skillet mellom tilbud og trusler kan trekkes, og hvorvidt tilbud om et gode i enkelte tilfeller kan omfattes av «truende atferd» i voldtektsstraffebudet. I punkt 6.3.3.3 vil

---

²⁰⁵ Jacobsen (2019) s. 100.

²⁰⁶ *Ibid.*

²⁰⁷ Asp (2010) s. 128 – 143. Begrepet «virksomt samtykke» er behandlet i punkt 2.4.

#MeToo-bevegelsen brukes som et konkret eksempel på en praktisk situasjon hvor problemstillingen oppstår, hvor problemstillingen er om enkelte av tilfellene som ble trukket frem under bevegelsen kunne vært omfattet av vilkåret «truende atferd».

6.3.3.2 Hvordan skille mellom tilbud og trusler?

I sin fremstilling av trusler og tilbud presenterer Asp to ulike modeller som kan benyttes for å trekke grensen mellom hva som er et tilbud og hva som er en trussel.²⁰⁸ Modellene illustreres best ved fire eksempler:

Eksempel 13:

A og B bor sammen. A sier til B at A kommer til å slå B dersom B ikke har sex med A.²⁰⁹

Eksempel 14:

A sier til B at A kommer til å kreve inn en forfalt gjeld (som B har til A) om B ikke har sex med A.²¹⁰

Eksempel 15:

A kommer tilfeldigvis forbi en fremmed, B, som holder på å drukne i en sjø. A sier til B at han kan hjelpe B opp fra vannet, men bare under forutsetningen om at B har sex med A.²¹¹

Eksempel 16:

A lover B en reise til Madagaskar dersom B har seksuell omgang med A.

Et første alternativ er å vurdere hva som ville vært Bs situasjon dersom As handling tenkes bort: Dersom B havner i en dårligere posisjon som følge av As handling, er det tale om en trussel. Er B i samme posisjon om As handling tenkes bort, er det tale om et tilbud.²¹² Med en slik tilnærming vil *Eksempel 13 og 14* være en trussel: B havner i en dårligere posisjon på grunn av As atferd ettersom B uten As atferd ikke ville blitt slått, og ikke ville måttet betale den forfalte gjelden. *Eksempel 15 og 16* er derimot et tilbud, ettersom B ikke ville vært i en dårligere posisjon om As handling tenkes bort: B ville fortsatt ligget i vannet og B ville fortsatt manglet muligheten for en ferietur.

---

²⁰⁸ Asp (2010) s. 131.

²⁰⁹ Asp (2010) s. 132.

²¹⁰ *Ibid.*

²¹¹ *Ibid.*

²¹² Asp (2010) s. 131 – 132.

Alternativt kan skillet mellom tilbud og trussel trekkes basert på hva B har rett til ikke å utsettes for.²¹³ I så fall vil *Eksempel 14 og 16* betraktes som tilbud: B har ingen rett til å ikke betale inn gjelden, og B har ingen rett til en ferietur. *Eksempel 13* vil derimot utgjøre en trussel ettersom B har en rett til å ikke bli slått. Når det gjelder *Eksempel 15* vil vurderingen av hvorvidt B står overfor et tilbud eller en trussel avhenge av hvorvidt det aktuelle rettssystemet gir B en rett til å bli reddet av A. Etter svensk rett vil ikke B ha en rett til å bli reddet opp fra vannet ettersom rettssystemet ikke har såkalt allmenn hjelpeplikt. Asp argumenterer følgelig med at tilfellet etter denne modellen er et tilbud. I norsk rett vil A imidlertid etter omstendighetene kunne ha en plikt til å hjelpe B, og i så fall er det tale om en trussel.²¹⁴

En slik måte å kategorisere skillet mellom tilbud og trusler på har en fordel ved at begge modellene enkelt identifiserer forskjellen på et tilbud og en trussel. Rettsteknisk ville derfor begge modellene vært hensiktsmessige, og man kunne generelt argumentert for at en slik løsning skulle være styrende også for hva som er «truende atferd». En slik tilnærming til problemstillingen støter imidlertid på et sentralt problem. Voldtektsstraffebudets «truende atferd» er ment å ramme en form for påvirkning til seksuell omgang som krenker fornærmedes seksuelle autonomi. Krenkelse av seksuell autonomi må derfor være styrende for hva som omfattes av vilkåret. En kategorisk inndeling av tilbud og trusler risikerer å miste av synet at Bs seksuelle autonomi kan krenkes også der B enten forblir i samme posisjon, eller der B ikke har rett til ikke å utsettes for As handlemåte.

Med utgangspunkt i den første modellen kommer problemet til syne nokså klart gjennom *Eksempel 15*: Selv om B er i samme posisjon dersom As handling tenkes vekk (B ville fortsatt vært druknende i vannet), er B i en så utsatt posisjon at B vanskelig kan sies å ha en reell valgmulighet i situasjonen. Når alternativet for B er å drukne eller å ha seksuell omgang med A, kan det ikke forventes at B fortsatt kan utøve sin seksuelle autonomi ved å takke nei til As forslag; da risikerer B å miste livet. På samme måte forandrer det ikke Bs situasjon hvorvidt A har en plikt til å hjelpe B eller ikke. Modellene fanger derfor dårlig inn aspektet ved seksuell autonomi: Hverken en vurdering av Bs situasjon uten As atferd eller en vurdering av hva B har rett til ikke å utsettes for fanger inn at B er i en slik situasjon at han eller hun ikke har muligheten til å velge selv hvordan han eller hun vil utøve sin seksuelle autonomi.

---

²¹³ *Ibid.*

²¹⁴ Etter den norske straffeloven § 287 ville A risikert straffansvar for ikke å hjelpe B dersom B var i åpenbar fare for liv eller helse, og A ikke risikerte fare for seg selv eller andre ved å hjelpe A.

Asp fraviker fra en rent kategorisk tilnærming til problemstillingen og tar til orde for en konkret vurdering av hvorvidt tilbudet fratar B muligheten til å avgi et virksomt samtykke.²¹⁵ Samtidig legger Asp til grunn at den andre modellen må være utgangspunktet for vurderingen, og at B bare unntaksvis kan betraktes å være ute av stand til å avgi et virksomt samtykke dersom B ikke har en rett til ikke å utsettes for As handling.²¹⁶ Asp legger følgelig til grunn at As atferd skal betraktes som et tilbud dersom B ikke har rett til ikke å bli utsatt for handlingen, med unntak for situasjoner hvor Bs livssituasjon, «status quo», er svært dårlig.²¹⁷ Selv om Asp avviser en rent kategorisk tilnærming til situasjonen, åpnes det derfor bare *unntaksvis* for at et tilbud skal betraktes som en trussel, og dette forbeholdes de mest ekstreme tilfellene – som ved eksempelet med den som holder på å drukne. I samme retning går Jacobsens tilnærming til problemstillingen: Også Jacobsens eksempel om turgåeren som har mistet telefonen tar utgangspunkt i en ekstrem situasjon hvor B er avhengig av As hjelp.²¹⁸

Både Asp og Jacobsen tar følgelig til orde for at As tilbud om å hjelpe B i enkelte omstendigheter kan betraktes som «truende», eller som en atferd som fratar B muligheten til å avgi et virksomt samtykke til seksuell omgang. Som nevnt går ikke Jacobsens fremstilling av problemstillingen videre inn på hvorvidt også andre tilbud kan omfattes, mens Asp avviser at et tilbud B ikke har en rett til å ikke utsettes for kan betraktes som en trussel. I tilfeller hvor B er sterkt avhengig av As hjelp er det naturlig å betrakte As handlemåte som «truende»: Som diskutert ovenfor har ikke B noen anledning til å takke nei til As tilbud om hjelp. Spørsmålet er om det også utenfor disse tilfellene kan tenkes en situasjon hvor det som fremstår som et tilbud kan være «truende atferd».

Når Asp bygger på at A fremsetter et tilbud og ikke en trussel dersom B ikke har noe rett til ikke å utsettes for As handlinger, innebærer dette blant annet at dersom A truer med å anmelde B for noe straffbart om B ikke har seksuell omgang med A, skal situasjonen ikke betraktes som en trussel, men et tilbud.²¹⁹ Asp argumenterer med at A uansett kunne ha anmeldt B, og slik sett åpner tilbudet bare for flere valgmuligheter for B, snarere enn å frata B muligheten til å utøve seksuell autonomi.²²⁰ Samtidig må det bemerkes at Asps fremstilling er fra 2010 og delvis knyttet til den daværende svenske reguleringen av voldtektsstraffebudet, hvor kun trusler om

---

²¹⁵ Asp (2010) s. 133 – 143.

²¹⁶ Asp (2010) s. 135 – 139.

²¹⁷ Asp (2010) s. 139 – 143.

²¹⁸ Jacobsen (2019) s. 100.

²¹⁹ Asp (2010) s. 135.

²²⁰ *Ibid.*

«brottslig gärning» var omfattet av straffebudet.²²¹ Motsetningsvis krever ikke «truende atferd» i det norske straffebudet at det trues med en straffbar handling. Tvert imot presiseres det i forarbeidene til bestemmelsen at: «Det er ikke nødvendig at trusler går ut på å gjøre noe straffbart.»²²² På lignende måte følger det nå av den svenske brottsbalken 6. kapittel 1 § andre ledd første punkt at dersom den seksuelle omgangen er en følge av «[...] hot om att åtala eller ange någon annan för brott [...]» skal den seksuelle omgangen aldri anses som frivillig.²²³

Utviklingen i den svenske reguleringen viser slik et endret syn på hvilke trusler som kan krenke seksuell autonomi og fraviker følgelig fra Asps utgangspunkt om at kun trusler om noe B har rett på ikke å utsettes for, er omfattet.²²⁴ For vurderingen av det norske straffebudets «truende atferd» er det ikke til hinder for anvendelse av bestemmelsen at det å anmelde et straffbart forhold ikke er en straffbar handling. Videre kan det ikke være avgjørende hvorvidt A har *tilbudt* å ikke anmelde B dersom B blir med på seksuell omgang, eller om A *truer* med å anmelde B dersom B ikke blir med på seksuell omgang – formen er ikke avgjørende.

Med utgangspunkt i Komponent 2 vil også den som risikerer å bli anmeldt for et straffbart forhold risikere en *negativ konsekvens*, selv om vedkommende ikke har noen rett til ikke å bli anmeldt. Å bli anmeldt for et straffbart forhold er en klar negativ følge for B, som da i det lengste risikerer en straffedom. Selv om A er i sin fulle rett til å anmelde B, kan As atferd likevel krenke Bs seksuelle autonomi. Et krav om seksuell omgang i bytte mot ikke å anmelde vedkommende har ingen sammenheng med Bs eventuelle straffbare handling: Selv om B for eksempel har stjålet fra A, er det ikke naturlig at B bøter med å gjennomføre seksuell omgang med A. Her kan en linje trekkes til utpressingsstraffebudet i § 330 bokstav b) som rammer den som med vinningsforsett «tvinger noen til å handle slik at det medfører tap eller fare for tap» ved å «utilbørlig [...] true med anklage eller anmeldelse for noe straffbart». Bestemmelsen viser at selv om det å anmelde en annen ikke er en straffbar eller ulovlig handling, kan ikke en trussel om en anmeldelse brukes som et utilbørlig pressmiddel for å tvinge en annen til å handle på en bestemt måte. I forarbeidene legges det til grunn at trusselen er utilbørlig dersom trusselen ikke kan forsvares ut ifra handlingen som har forårsaket den.²²⁵ Det vil med andre ord ikke være

---

²²¹ Asp (2010) s. 57.

²²² Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 216.

²²³ Brottsbalken (BrB) SFS (1962:700) 6. kapittel 1 §.

²²⁴ I de svenske forarbeidene, Prop. 2017/18:177 s. 38, legges det til grunn at trusler om å anmelde en annen for en straffbar handling er «tillräckligt kvalificerande för att kunna medföra ansvar för våldtäkt. Det är också en utveckling i linje med vad som hos allmänheten anses utgöra en allvarlig kränkning av en persons sexuella integritet.»

²²⁵ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 453.

utilbørlig å true med en anmeldelse «om ikke gjerningspersonen erstatter det økonomiske tapet han er påført gjennom lovbruddet.»²²⁶

Til sammenligning vil det aldri være tilbørlig å true med å anmelde noen for å skaffe seg seksuell omgang. Idet utpressingsstraffebudet uttrykkelig legger til grunn at en trussel om en anmeldelse kan være en utilbørlig måte å tvinge et annet menneske til handling, viser reguleringen nettopp at en slik trussel kan ha tvingende virkning på et annet menneske og krenke vedkommendes selvbestemmelsesrett. Det samme synspunktet gjelder naturligvis også for seksuell omgang – en risiko for en anmeldelse er så alvorlig at det krenker den seksuelle selvbestemmelsesretten, *selv om* B ikke har noe krav på ikke å bli anmeldt for et straffbart forhold.

Oppsummeringsvis gir ingen av de to modellene et godt utgangspunkt for grensedragningen mellom tilbud og trusler. For vurderingen av hvorvidt det som fremsettes som et tilbud kan omfattes av vilkåret «truende atferd» må det derfor konkret vurderes om B risikerer en negativ konsekvens som er av en slik karakter at den krenker den seksuelle autonomien. På den måten vil den som tilbyr å hjelpe en som er avhengig av hjelpen for å overleve utvise «truende atferd» fordi den som er avhengig av hjelpen i realiteten risikerer en svært negativ konsekvens om vedkommende ikke takker ja til tilbudet. Dette gjelder også den som risikerer at en forfalt gjeld blir krevet inn eller en anmeldelse av et begått straffbart forhold. Motsetningsvis vil den som blir tilbudt en fordel hvor den negative konsekvensen utelukkende er å *ikke få fordel* ikke være utsatt for «truende atferd». Dette gjelder for eksempel den som får et tilbud om penger i bytte for seksuell omgang. Prostitusjon og såkalt «sugardating» faller følgelig utenfor anvendelsesområdet til «truende atferd».²²⁷

For tilfellene hvor B får tilbudt penger i bytte mot seksuell omgang, oppstår det en utfordring der B er i en så utsatt posisjon at pengene er av svært viktig betydning for vedkommende: I desperasjon for å få råd til penger til mat, velger B å selge sex til A eller å bli As «sugarbaby». En slik situasjon kan minne om Asps eksempel med den som har et så dårlig utgangspunkt at vedkommende er avhengig av hjelpen fra A, hvor Asp som sagt argumenterer for at tilbudet kan krenke den seksuelle autonomien.²²⁸ Det er imidlertid en forskjell på den som holder på å

---

²²⁶ *Ibid.*

²²⁷ «Sugar-dating» betegner en relasjon med et transaksjonspreg hvor den ene parten bistår den andre finansielt mot en forholdsvis lignende relasjon med den andre parten, ofte også bestående av seksuell omgang. Begrepene «sugarbaby» og «sugarmum» eller «sugardaddy» benyttes som en betegnelse for henholdsvis parten som mottar den finansielle fordel og parten som yter finansielt.

²²⁸ Asp (2010) s. 139 – 143.

drukne og den som anser prostitusjon som løsningen på en vanskelig økonomisk situasjon. Mens personen som holder på å drukne i vannet i realiteten ikke har annet valg enn å takke ja til hjelpen som tilbys, kan det kun unntaksvis forestilles en situasjon hvor Bs behov for økonomisk støtte fra A er av en slik karakter at B ikke lenger kan utøve seksuell autonomi.

Å tilby noen en fordel i bytte mot seksuell kontakt kom særlig på spissen under #MeToo-bevegelsen i 2017, hvor flere kvinner stod frem med historier om menn som benyttet muligheten for karrieremessige fordeler som en måte å skaffe seg seksuell omgang. Disse tilfellene har noen likhetstrekk med situasjonen hvor B får et tilbud om en økonomisk fordel: Den potensielle negative konsekvensen er i så fall fraværet av en karrieremessig fordel. Situasjonen har imidlertid noen særtrekk, og behandles derfor nærmere i neste punkt.

6.3.3.3 #MeToo-bevegelsen som eksempel

#MeToo-bevegelsen vokste frem i 2017 som et opprør mot seksuell trakassering og maktmisbruk på arbeidsplassen.²²⁹ I internasjonal kontekst var det særlig historier om seksuelle krenkelser i underholdningsbransjen som fikk størst oppmerksomhet, hvor en rekke kjente menn ble anklaget for alt fra seksuell trakassering til voldtekt.²³⁰

Et sentralt poeng i #MeToo-historiene var både hvordan maktposisjoner ble benyttet til å oppnå seksuell kontakt, og hvordan maktposisjonene gjorde det vanskelig for de fornærmede å varsle og stå frem med sine historier. I relasjon til vilkåret «truende atferd» og spørsmålet om et tilbud om et gode kan være «truende atferd», er det særlig hvordan maktposisjonene ble utnyttet til å skaffe seg seksuell kontakt *i bytte mot* karrieremessige fordeler, som er av interesse.

Det klareste eksempelet på denne situasjonen er kvinnene som stod frem med sine historier om den amerikanske filmprodusenten Harvey Weinstein.²³¹ Enkelte av disse historiene er illustrerende eksempler på problemstillingen, uten at hensikten i dette punktet er å gå nærmere inn på hver historie. Weinstein ble senere dømt for flere tilfeller av voldtekt, men ingen av eksemplene som benyttes i dette punktet tar for seg forhold han ble dømt for.²³² Det må derfor bemerkes at eksemplene er hentet fra flere kvinners fortelling – hvorvidt det skjedde eller ikke har ikke vært utsatt for en bevisprøving for domstolene. Drøftelsen her er ikke ment som en

---

²²⁹ <https://snl.no/metoo> (hentet 26. mai 2021).

²³⁰ *Ibid.*

²³¹ <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-41594672> (hentet 29. april 2021) gir en tidslinje over #MeToo-anklagene mot Weinstein.

²³² <https://www.nrk.no/kultur/harvey-weinstein-domd-til-23-ar-i-fengsel-1.14939042> (hentet 29. april 2021).

konstatering av hva som har hendt, kun som et eksempel på en situasjon som belyser problemstillingen.

Flere av kvinnene som stod frem med sine historier, fortalte om hvordan Weinstein la frem at sex var måten å komme seg «opp og frem» i Hollywood.²³³ Et av eksemplene omhandler en situasjon hvor Weinstein skal ha foreslått trekantsex, og reagert med å si til kvinnen at hun aldri ville klare seg i bransjen dersom hun ikke var villig til å gå med på slike ting.²³⁴ Lignende eksempler kan tenkes i enhver bransje: En sjef eller en annen i en maktposisjon kan utnytte maktposisjonen både ved å tilby karrieremessige fordeler, men også ved å skape en frykt for karrieremessige *ulempes* dersom forespørselen om seksuell kontakt ikke imøtegås.

#MeToo-eksemplene skiller seg derfor fra tilfellene der det tilbys penger i bytte mot seksuell omgang, som ved prostitusjon, ved at det også implisitt kan ligge en risiko for en negativ følge. For eksemplene med Harvey Weinstein, innebar posisjonen Weinstein hadde i Hollywood at han ikke bare hadde muligheten til å tilby kvinnene filmroller eller andre fordeler i underholdningsbransjen. Maktposisjonen kunne også benyttes til å vanskeliggjøre karrieren til de som takket nei til forespørselene. Den negative konsekvensen B risikerer er dermed ikke bare ikke å få den fordel som tilbys – B kan også oppleve å risikere en negativ konsekvens ved at A vanskeliggjør karrieren hans eller hennes.

En utfordring i disse tilfellene er at det særlig er As maktposisjon som etterlater inntrykket hos B. Dersom A aldri har insinuert at han eller hun vil forhindre Bs karrieremessige framsteg, kan A vanskelig sies å ha utvist «truende atferd» selv om B opplever dette som en risiko. Selv om en person som utnytter sin maktposisjon til å tilby fordeler i bytte mot seksuell omgang, kan argumenteres for å opptre klanderverdig, vil straffansvaret strekkes langt i et tilfelle hvor A ikke har gitt uttrykk for at B risikerer en negativ følge. Har ikke A gjennom sin atferd gitt et slikt uttrykk, kan A vanskelig betraktes å ha *rettsstridig* påvirket Bs valg om å takke ja til den seksuelle omgangen. Dette aspektet henger særlig sammen med Komponent 1, ettersom det mangler en atferd som gir uttrykk for at B risikerer noe ved å takke nei – gjennom atferden kan det kun identifiseres en fordel B får ved å takke ja.

---

²³³ For eksempel Heather Kerrs historie gjenfortalt i The Hollywood Reporter, <https://www.hollywoodreporter.com/news/general-news/actress-heather-kerr-claims-harvey-weinstein-forced-himself-her-1050690/> (hentet 4. juni 2021).

²³⁴ <https://www.nytimes.com/2020/01/29/nyregion/harvey-weinstein-trial-tarale-wulff.html> (hentet 4. juni 2021).

As maktposisjon innebærer imidlertid at det skal lite til før A kan sies å ha gitt uttrykk for en negativ konsekvens. Dersom A i tillegg til å tilby B fordeler, kommer med utsagn som: «Du vet hvilken makt jeg har i denne bransjen» eller «Jeg kan påvirke karrieren din», vil situasjonen bevege seg i retning av «truende atferd». Det avgjørende er derfor om A etter omstendighetene kan sies å ha, direkte eller indirekte, gitt inntrykk av at B risikerer skade på karrieren sin. Med den ubalansen som foreligger på grunn av As maktposisjon, kan en slik trussel komme nokså implisitt til uttrykk.

6.3.4 Emosjonelle negative konsekvenser

6.3.4.1 Problemstillingen

Mennesker i et parforhold kan ha ulike måter å kommunisere om sex på. Kommunikasjon om seksuell omgang på kan variere fra det helt subtile som forsiktig berøring og øyekontakt, til direkte forespørsler om sex. I punkt 6.2.2.2 ble seksuell omgang i en destruktiv relasjon diskutert, og hvilke særskilte spørsmål dette reiser. I dette punktet vil fokuset ligge på forhold som ikke er så alvorlige at det er tale om *mishandling*, men likevel hvor kommunikasjonen mellom partene har karakter av at den ene presses til å ha seksuell omgang med den andre.

I et parforhold vil det kunne forekomme tilfeller hvor den ene parten av ulike grunner går med på å ha seksuell omgang uten å ha et indre ønske om dette der og da. Dette kan for eksempel være for å tilfredsstille den andre, fordi vedkommende selv har en formening om at det er bra for relasjonen at de to har seksuell omgang, eller i viten om at det vil lede til «bedre stemning». I tilfeller hvor den ene parten går med på å ha seksuell omgang av andre grunner enn sitt eget ønske, oppstår spørsmålet om hvorvidt kommunikasjonen som har ledet frem til den seksuelle omgangen ligger innenfor det aksepterte og straffrie, eller om kommunikasjonen beveger seg i retning av en påvirkning som er å betrakte som «truende».

Spørsmålet om hvilken form for kommunikasjon om seksuell omgang som er akseptabel er av generell karakter, og som diskutert kan dette gjennomgående ses på som en overordnet problemstilling til flere av diskusjonene i denne oppgaven. I en nær relasjon kommer spørsmålet samtidig særlig på spissen. Partene har en intim og nær relasjon, og av den grunn en særlig interesse i å ha seksuell kontakt med hverandre, samtidig som de kjenner hverandre godt og med tiden kan ha etablert sitt eget «språk» for hvordan de kommuniserer om sex.

I dette punktet presenteres to eksempler på påvirkning til seksuell omgang i en nær relasjon. I punkt 6.3.4.2 vil jeg diskutere det jeg har valgt å kalle «masesex», som en betegnelse på

situasjonen hvor den ene parten gjentatte ganger ber om seksuell omgang fra den andre. I punkt 6.3.4.3 skal jeg se nærmere på situasjonen hvor den ene parten truer med å forlate forholdet om vedkommende ikke får seksuell omgang.

6.3.4.2 Masesex

I kapittel 4 ble flere eksempler presentert for å illustrere hvordan påvirkning til seksuell omgang kan oppstå i nokså ulikeartede situasjoner. Ett av eksemplene som ble benyttet, *Eksempel 2*, illustrerer situasjonen jeg har valgt å kalle «masesex».²³⁵

A vil ha seksuell omgang med sin kjæreste B, som er trøtt og heller vil sove. A sier «vær så snill», «det er så lenge siden sist» og «jeg kommer ikke til å få sove godt om vi ikke har sex i kveld». Etter gjentatte forespørsler går B med på å ha seksuell omgang med A for å få en slutt på A sitt mas.²³⁶

Slik kommunikasjon er nok ikke særlig uvanlig i parforhold. Situasjonen vil også kunne oppleves ubehagelig, og som et *press* til å ha seksuell omgang mot eget ønske. At situasjonen oppleves som ubehagelig er likevel, som tidligere diskutert, ikke nødvendigvis det samme som at den ene har utvist «truende atferd». I eksempelet forsøker A på flere måter å overtale B til å ha seksuell omgang, og bruker blant annet behovet for søvn som et argument for hvorfor B skal gå med på den seksuelle omgangen. Det er slik sett klart at A har et uttrykt ønske om å ha seksuell omgang (Komponent 3), og dette kommer klart til uttrykk gjennom As atferd (Komponent 1). Situasjonen mangler derimot at A gir uttrykk for at B risikerer en negativ følge dersom B ikke etterkommer forespørselen om seksuell omgang (Komponent 4).

Jacobsen illustrerer problemstillingen med et gift par, hvor den ene parten reagerer med gråt, fortvilelse og utsagn som: «Du elsker meg ikke lenger» og: «Jeg er verdiløs» i møte med seksuell avvisning.²³⁷ Dersom B ved flere anledninger har opplevd at situasjonen eskalerer på denne måten dersom As seksuelle initiativ avvises, vil frykten for en belastende reaksjon fra A kunne påvirke Bs valg om å ha seksuell omgang. Jacobsen konkluderer likevel med at tilfellet ikke er omfattet av voldtektsstraffebudet, og fremholder at B i en slik situasjon har et eget ansvar for å grensesetting i møte med As atferd.²³⁸

---

²³⁵ Uttrykket «masesex» er hentet fra det svenske uttrykket «tjatsex». I forarbeidene til den svenske voldtektsbestemmelsen adresseres «tjatsex» eksplisitt, som et eksempel på en påvirkning som ikke er straffbar, jf. Prop. 2017/18:177 s. 33.

²³⁶ Se punkt 4.4.1.

²³⁷ Jacobsen (2019) s. 105.

²³⁸ Jacobsen (2019) s. 106.

Situasjonen har noen likhetstrekk med drøftelsen av trivielle trusler.²³⁹ Selv om det B risikerer i situasjonen er at A blir fortvilet, kan det godt tenkes at denne fortvilelsen er så belastende for B at B velger å ha seksuell omgang med A. Likevel er det kun en emosjonelt belastende situasjon som risikeres, og et valg om å ha seksuell omgang i en slik situasjon må betraktes som en utøvelse av seksuell autonomi – presset B opplever er slik sett ikke så sterkt at det fratrar B muligheten til å utøve seksuell selvbestemmelsesrett. Som formulert av Jacobsen, må det konkret vurderes om «B framleis har eit rimeleg høve til å ta ansvar for seg sjølv og sine interesser i form av å avvise den seksuelle omgangen.»²⁴⁰ Benytter A derimot sin fortvilelse som et sterkere pressmiddel mot B, ved for eksempel true å med å holde B våken hele natten med gråting og skriking i en situasjon hvor A vet at B behøver søvn den natten, er situasjonen nærmere vilkåret «truende atferd».²⁴¹

Å mase om å ha seksuell omgang er derfor ikke i seg selv «truende atferd». Selv der atferden eskalerer på en slik måte at B påvirkes til å ha seksuell omgang for å unngå en vanskelig og belastende situasjon, vil presset som et utgangspunkt være av en slik karakter at B fortsatt kan motsette seg det. Det skal derimot ikke mye til før situasjonen kan betraktes som «truende atferd»: Kombineres maset om seksuell omgang med trusler om å plage den andre eller på annen måte utvise en atferd som får en mer alvorlig negativ følge for den andre parten, kan situasjonen etter omstendighetene bevege seg inn i området for «truende atferd».

6.3.4.3 Seksuell omgang som et premiss for parforholdet

Seksuell autonomi har to sider: positivt har alle en rett til å utøve og realisere sin egen seksualitet, og negativt har alle et vern mot at selvbestemmelsesretten krenkes ved å utsettes for ufrivillig seksuell omgang.²⁴² Forholdet mellom de to sidene av den seksuelle autonomien innebærer først og fremst at As rett til å utøve seksuell autonomi er begrenset av Bs rett til vern mot krenkelser av seksuell autonomi.

Når det gjelder alternativet «truende atferd» vil avveiningen av frihetssfærene by på en utfordring der A setter seksuell omgang som et premiss for å bli værende i et parforhold. Det kan for eksempel være at A sier til B at en forutsetning for å bli værende i parforholdet de to er i, er at de har en bestemt form for seksuell omgang, at de har seksuell omgang oftere eller akkurat på dette tidspunktet. I en slik situasjon risikerer B at A forlater relasjonen om B ikke

---

²³⁹ Se punkt 6.3.2.2.

²⁴⁰ *Ibid.*

²⁴¹ *Ibid.*

²⁴² Se kapittel 2.

imøtegår As ønsker. Idet B risikerer at A forlater parforholdet, er det klart at B risikerer en negativ konsekvens (Komponent 2). Alternativet til den negative konsekvensen er også klart; enten det er en spesiell form for sex, hyppigere seksuell omgang eller seksuell omgang her og nå. I eksemplene gir A også tydelig uttrykk for dette gjennom sin atferd (Komponent 1), og risikoen for at A gjennomfører og forlater B kan fremstå som realistisk (Komponent 4). Slik vil situasjonen kunne betegnes som «truende atferd». Det er likevel ikke opplagt at tilfellet skal betegnes som en voldtekt.

En måte å angripe problemstillingen på er gjennom modellene for sondringen mellom tilbud og trusler. Som presentert i punkt 6.3.3.2 kan grensen mellom det som er et tilbud og det som er en trussel søkes trukket ved en vurdering av hva B har rett til å ikke utsettes for.²⁴³ I Asps fremstilling benyttes tilfellet der A truer med å gå ut av relasjonen med B om A ikke får seksuell omgang med B, som et eksempel på en situasjon som etter denne modellen ville vært å betrakte som et tilbud: B har ingen rett til å være i et forhold med A, og det er følgelig ikke en trussel om A sier at forholdet vil ta slutt om de to ikke har seksuell omgang.²⁴⁴ Som diskutert har imidlertid en slik kategorisk løsning på problemstillingen noen svakheter. Også den som ikke har en rett til å ikke bli utsatt for den negative konsekvensen, kan oppleve frykten for den negative konsekvensen som så sterk at det påvirker den seksuelle selvbestemmelsesretten.

I situasjonen hvor A truer med å forlate B, har imidlertid argumentet om at B ikke har noen rett til å være i et forhold med B gode grunner for seg. Nettopp fordi A når som helst kan forlate relasjonen med B, og derfor ikke er forpliktet til å være sammen med B, ligger det også i As frihetssfære å sette premisser for det forholdet A er i. På samme måte som at A selv kan velge å gå ut av eller forbli i et parforhold med B, har A også rett til å sette enkelte premisser for hvordan forholdet skal være, inkludert premisser for den seksuelle kontakten i forholdet.²⁴⁵

Selv om frykten for at forholdet tar slutt vil kunne være en svært tyngende risiko for B og innebære at B går med på seksuell omgang mot egen vilje, vil det gripe for langt inn i As frihetssfære å kategorisere en slik situasjon som «truende atferd». Som påpekt av Jacobsen vil imidlertid situasjonen bedømmes annerledes dersom B står i et avhengighetsforhold til A.²⁴⁶ I

---

²⁴³ Asp (2010) s. 131 – 132.

²⁴⁴ Asp (2010) s. 132.

²⁴⁵ Slik også Jacobsen (2019) s. 101 som skriver at det må «ligge innfor A sin fridom å definere rammer for kva relasjon ho vil leve i, inkludert å stille krav til sin partnar om (frekvent) seksuell omgang. Her slår med andre ord den andre sida av strafferetten sitt underliggende fridomsskjema inn med tyngde.»

²⁴⁶ Jacobsen (2019) s. 102.

et slikt tilfelle vil situasjonen kunne få en karakter av at A utnytter Bs sårbarhet og avhengighet til A. Dette aspektet diskuteres nærmere i punkt 6.4.3.

6.4 Betydningen av hvordan B oppfatter situasjonen

6.4.1 Innledning

Den fjerde komponenten i vilkåret «truende atferd» er at B opplever den negative konsekvensen som realistisk. Dersom det for B fremstår som urealistisk at A vil gjennomføre trusselen, vil ikke den potensielle negative konsekvensen påvirke Bs valg om å ha seksuell omgang. B kan i så fall avstå fra seksuell omgang uten risiko.²⁴⁷

Komponent 4 betegner derfor den enkeltes risikovurdering. I vurderingen av om A har utvist «truende atferd» viser Komponent 4 en særlig utfordring: Opplevelser av farer er subjektivt, og hva som fremstår som realistisk avhenger fra person til person. Forarbeidsuttalelsene om vilkårets relativitet viser samtidig at vilkåret ikke kun omfatter situasjoner hvor trusselen er av en slik karakter at en gjennomsnittsperson ville ha opplevd trusselen som realistisk: Vurderingen skal hensynta fornærmedes situasjon og forutsetninger.²⁴⁸

Komponent 4 er illustrerende for flere aspekt ved rettsstridsvurderingen. For det første viser Komponent 4 at A ikke har utvist «truende atferd» dersom B overhodet ikke vurderer faren i situasjonen som realistisk. I et slikt tilfelle vil Bs eventuelle valg om å ha seksuell omgang med A være en utøvelse av Bs seksuelle autonomi.²⁴⁹ Aspektet byr imidlertid på en utfordring der B opplever faren som realistisk, men der denne opplevelsen er irrasjonell. Dette diskuteres nærmere i punkt 6.4.2. For det andre viser Komponent 4 særlig hvordan Bs opplevelse av farens realitet påvirker hvor sterk påvirkning As atferd utgjør på Bs handlingsvalg. Desto mer realistisk B opplever faren, desto sterkere påvirkning vil As atferd utgjøre. Dette henger tett sammen med relasjonen mellom A og B: Dersom A enten står i en maktposisjon overfor B eller utnytter Bs særlige sårbarhet, vil A i større grad ha muligheten til å påvirke Bs handlingsvalg.

---

²⁴⁷ Se punkt 5.6.

²⁴⁸ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 438. Se også Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000) s. 32: «Men for at den ikke skal kunne misforstås dithen at det bare er voldsbegrepet som er relativt, bør den utvides til også å gjelde bruken av trusler og vurderingen av om offeret var ute av stand til å sette seg til motverge. Vurderingen av om lovens vilkår er oppfylt, vil også i disse tilfellene være avhengig av offerets alder og forutsetninger. En trussel kan oppfattes helt annerledes og mer skremmende av et barn enn av en voksen.»

²⁴⁹ Dersom A hadde forsett om å skaffe seg seksuell omgang ved «truende atferd» i et slikt tilfelle, vil det derimot være aktuelt å vurdere om A kan straffes for forsøk på voldtekt. Det ligger utenfor denne oppgavens tema og omfang å gå nærmere inn på dette.

I punkt 6.4.3 ser jeg derfor nærmere på hvordan maktubalanse og Bs sårbarhet kan spille en rolle i rettsstridsvurderingen.

6.4.2 Bs oppfatning av situasjonen er irrasjonell

I forarbeidene legges det uttrykkelig til grunn at Bs forutsetninger skal hensyntas i vurderingen.²⁵⁰ Dette betyr imidlertid ikke at As skal betraktes å ha utvist «truende atferd» i en situasjon der B har en irrasjonell opplevelse av situasjonen, også hensyntatt Bs forutsetninger. Problemstillingen lar seg best illustrere ved et eksempel:

Eksempel 17:

A og B møtes på et utested og kjenner ikke hverandre fra før. A spør om B vil bli med hjem til A for å ha seksuell omgang. Når B takker nei, sier A: «Om du ikke blir med meg hjem, skal jeg trylle bort familien din.» B blir redd for at A skal gjøre dette, og takker deretter ja til å bli med A hjem for å ha seksuell omgang.

Skyldkravet vil utelukke straffansvar dersom A spøkte og ikke oppfattet at Bs valg om å bli med hjem var en følge av As spøkefulle trussel. Dersom A derimot forstår at Bs reaksjon er en konsekvens av trusselen, vil imidlertid ikke skyldkravet alene utelukke straffansvar for A. Utfordringen ved situasjonen er at trusselen fra et utenfraperspektiv fremstår som irrasjonell og usannsynlig; de fleste mennesker ville ikke blitt redd av at en annen person truet med magi. Selv om Bs forutsetninger skal hensyntas ved vurderingen av om A har utvist «truende atferd», er det videre ingenting ved B som tilsier at B skulle reagert på denne måten: B er ikke et barn og det er ingen forhold ved B som tilsier at B har en særlig sårbarhet.

Selv om straffansvaret ikke kan avskrives med en henvisning til skyldkravet, viser eksempelet hvordan As kunnskap om situasjonen kan få avgjørende betydning i rettsstridsvurderingen. Dersom B har gitt uttrykk for en overtroisk overbevisning i samtalen med A, og A utnytter denne kunnskapen ved å true B med å trylle, kan ikke As kunnskap separeres fra rettsstridsvurderingen. Prinsippet om at kunnskap forplikter utgjør derfor et viktig utgangspunkt: Den som har kunnskap om en annens irrasjonalitet og utnytter denne, har opptrådt rettsstridig selv om en annen person ikke ville oppfattet faren som realistisk eller skremmende.²⁵¹ As kunnskap om hvordan B reagerer innebærer ikke bare at skyldkravet er oppfylt – at A har utvist forsett påvirker også vurderingen av om A har utvist «truende atferd».

---

²⁵⁰ Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 438 og Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000) s. 32.

²⁵¹ Se punkt 3.5.

Den som sitter på kunnskap om en annen kan derfor ikke utnytte kunnskapen til å påvirke den andres valg om å ha seksuell omgang. Betydningen av As kunnskap i situasjonen henger tett sammen med betydningen av relasjonen mellom de involverte og Bs sårbarhet: Den som enten sitter på kunnskap om en annens sårbarhet, eller er i en slik posisjon at den andre er avhengig av vedkommende, har større mulighet til å påvirke den andres handlingsvalg, hvilket diskuteres nærmere i neste punkt.

6.4.3 Betydningen av de involvertes relasjon og Bs sårbarhet

Å utnytte en maktubalanse eller en annens sårbarhet for å skaffe seg seksuell omgang er straffbart etter § 295. Straffebudet omfatter den som enten utnytter en stilling, et avhengighets- eller tillitsforhold, en persons psykiske lidelse eller utviklingshemming eller en person under 18 år i en særlig sårbar livssituasjon. Kriminaliseringen av denne typen seksuell omgang begrunnes med at relasjonen mellom de involverte vil kunne påvirke den utsattes mulighet til å utøve seksuell autonomi.²⁵²

I relasjon til «truende atferd» i voldtektsstraffebudet vil tilsvarende relasjon mellom partene ha betydning i rettsstridsvurderingen. Som nevnt vil den som utnytter en ubalanse eller en annens sårbarhet, *lettere* kunne påvirke vedkommendes seksuelle autonomi på grunn av relasjonen mellom de to. I punkt 6.2 og 6.3 ble det diskutert hvordan enkelte former for mishandling i nære relasjoner, tilbud om et gode og trusler av emosjonell karakter kan utgjøre «truende atferd». Felles for disse tilfellene er at relasjonen mellom A og B spiller en sentral rolle i rettsstridsvurderingen.

Trekkes linjen tilbake til punkt 6.3.3.3 om #MeToo-bevegelsen, synliggjøres det hvordan maktubalansen mellom A og B gjør at Bs oppfatning av trusselens realitet øker. Ettersom B vet at A har posisjonen til å påvirke Bs karriere, vil presset om å takke ja til tilbudet oppleves sterkere enn der A ikke hadde samme posisjon. I hvilken grad Komponent 4 gjør seg gjeldende påvirker følgelig vurderingen av de andre aspektene i rettsstridsvurderingen.

På samme måte vil maktbalansen i relasjonen kunne spille en avgjørende betydning i situasjonen hvor A setter seksuell omgang som et premiss for å bli værende i et parforhold med B. I punkt 6.3.4.3 ble det argumentert for at en trussel om å forlate forholdet dersom en

---

²⁵² I Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 235 uttales det at: «den seksuelle omgangen er oppnådd på en måte som utelukker reell frivillighet». Jacobsen (2019) s. 77 skriver at straffebudet rammer situasjonen hvor «offeret har hatt *svekte* føresetnader for å utøve sin seksuelle autonomi og eventuelt motsette seg den seksuelle omgangen (...)».

forespørsel om seksuell omgang ikke blir imøtegått, ikke omfattes av vilkåret «truende atferd». Her ble As frihetssfære avgjørende: Den enkelte må ha rett til å sette premisser for hvordan han eller hun ønsker at et parforhold vil være, inkludert premisser for seksuell omgang. Relasjonen mellom A og B vil imidlertid kunne forandre situasjonen. Jacobsen illustrerer poenget med et par som har et barn med store psykososiale problem. Dersom barnet vil ta stor skade av at foreldrene går fra hverandre, og den ene parten «aktivt utnyttar den andre sin store omsorg for barnet til å skaffe seg seksuell omgang vil det etter omstenda kunne rammes av § 291 alternativ a) om 'truende atferd'.»²⁵³

Tilsvarende løsning kan tenkes der den ene parten er sterkt økonomisk avhengig av den andre. Også her får As kunnskap betydning: Dersom A utnytter kunnskap om at B er sterkt avhengig av relasjonen for å skaffe seg seksuell omgang, kan en trussel om å forlate parforholdet utgjøre en rettsstridig påvirkning av den andres handlingsvalg. Grensene er vanskelig å trekke, ettersom argumentet om at A må kunne sette noen grunnpremisses for hvilke forhold han eller hun ønsker å være en del av, fortsatt står seg der B er avhengig av As økonomi. Det må derfor konkret vurderes om A har utnyttet maktubalansen som foreligger, og om denne utnyttelsen medfører at As ultimatum faller inn under vilkåret «truende atferd» i § 291 a).

En avgjørelse fra Agder lagmannsrett i 2015 illustrerer sammenhengen mellom «truende atferd», misbruk av overmaktsforhold og utnyttelse av sårbarhet.²⁵⁴ Saken gjaldt flere tilfeller av seksuell omgang med barn, og et tilfelle av overtredelse av strl. 1902 § 193 for utnyttelse av en person med lettere psykisk utviklingshemming.²⁵⁵ De faktiske forholdene ble beskrevet slik:

«H, født i 1995, er lettere psykisk utviklingshemmet og elev ved samme skole som tiltalte. Hun har forklart at hun, *pga sitt handicap er svært redd for «rykter»*. H mor har forklart at datteren er opptatt av ikke å tape ansikt sosialt og bekymret for venneforhold. Det fremgår av dommeravhøret at *H den gang var sterkt knyttet til tiltalte*. H beskrivelser i dommeravhøret viser at *tiltalte benyttet disse særtrekk ved henne til å få det som han ville*. Et særlig skjerpene moment ved tiltaltes forhold til H er at han, i et hvert fall ved en anledning brukte ikke helt ubetydelig fysisk makt overfor henne.

H forklarer:

---

²⁵³ Jacobsen (2019) s. 102.

²⁵⁴ LA-2015-31048 (Agder).

²⁵⁵ Bestemmelsen i strl. 1902 § 193 er i dag videreført ved strl. 2005 § 295, med enkelte utvidelser, jf. Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009) s. 237.

'Også tvang han meg til å ronke han. For han sa 'du må gjøre det'. Og jeg sa nei. *Han sa bare 'Jo eller så, eller så lager jeg rykter om deg'. Fordi han lager rykter om folk. Og jeg følte jeg ble tvunget.* For jeg ville ikke at han skulle lage rykter om meg liksom. Så jeg gjorde det han ba, altså han ba om.'»²⁵⁶

Tiltalen i saken gjaldt ikke overtredelse av voldtektsstraffebudet, men seksuell omgang fremskaffet ved utnyttelse av psykisk utviklingshemming. Retten uttalte samtidig at en tiltale for voldtekt «muligens ville vært vel så treffende».²⁵⁷ Som sitatet ovenfor viser innebar den seksuelle kontakten både innslag av fysisk makt og trusler om ryktespredning. Hvorvidt retten mente at trusselen om ryktespredning alene ville vært tilstrekkelig for domfellelse etter voldtektsstraffebudet, fremgår ikke.

I dette tilfellet var fornærmede særlig sårbar på grunn av sin psykiske utviklingshemming, samtidig som hun hadde en tilknytning til tiltalte som kan minne om et overmaktsforhold. Ettersom tiltalte i tillegg utnyttet kunnskap om fornærmedes frykt for å tape sin sosiale status ved å true med å spre rykter om henne, ble fornærmedes situasjon og maktubalansen mellom partene utnyttet for å skape et press på fornærmede om å ha seksuell omgang. Fornærmedes visshet om at tiltalte pleide å spre rykter, gjorde videre at trusselen fremstod som realistisk. Avgjørelsen illustrerer i så måte hvordan både utnyttelse av andres sårbarhet og maktubalanse kan kombineres med trusler, og vil innebære at truslene får en sterkere virkning.

Relasjonen mellom de involverte og As kunnskap om Bs sårbarhet kan dermed få avgjørende betydning i vurderingen av om A har utvist «truende atferd». I sammenheng med Komponent 4 vil slike forhold gjøre at trusselen fremstår som mer realistisk. Bs opplevelse av situasjonens realitet påvirker videre de andre aspektene i rettsstridsvurderingen. Den som utnytter en annens sårbarhet eller en maktubalanse kan gi utvise «truende atferd» på en mer indirekte måte (Komponent 1 og 3). Samtidig vil den negative konsekvensen (Komponent 2) fremstå som mer skremmende for B desto mer realistisk situasjonen oppleves å være. Komponent 4 kan samtidig ses på som en konkretisering av vilkårets relative side: Det er ikke mulig å vurdere As atferd uten å ta i betraktning hvem A og B er, hvilken relasjon de har til hverandre, og hvorvidt A utnytter kunnskap om B for å skaffe seg seksuell omgang.

---

²⁵⁶ LA-2015-31048 (Agder) (min kursivering).

²⁵⁷ *Ibid.*

7 Avsluttende refleksjoner

Formålet med oppgaven var å undersøke rekkevidden av «truende atferd» i voldtektsstraffebudet for å bidra til en økt forståelse av hvilke handlingstyper gjerningsbeskrivelsen dekker. Analysen har gjennomgående vist vilkårets kompleksitet: En rekke faktorer kan spille en rolle i vurderingen av om en person har utvist «truende atferd», og på et overordnet plan må det foretas en vurdering av den konkrete handlingens *rettsstridighet*. Vilkares kompleks karakter skyldes delvis den utvidelsen av ordlyden som ble gjennomført i 2000, hvor vilkåret gikk fra å kun omfatte trusler rettet mot liv eller helse, til å få et langt bredere nedslagsfelt ved «truende atferd». Utviklingen skjedde uten at departementet ga en nærmere avklaring på hvor mye straffebudet var ment å ramme i dag, slik at vilkåret potensielt rammer svært vidt. Analysen i denne oppgaven har også vist at vilkårets kompleksitet er en konsekvens av vilkårets psykiske dimensjon. Ikke bare savnes det veiledning i forarbeidene, vilkåret har i tillegg en karakter av psykisk påvirkning som potensielt rammer handlinger som ikke er rettsstridige.

Analysen har vist at det ligger en særlig utfordring i å (i) fastsette hvor indirekte en person kan oppføre seg for at det skal være tale om en «atferd», og (ii) vurdere hvilke negative konsekvenser som omfattes av ordlyden «truende». Videre kompliseres vurderingen ytterligere av vilkårets relativitet, ettersom individuelle faktorer vil kunne gi ett utslag i én situasjon, og et annet i en annen situasjon. I kapittel 6 har noen typetilfeller blitt diskutert, men vilkåret «truende atferd» er av en så kompleks karakter at fremstillingen ikke er dekkende for alle avgrensningsspørsmål som kan tenkes aktualisert ved tolkningen av vilkåret. Temaene som tas opp i kapittel 6 gir derfor bare et utvalg av situasjoner som utfordrer tolkningen av «truende atferd».

Parallelt med arbeidet med denne masteroppgaven har den offentlige diskusjonen rundt spørsmålet om en revisjon av voldtektsstraffebudet til en samtykkesbasert utforming pågått med full styrke.²⁵⁸ I mars 2021 ble Straffelovrådet gitt i oppdrag å gjennomgå straffelovens kapittel om seksuallovbrudd (kapittel 26), blant annet med henblikk på en eventuell endring til en samtykkesbasert utforming.²⁵⁹

---

²⁵⁸ Diskusjonen om en samtykkesbasert utforming ble blant annet tatt opp i NRKs program «Debatten», den 24. september 2020, tilgjengelig digitalt på <https://tv.nrk.no/serie/debatten/202009/NNFA51092420/avspiller> (hentet 26. mai 2021).

²⁵⁹ <https://nettsteder.regjeringen.no/straffelovradet/mandat/> (hentet 26. mai 2021).

Debatten rundt en samtykkesbasert utforming kan til tider gi inntrykk av at hva som er et samtykke til seksuell omgang er et enkelt spørsmål. Kampanjer som Amnestys «Nei er Nei» kan oppfattes som at det er enkelt å avgjøre når en person har avgitt samtykke til seksuell omgang: Et nei er et nei og et ja er et ja.²⁶⁰ Som drøftelsene i denne oppgaven har vist kan det imidlertid være utfordrende å konkretisere hva som utgjør en krenkelse av seksuell autonomi, spesielt der valget om å ha seksuell omgang er en konsekvens av psykisk påvirkning fra en annen person.

Når lovgiver skal gjennomgå seksuallovbruddene med utsyn mot en reform er det derfor viktig at kompleksiteten i problemstillingen ikke nedvurderes. Problemstillingene som reises i kapitlene 6 bør eksplisitt adresseres og det må vurderes hvordan lovreguleringen skal håndtere situasjoner hvor en alvorlig trussel ikke er eksplisitt kommet til uttrykk: Hvilke trusler er så alvorlige at de krenker seksuell autonomi, og hvordan kan en person opptre på en måte som er truende? Uavhengig av om lovreguleringen skal bygge på et frivillighets- eller samtykkesaspekt eller om den nåværende utformingen skal bygges videre på, må det foretas en grundig vurdering av hva seksuell autonomi *er*, og videre hvilke omstendigheter som kan krenke denne.

---

²⁶⁰ Amnesty International Norge, «Nei er Nei – Amnesty og russen mot voldtekt», <https://amnesty.no/voldtekt/neiernei> (hentet 5. juni 2021).

Kildeliste

Lover

Norske lover

Lov om Forbrydelser, 20. august 1814 nr. 12 (Kriminalloven)
Kongeriket Norges Grunnlov, 17. mai 1814 (Grunnloven)
Almindelig borgelig Straffelov, 22. mai 1902 nr. 10 (strl. 1902)
Lov om rettergangsmåten i straffesaker, 22. mai 1981 nr. 25 (Straffeprosessloven)
Lov om straff, 20. mai 2005 nr. 28 (Straffeloven)

Utenlandske lover

Brottsbalken (BrB) SFS (1962:700) (den svenske straffeloven)

Norske lovforarbeider

SKM 1896	<i>Straffelovkomisjonens innstilling av 1896. Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. II. Motiver</i>
NOU 1997: 23	<i>NOU 1997: 23, Seksuallovbrudd. Straffekomisjonens delutredning VI</i>
Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000)	<i>Ot.prp. nr. 28 (1999 – 2000), Om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd)</i>
Innst. O. nr. 92 (1999 – 2000)	<i>Innst. O. nr. 92 (1999 – 2000), Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven m.v. (seksuallovbrudd)</i>
Ot.prp. nr. 113 (2004 – 2005)	<i>Ot.prp. nr. 113 (2004 – 2005) Om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven mv. (eget straffebud mot vold i nære relasjoner mv.)</i>
Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009)	<i>Ot.prp. nr. 22 (2008 – 2009), Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)</i>

Utenlandske lovforarbeider

Prop. 2017/18:177

[Den svenske] Regeringens proposition 2017/18:177. En ny seksualbrottslagstiftning bygd på frivillighet.

LFF 2020-11-11 nr. 85

[Det danske] Forslag til lov om ændring af straffeloven (Samtykkebaseret voldtægtsbestemmelse)

LFV 2020-12-17 nr. 85

[Vedtakelsen av det danske] Forslag til lov om ændring af straffeloven (Samtykkebaseret voldtægtsbestemmelse)

Rettspraksis

Høyesterett

Rt. 1989 s. 979
Rt. 1990 s. 760
Rt. 1992 s. 65
Rt. 1993 s. 1302
Rt. 2002 s. 889
Rt. 2002 s. 917
Rt. 2008 s. 1491
Rt. 2010 s. 129
Rt. 2010 s. 1595
Rt. 2011 s. 1
Rt. 2011 s. 734
Rt. 2011 s. 1317
Rt. 2012 s. 1103
Rt. 2013 s. 394
Rt. 2013 s. 853
Rt. 2013 s. 879
Rt. 2015 s. 401
HR-2016-1458-A
HR-2017-968-A
HR-2018-1340-U
HR-2019-611-U
HR-2019-621-A
HR-2019-2169-U
HR-2020-1202-U

Lagmannsretten

LH-2011-65132 – Hålogaland lagmannsrett dom 24. august 2011
LA-2013-135694 – Agder lagmannsrett dom 17. januar 2014
LA-2015-31048 – Agder lagmannsrett dom og kjennelse 22. april 2015
LB-2015-54515 – Borgarting lagmannsrett dom 23. november 2015

LH-2015-123268 – Hålogaland lagmannsrett dom 2. desember 2015
LG-2016-53750-1 – Gulating lagmannsrett dom 22. november 2016
LA-2018-183471 – Agder lagmannsrett dom 29. mai 2019
LE-2017-194411 – Eidsivating lagmannsrett dom 25. juni 2019
LB-2019-108790 – Borgarting lagmannsrett dom 2. desember 2019
LE-2019-139619 – Eidsivating lagmannsrett dom 26. februar 2020
LA-2020-4670 – Agder lagmannsrett dom 5. mars 2020
LB-2020-34882 – Borgarting lagmannsrett dom 22. juni 2020
LB-2019-96629 – Borgarting lagmannsrett dom av 24. september 2020

Tingretten

TOVRO-2019-44692 – Øvre Romerike tingrett dom 5. september 2019
(sak.nr.: 19-044692MED-OVRO)

TOSLO-2019-147744 – Oslo tingrett dom 29. januar 2020
(sak.nr.: 19-147744MED-OTIR/08)

Litteratur

- Alsaker mfl. (2018)   Alsaker, Kjersti, Bente Elisabeth Moen, Valborg Baste og Tone Morken, «Seksuell tvang i ekteskap eller samboerforhold henger sammen med annen type partnervold», i *Sykepleien Forskning*, 2018 nr. 13.
- Andenæs mfl. (2016)   Andenæs, Johs., Georg Fredrik Rieber-Mohn og Knut Erik Sæther, *Alminnelig strafferett*, 6. utgave, Universitetsforlaget 2016.
- Andersson (2004)   Andersson, Ulrika, *Hans (ord) eller hennes?: En könsteoretisk analys av straffrättslig skydd mot sexuella övergrepp*, Bokbox 2004.
- Andersen (1992)   Andersen, Kjell V., «Strafferettslig samtykke», i *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 1992/3-4, Årgang 142, s. 305 – 475.
- Askeland (2013)   Askeland, Bjarte, «Om rettsdogmatisk metode og sammenligning» i Karl Harald Søvig, Sigrid Askeland Schütz og Ørnulf Rasmussen (red.), *Undring og erkjennelse: Festskrift til Jan Fridthjof Bernt*, Fagbokforlaget 2013, s. 15 – 25.
- Asp (2010)   Asp, Petter, *Sex och Samtycke*, Iustus 2010.
- Berglund (2009)   Berglund, Kerstin «Samtyckesutredningen» i *Juridisk tidskrift vid Stockholms Universitet*, nr. 3 2008/2009 s. 701 – 719.
- Berglund (2007)   Berglund, Kerstin, *Straffrätt och kön*, Iustus 2007.

- Bjørnholt og Helseth (2019) Bjørnholt, Margunn og Hannah Helseth, ««Jeg ville jo si nei» - seksuell vold i parforhold» i Kristin Skjørten, Elisiv Bakketeig, Margunn Bjørnholt og Svein Mossige (red.), *Vold i nære relasjoner - Forståelser, konsekvenser og tiltak*, Universitetsforlaget 2019, s. 86 – 104.
- Blandhol mfl. (2015) Blandhol, Sverre, Henriette N. Tøssebro og Øystein Skotheim, «Innføring i juridisk metode» i *Jussens Venner* 2015/6, Volum 50, s. 310–345.
- Bratholm og Matningsdal (1997) Bratholm, Anders og Magnus Matningsdal (red.), *Straffeloven med kommentarer: Anden Del. Forbrydelser: Med ajourføring av bind 1*, Universitetsforlaget 1997.
- Burman (2007) Burman, Monica, *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor: Om straffrättens förmåga att producera jämställdhet*, Iustus 2007
- Frøberg (2013) Frøberg, Thomas, «Til det rettslige voldtektsbegrepets genealogi», i Alf Petter Høgberg, Runar Torgersen og Trond Eirik Schea (red.) *Rettsikker radikaler: Festskrift til Ståle Eskeland 70 år*, Cappelen Damm Akademisk 2013, s. 31 – 56.
- Gardner (2018) Gardner, John, «The Opposite of Rape», *Oxford Journal of Legal Studies*, Vol. 38, No. 1, 2018 s. 48 – 70.
- Gardner og Shute (2000) Gardner, John og Steven Shute, «The Wrongness of Rape'», i Horder (red.), *Oxford Essays in Jurisprudence: Fourth Series*, Oxford University Press UK 2000.
- Graver (2008) Graver, Hans Petter, «Vanlig juridisk metode? Om rettsdogmatikken som juridisk sjanger», i *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 02/2008, Volum 121, s. 149 – 178.
- Grønning mfl. (2019) Grønning, Linda, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen, *Frihet, forbrytelse og straff: En systematisk fremstilling av norsk strafferett*, 2. utgave, Fagbokforlaget 2019.
- Hagerup (1888) Hagerup, Francis, «Nogle Ord om den nyere Retsvidenskabs Karakter», i *Tidsskrift for Retsvidenskab*, 1888, s. 1 – 55.
- Hagstrøm og Stenvik (2019) Hagstrøm, Viggo og Are Stenvik, *Erstatningsrett*, 2. utgave, Universitetsforlaget 2019.
- Husabø (1999) Husabø, Erling Johannes, *Straffansvarets periferi: Medverking, forsøk, førebuing*, Universitetsforlaget 1999.
- Husabø (1994) Husabø, Erling Johannes, *Rett til sjølvvalt livsavslutning?*, Ad Notam Gyldendal 1994.

- Høgberg og Salomonsen (2010) Høgberg, Benedicte Moltumyr og Torunn Salomonsen, «Voldtektslovgivning på ville veier? – straffeloven § 192», i *Tidsskrift for strafferett* 2010/3, Årgang 10, s. 211 – 253.
- Jacobsen (2019) Jacobsen, Jørn, *Valdtektsstraffebodet: Gjeldande rett og spørsmålet om reform*, Fagbokforlaget 2019.
- Jacobsen og Sinding Aasen (2019) Jacobsen, Jørn og Henriette Sinding Aasen, «Når mangler et "samtykke"?», i Magnus Matningsdal og Asbjørn Strandbakken (red.) *Integritet og ære: Festskrift til Henry John Mæland på 70-års dagen 3. september 2019*, Gyldendal 2019, s. 94 – 120.
- Jacobsen og Skilbrei (2021) Jacobsen, Jørn og May-Len Skilbrei, «Reforming the rape offence in Norwegian criminal law», i *Bergen Journal of Criminal Law & Criminal Justice*, Vol. 8, No. 2 (2020), publisert 29. januar 2021, s. 78 – 94.
- Jacobsen mfl. (2020) Jacobsen, Jørn, Erling Johannes Husabø, Linda Grønning og Asbjørn Strandbakken, *Forbrytelser i utvalg: Straffelovens regler om voldsforbrytelser, seksualforbrytelser, formuesforbrytelser og narkotikaforbrytelser*, Fagbokforlaget 2020.
- Matningsdal (2021) Matningsdal, Magnus, *Norsk spesiell strafferett*, 3. utgave, Fagbokforlaget 2021.
- Mechanic mfl. (2008) Mechanic, Mindy B., Terri L. Weaver og Patricia A. Resick, «Mental health consequences of intimate partner abuse: a multidimensional assessment of four different forms of abuse» i *Violence Against Women*, Vol, No. 14 6, 2008 s. 634 – 654.
- Monsen (2012) Monsen, Erik, *Innføring i juridisk metode og oppgaveteknikk*, Cappelen Damm Akademisk 2012.
- Mæhle (2004) Mæhle, Synne Sæther, «Gjelder det andre regler for rettslig argumentasjon i rettsdogmatikken enn for domstolene?» i *Jussens Venner* 2004/5-6, Volum 39, s. 329 – 342.
- Nerøien og Schei (2008) Nerøien, Astrid Irene og Berit Schei, «Partner violence and health: Results from the first national study on violence against women in Norway», *Scandinavian Journal of Public Health*, 2008, Vol. 36 No. 2, s. 161 – 168.
- Nygaard (2004) Nygaard, Nils, *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2. utgave, Universitetsforlaget 2004.
- Nygaard (2007) Nygaard, Nils, *Skade og ansvar*, 6. utgave, Universitetsforlaget 2007.

- Stang Dahl (1994) Stang Dahl, Tove, *Pene piker haiker ikke: Artikler om kvinnerett, strafferett og velferdsstat*, Universitetsbiblioteket 1994.
- Tøssebro (2016) Tøssebro, Henriette N., *Rettsstrid: En strafferettslig studie*, Fagbokforlaget 2016.
- Wegerstad (2015) Wegerstad, Linnea, *Skyddsvärda intressen & straffvärda kränkningar: Om sexualbrotten i det straffrättsliga systemet med utgångspunkt i brottet sexuellt ofredande*, Juridiska fakulteten, Lunds universitet 2015.

Rapporter

Kripes Etterforskningsavdelingen Seksjon for seksuallovbrudd, *Voldtektssituasjonen i Norge 2019*, oktober 2020,
<https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/voldtektssituasjonen-i-norge-2019.pdf>

Thoresen, Siri og Hjemdal, Ole Kristian (red.) ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, *Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*, Rapport nr. 1 2014,
https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/11/vold_og_voldtekt_i_norge.pdf

Moen, Linda Holen, Bergman, Solveig og Øverlien, Carolina ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, *Forebyggende tiltak mot vold i nære relasjoner - Kartlegging av kunnskap for veien videre*, Rapport nr. 2 2018,
https://www.nkvts.no/content/uploads/2018/06/Rapport_2-18_Forebyggende-tiltak.pdf

Brottsförebyggande rådet (Brå), *Nationella trygghetsundersökningen 2020: Om utsatthet, otrygghet och förtroende*, Rapport 2020:8, oktober 2020,
<https://www.bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2020-10-08-nationella-trygghetsundersokningen-2020.html>

Elektroniske artikler

Amnesty International Norges kampanje: «Nei er Nei – Amnesty og russen mot voldtekt»,
<https://amnesty.no/voldtekt/neiernei>

Samtykkealliansens temaside: «Om oss»,
<https://samtykkelov.no/om-oss>

Samtykkealliansens oversikt over politiske partier for reform av voldtektsbestemmelsen, «Hva mener partiene»,
<https://samtykkelov.no/hva-mener-partiene>

Oslo Universitetssykehus, «Posttraumatisk stresslidelse, PTSD», 31. august 2020,
<https://oslo-universitetssykehus.no/posttraumatisk-stresslidelse-ptsd>

Linge Five, Mari, «Erna Solberg om norske kvinners redsel: – Det er urovekkende»,
TV2, 6. juli 2021,
<https://www.tv2.no/a/14102839/>

BBC News, «Harvey Weinstein timeline: How the scandal unfolded», BBC,
<https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-41594672>

Alnes, Espen «Harvey Weinstein dømd til 23 år i fengsel», NRK, 11. mars 2020,
<https://www.nrk.no/kultur/harvey-weinstein-domd-til-23-ar-i-fengsel-1.14939042>

Shanley, Patrick, «Actress Heather Kerr Claims Harvey Weinstein Forced Himself On Her», The Hollywood Reporter, 20. oktober 2017,
<https://www.hollywoodreporter.com/news/general-news/actress-heather-kerr-claims-harvey-weinstein-forced-himself-her-1050690/>

Ransom, Jan, «Weinstein Accuser Says He Told Her, ‘This Is How the Industry Works’», The New York Times, 29. januar 2020,
<https://www.nytimes.com/2020/01/29/nyregion/harvey-weinstein-trial-tarale-wulff.html>

Orgeret, Kristin Skare, «metoo», Store norske leksikon, 10. november 2020,
<https://snl.no/metoo>

Debatten, NRK, «Samtykkeloven», 24. september 2020,
<https://tv.nrk.no/serie/debatten/202009/NNFA51092420/avspiller>

Straffelovrådets mandat,
<https://nettsteder.regjeringen.no/straffelovradet/mandat/>